1696

SYNOPSIS TRACTATUS THEOLOGICI,

DE

Recto usu opinionum probabilium luce publica donati sub initium Anni M. DC. XCIV.

A REVERENDO PATRE

THYRSO GONZALEZ

Præposito Generali Societatis IESU, & subinde duodecies intra annum recusi in Italia, Belgio, Germania, Gallia, & Hispania.

CONCINATA.

A Theologo quodam ejusdem Societatis.

Cui ad finem accessit

LOGISTICA PROBABILITATUM. &c.

EDITIO TERTIA.

VENETIIS, M. DC. XCVI.

Typis Hieronymi Albrizzi.

Superiorum permissu.

Facultas R. P. Visitatoris & V-Provincialis.

EGo Fridericus Ininger Societatis JESU, per Provinciam Austriæ Visitator, & Præpositus V-Provincialis, potestate mihi facta à Patre nostro Thyrso Gonzalez, Præposito Generali, facultatem concedo, ut *Synopsis Tractatus Thelogici*, ab uno è Societate nostra concinnata, & legitimè revisa ac probata, typis mandetur.

Græcij 15. Januarii 1696.

Fridericus Ininger S. J.

Reverendo Admodum Patri

P. THYRSO GONZALEZ

Emerito Theologo

Olim in Academia Salmanticensi

Antecessori Primario.

Nunc Societatis IESU Præposito

GENERALI.

Cùm suum Librum de Recto Usu Opinionum Probabilium in lucem edidisset.

O D E.

IBis corusca cinctus adorea,
Et Vaticana laude superbior,
Liber triumphalis per orbem,
Perque Virum volitabis ora.

Ut

Ut vidi, ut imo pectore sensilis
Irrepsit ardor! mox satiat sitim
Vates & illimi fluento
Accelerans inhiat legendo.

Mox aureo se flumine proluit;
Ceu chara proles pendet ab ubere,
Mammasque Matris colliquatas
Ore avido, patulòque sugit.

At nostra puppis navigat aequore
Non usitato; litora pervolat
Insueta, formidatque fluctus
Anxia, nimbiferosque ventos.

Absit; severo parce metu; notis
Haud concitatur Pacificum mare;
Nec turbines Pontus minatur,
Aut boreas glacialis instat.

Pax inquilinis vecta favonijs
Tenet profundum, nobilis hospita:
Scyllamque vitans & Charybdim
Cymba tenet benè cauta portum.

Al-

Alter Columbus, navitâ dictior,
Navim per undas, arte Probabili
Rexit Gubernator, ratemque
Reddidit incolumem Quirino.

Iam quisque sese credere marmori
Gaudens, per altum certior enatat;
Periculi contemptor audax;
Despicit Oceani Procellas.

Quod grande tractas, ingenio potens,
O Thyrse, magna plenum opus alea,
Ceu sidus affulsit, statimque
Implacidi posuere Cori.

Intaminatum Sol revehens diem
Collecta cælo nubila discutit:
Vulgatus in lucem reponit
Fusile, quod fuit ante, lumen.

Fluctus remisit; nec furit æstuans,
Ut ante, Pontus: sæpè tamen freto
Occulta tempestas in imo
Sevijt ingeminans timores.

Fal-

Fallor : secundant Numina prosperum
Omen Poetæ : nescia veritas
Vinci, perennatos triumphos
Præcinit, & Pelagus serenat :

Solem æmulati luce Satellites
Latus tuentur, lucida sidera :
Et notus Estrix, Alfarusque,
Dulce decus, Geniique Romæ.

Virtute quisquis se placidus sua
Involvit artis nescius ; hostium
Eludit artes indecoras,
Egregius decoris Redemptor.

Canebat ad numerum P. Ioannes Blanchet Soc. IESU, 1. Nov. ann. 1695. Pictavij.

I N-

INDEX
Paragraphorum Synopseos.

ne-

inef-

ran-

Pro-

Proœmium.

CUm primùm prodiit Liber iste, mentem applicui illius studio, & eum non semel evolvi; & quia ejus doctrina mihi visa est solidissima, & apprimè utilis ad cohibendum opinionum probabilium abusum, & avertendas animas à periculo peccandi in delectu opinionum fauentium carni & sanguini contra legem; operæpretium me facturum existimavi, si ea, quæ fusè ab Authore proposita sunt, in breve compendium redigerem, ut pluribus doctrina tam salutaris familiaris sit, & sine tædio, vel temporis dispendio ab omnibus

§ I 7 *possit*

possit legi, & in praxim deduci: ita tamen in compendium redigam doctrinam Authoris; ut in solutione objectionum fusiùs aliqua proponam, quæ ab ipso breviter tacta sunt, præsertim solvendo objectiones Bartholomæi de Medina, & Antonij Terilli; aliaque ex proprio penu subjungam ad clarius explicandum ejus sensum; omnia tamen juxta ipsius mentem, eique probata.

§ 1 Pro-

§. I.

Proponitur ſtatus controverſiæ.

I.

SUppono autem hic ſermonem non eſſe de opinionibus ſpeculativis, quæ eſſentias, & proprietates rerum contemplantur; ſed de opinionibus practicis, quæ operationes morales dirigunt, & legem æternam nobis applicant; dum illas operationes, tamquàm honeſtas vel ſaltèm licitas proponunt, vel dum illas ut illicitas repræſentant; movent enim ad operandum, vel ab operando retrahunt. Movent ad operandum ſaltèm per modum removentis prohibens, dum repræſentant actionem ut licitam; quia removent judicium de malitia illius actionis, quod ſi adeſſet, validè retraheret hominem à poſitione illius actionis; retrahunt ab operan-

do, quatenus ingerunt prudens judicium, certumque timorem de peccato incurrendo, si talis actio exerceatur. Unde P. Antonius Terillus in Tomo de Regula morum quæst. 1. num. 9. designans conditiones requisitas, ut opinio sit practicè probabilis, præter alias, requirit *hanc: ut nimirum enuntiet rem propositam esse licitam seu conformem legi æternæ; aliter non est practicè probabilis, quia non applicat legem æternam; cujus propositio seu applicatio est propria differentia opinionis practicè probabilis ab omni alia opinione.*

II. Disputatur ergo, an quando operans agnoscit esse duas opiniones oppositas; alteram stantem pro lege adversus libertatem, quatenus affirmat v. gr. certum contractum esse usurarium ac lege divina prohibitum; alteram faventem libertati adversus legem, quatenùs negat talem contractum esse usurarium ac lege divina prohibitum, vel affirmat esse licitum & lege divina permissum; an, inquam, possit tunc operans eligere hanc opinionem benignam faventem lucro & commodo, quàmvis agnoscat esse minùs probabilem, relicta opinione contraria severa defendente legem adversus lucrum & commodum, quam agnoscit esse magis probabilem.

III.

III. Sub aliis terminis communiter inter Authores hujus sæculi agitatur quæstio, nimirum sub istis: An liceat sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam in occursu & conflictu probabilioris & tutioris, seu an liceat sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam relicta probabiliori & tutiori cognita ut tali.

§ II.

Quid sit opinio probabilis?

IV. UT autem definit P. Generalis in suo Libro Dissert. 1. num. 40. *Opinio probabilis est illa, quæ concipitur ob rationes, vel authoritatem, talem præferentes apparentiam veritatis, ut ob illas vir prudens sine ulla præcipitatione & passione judicet, rem esse veram, licèt agnoscat non repugnare quod sit falsa; quia videlicet medium assentiendi non est demonstrativum.* Vel secundum definitionem P. Antonii Terilli quæst. 2. de consc. num. 41. *Opinio probabilis est judicium absolutum de aliquo objecto, sed incertum, innixum motivo, cui homo irreprehensibiliter assensum præbet.* Vel secundum definitionem

P. Martini de Esparza 1. 2. q. 23. *Opinio probabilis est illa, quæ nititur motivo fallibili, sed magni momenti, idest fundante exiguam formidinem*, sed debet addi: *quod tale apparet operanti citra passionem & culpam post debitam veritatis inquisitionem*. Ex ijs definitionibus rectè arguit Præpositus Generalis Disp. 1. n. 17. contra hosce Authores, licitum non esse sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam in occursu probabilioris & tutioris; quia vir prudens, qui omnibus hinc indè consideratis invenit majus fundamentum ad judicandum actionem esse illicitam, quàm ad judicandum esse licitam, nequit hoc secundum prudenter sibi persuadere. Unde maximè probat illationem factam à P. Ludovico Schildere Societatis IESU insigni Theologo ex definitione opinionis probabilis: nam in opere de principiis conscientiæ formandæ tract. 2. § 1. num. 12. sic definit opinionem probabilem: *Opinio probabilis* (inquit) *est assensus cum formidine innixus rationibus gravibus ex quibus vir consideratus, post argumenta contraria considerata & soluta in negotijs magni momenti concludere solet*. & ex hac definitione sic colligit: *Ex hac definitione* (inquit) *sequitur, quòd quando pro utraque parte*

ratio-

rationes occurrunt, neque rationes unius partis longè superant alias, opinio formata non sit probabilis: Nam rationes pro utraque parte allatæ, si sint æquales, vel ferè æquales elidunt vim mutuam, ut nullus consideratus vir ob alterutras sit formaturus assensum, ex eòque processurus ad praxim: sic nullus vir consideratus judicabit, se facturum esse ex aliqua negotiatione lucrum, quando tot rationes sunt contra spem lucri, quot pro illa sunt.

§ III.

Cur opinio favens libertati, dicatur minus tuta, cùm sæpe sit positiuè intuta.

V. DVm autem opinio benigna favens libertati dicitur *minùs tuta*, & sententia severa favens legi dicitur *tutior*; illud comparativum *minùs tuta* non significat illam opinionem esse in se positivè tutam: solum enim est positivè tuta in se, quando est vera: Quando autem est falsa, est in se positivè intuta, utpotè quæ contrariatur divinæ legi reprobanti ut malum & illicitum illum contractum, quem ipsa approbat ut licitum.

citum. Unde operans illam eligens, si illam eligit dum judicat esse falsam, vel dum prudenter judicare potest falsam esse, vel dum dubius est, an sit vera vel falsa, scienter transgreditur legem divinam, illamque contemnit, ac proinde formaliter peccat. Si autem illam eligit, quia bona fide citra passionem, & culpabilem negligentiam sibi persuadet illam esse veram, non electurus si judicaret, vel judicare prudenter posset esse falsam, vel de hoc prudenter dubitaret: tunc solùm materialiter transgreditur legem; & per ignorantiam excusatur à culpa. At opinio favens legi adversus libertatem est positivè tuta, quia in omni eventu liberat à peccato eum, qui illam sequitur, sive sit vera, sive sit falsa; semper enim est laudabile omittere contractum, de quo datur opinio, quòd sit usurarius, quamvis illa opinio sit falsa, & contractus ille in re non sit usurarius; quia non solùm est peccatum facere contractum, quem verè affirmas esse usurarium; sed quem falsò tibi persuades esse usurarium. Quia ergo in omni eventu est licitum imò & honestum se accommodare in operando cum opinione affirmante certam actionem esse malam; & se accommodare cum opinione contraria

affir-

affirmante illam actionem esse licitam aliquando est licitum; & aliquando est illicitum; propterea opinio favens libertati adversus legem dicitur minùs tuta, & opinio favens legi adversus libertatem dicitur tutior.

VI. Unde patet Probabilistas modernos falsò supponere, vel affirmare, opinionem faventem libertati adversus legem, esse tutam respectu operantis, quamvis ipsi repræsentetur ut minùs verisimilis, quàm sententia stans pro lege adversus libertatem: quia tunc positivè est intuta; siquidem tunc operans, prudenter judicare potest illam esse falsam, & legi divinæ contrariam. Unde qui tunc illam sequeretur, sectaretur opinionem positivè intutam.

§ IV.

Sententia benigna de usu licito opinionis minùs probabilis & minùs tutæ disputari potest in duplici sensu inter se valdè diverso.

VII. PRætereà dum comparatur opinio favens libertati cum opinione favente legi, & una dicitur probabilior, vel minùs

probabilis quam alia: *Ly magis vel minùs probabilis* potest intelligi de magìs vel minùs probabili in se, seu de magìs & minùs probabili respectivè ad communitatem hominum; vel de magìs vel minùs probabili formaliter & respectu ipsius operantis. Cùm enim juxta Aristotelem *probabiliora sunt illa, quæ a Sapientibus probantur* sive *approbantur, seu quæ videntur vera Sapientibus*, illa opinio erit probabilior in se, & respectu communitatis hominum, quæ pluribus Sapientibus, vel sapientia clarioribus viris probatur: illa verò erit minùs probabilis in se, quæ paucioribus vel minùs claris probatur: Nam quamvis probabilitas omnis sumatur per ordinem ad rationem: tamen hoc ipso quòd opinio sit communior inter Sapientes, præsertim inter magìs conspicuos, præsumitur habere majora fundamenta rationis; quia præsumitur tot probos & Sapientes viros non convenisse in eandem sententiam sine magno fundamento; & quo plures & magìs conspicui sunt illi Sapientes, crescit hæc præsumptio. Et in hoc sensu sententia magìs communis inter Sapientes, & inter sapientia maximè conspicuos, præsumitur habere majora fundamenta rationis.

VIII.

VIII. Esto autem sententia communior inter Sapientes, præsertim inter sapientia magìs conspicuos, præsumatur esse magìs fundata, seu habere majora fundamenta rationis; fieri potest, ut respectu hujus vel illius hominis in particulari cesset illa præsumptio; nimirum si ille post diligens studium deprehendat fundamenta illius sententiæ communioris esse debilia, & inveniat pro parte minùs communi, rationem clarè validiorem: tunc enim sententia, quæ in se est probabilior, respectu illius est minùs probabilis; imò respectu illius non est probabilis; quia nec illi probatur, nec prudenter probari potest; quàmvis enim agnoscat illam sententiam probatam sive approbatam fuisse à multis viris sapientibus, quibus ejus fundamenta proposita sunt ut urgentiora oppositis; cognoscit tamen sibi probari non posse, utpotè qui detexit debilitatem illorum fundamentorum, quam non detexerunt Authores illi; & idcircò prudenter non potest illam approbare per assensum, seu illi assentiri, ac proinde agnoscit non esse probabilem sibi.

IX. In duobus ergo sensibus potest institui hæc quæstio. Primus est, an cuilibet liceat sequi sententiam probabilem minùs tutam,

tam, quamvis agnoſcat eſse in ſe minùs probabilem, id eſt minùs communem inter Sapientes; dummodò ipſi probetur, ideſt dummodò in ejus intellectu habeat eundem ſtatum, quem habuit in intellectu ſuorum Authorum, quibus illius ſenteneiæ fundamenta apparuerunt veriſimiliora oppoſitis; ideſt dummodò illi per principia intrinſeca repræſentetur ut magis veriſimilis, quàm ſententia oppoſita, quæ in ſe eſt probabilior & communior. Sive paulò aliter, an licitum ſit ſequi ſententiam probabilem minùs tutam, quàmvis operans agnoſcat eſse minùs communem inter Sapientes magni nominis, ſeu inter Authores claſſicos, dummodò agnoſcat, eſse magis fundatam, ſeu ſolidioribus nixam fundamentis. Secundus ſenſus eſt, an licitum ſit ſequi ſententiam probabilem minùs tutam, quando operans agnoſcit illam non ſolùm eſse in ſe minùs probabilem, ideſt minùs communem inter Authores graves, ſed inſuper agnoſcit eſse minùs fundatam, ideſt minoribus fulcitam rationibus; ac proinde quamvis ipſi proponatur ut minus veriſimilis quàm oppoſita; ſeu an liceat ſequi ſententiam probabilem minùs tutam relicta tutiore, & probabiliore in ſe, & inſuper operanti ipſi ve-

ſi ve-

si verisimiliore. Qui duo sensus sunt diversissimi: quos quia non satis distinxerunt aliqui Authores hujus sæculi, àb uno sensu, in quo est vera, gradum fecerunt ad alium, in quo est planè falsa, ut in discursu hujus scripturæ constabit.

§ V.

Argumentum Libri Præpositi Generalis de Recto usu Opinionum probabilium; ex quo constat illum tenere viam mediam inter rigorem & laxitatem; & in delectu opinionum non quærere severitatem, sed veritatem.

X. FRontispicium ipsum Libri manifestat ejus argumentum, & scopum; est autem hoc: *Fundamentum Theologiæ Moralis, id est Tractatus Theologicus de Recto usu Opinionum Probabilium, in quo ostenditur, ut quis licitè possit sequi opinionem probabilem faventem libertati adversus legem, omninò necessarium esse, & sufficere, quòd post diligentem veritatis inquisitionem, ex sincero desiderio non offendendi Deum*

Deum susceptam, opinio illa ipsi appareat, attenta ratione & authoritate, vel unicè verisimilis, vel manifestè verisimilior quàm opposita, stans pro lege adversus libertatem; ac idcircò ab ipso judicetur vera judicio absoluto, firmo, & non fluctuante.

§ VI.

Duo extrema nimiæ indulgentiæ, & & nimiæ severitatis cavenda in delectu opinionum faventium libertati, jam damnata à Summis Pontificibus Innocentio XI. & Alexandro VIII.

XI. IN hac controversia duæ sunt sententiæ extremè oppositæ: Altera nimis benigna, affirmans, omnem opinionem probabilem de honestate vel licentia actionis, v.g. certi contractus, sufficere ad securitatem conscientiæ; ac proinde licitum esse cuilibet sequi opinionem absolutè probabilem in se affirmantem v. g. certum contractum esse licitum, quamvis ipsi authoritate & ratione sit notabiliter minùs verisimilis quàm sententia tu-

tutior, ideſt quamvis ſit minùs communis cum notabili exceſsu; manifeſtèque minùs fundata, quàm ſententia tutior, ita ut comparativè ad illam ſit tenuiter & exiguè veriſimilis operanti: Altera nimis rigida, affirmans, nullam opinionem merè probabilem de honeſtate vel licentia actionis, ſufficere ad ſecuritatem conſcientiæ: ac proinde neminem poſse exercere contractum, de quo ſunt contrariæ ſententiæ, an ſit licitus, quamvis ſciat ſententiam affirmantem, eum eſse licitum, eſse communiſſimam inter Authores graves; & inſuper agnoſcat ejus fundamenta eſse maxima intra genus probabilitatis; ſed requiri omnimodam certitudinem; ideſt, requiri quòd operans talia inveniat fundamenta rationis & authoritatis pro parte minùs tuta, ut vi illorum ferat judicium omninò certum de eo quòd ille contractus ſit in ſe licitus, ſeu lege divina non prohibitus. Duo iſta extrema damnata jam videntur à Summis Pontificibus. Extremum quidem indulgentiæ, & benignitatis ab Innocentio XI. dum inter 65. propoſitiones, damnavit hanc ordine tertiam: *Generatim dum probabilitate ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus,*

ſem-

semper prudenter agimus. Extremum verò rigoris damnatum videtur ab Alexandro VIII. anno 1690. Dum inter triginta & unam propositiones damnavit hanc etiam ordine tertiam: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.* Undè jam ex Decreto Innocentij XI. certum videtur non omnem opinionem absolutè probabilem ex ijs, quæ favent libertati adversus legem, seu ex ijs, quæ quæ affirmant certam actionem esse licitam, esse securam regulam operandi, seu sufficientem ad excusandum à peccato operantem secundùm illam; quia si concurrat cum opinione contraria stante pro lege adversus libertatem, & hæc sit longè probabilior, & ut talis cognoscatur ab operante, ita ut sub illa comparatione, opinio benigna appareat ipsi tenuiter vel tenuissimè probabilis; jam non potest hanc in praxim deducere.

XII. Rursùs ex Decreto Alexandri VIII. jam certum videtur aliquando licitum esse sequi opinionem faventem libertati adversus legem, saltèm quando ita præeminet quoad probabilitatem & verisimilitudinem sententiæ contrariæ, ut hæc respectu illius sit exiguè & tenuiter verisimilis; quia tunc licèt operans non cognoscat evidenter actionem

non

non esse prohibitam, nec sit omninò certus de ipsius honestate; prudenter tamen judicat esse honestam, judicio firmo & non vacillante, excludente nimirum prudentem timorem & moralem formidinem ne fortè actio illa sit mala; quamvis enim reflectens supra motivum assentiendi, agnoscat illud non esse ex se essentialiter connexum cum veritate enunciata per actum; ac proinde cognoscat, non repugnare, quòd opinio illa benigna sit falsa, hoc judicium reflexum est formido purè logica, quæ essentialis est assensui opinativo prout distincto ab assensu fidei divinæ, & ab assensu scientifico; & non habet connexionem cum formidine morali, seu timore prudenti, ne forsan subsit malitia tali actioni, & componitur cum certitudine quadam morali, quæ conscientiam reddit tranquillam & securam, quòd non peccet exercendo illam actionem. Sic quando pro parte benigna favente libertati occurrunt argumenta valida intra genus probabilitatis, authoritatis, & rationis; & nihil gravis momenti occurrit pro parte contraria, homo prudenter judicat judicio firmo non vacillante rem illam esse licitam, quin ullam habeat anxietatem conscientiæ ne fortè sit mala;

mala; & tamen reflectens ſupra motivum judicandi verè affirmare poteſt non repugnare, quòd res illa ſit mala. Quo in caſu habet formidinem logicam conſiſtentem in actu illo intellectus reflexo; non tamen habet formidinem moralem, quia non habet motivum prudens timendi, ne forſan res illa ſit mala. Tunc enim verè dicere poteſt: Quamvis attento motivo mei aſsenſus, quo judico rem eſse licitam, non repugnet iſtud judicium eſse falſum; tamen ego hìc & nunc nullum habeo motivum ſufficiens ad judicandum eſse falſum; imò nec habeo motivum ad ſuſpendendum aſsenſum circa honeſtatem talis rei, & ad prudenter dubitandum an ſit mala.

XIII. In hunc modum, quando in re controverſa inter Authores, v. g. an certus contractus ſit licitus, an potiùs ſit uſurarius & illicitus, operans poſt diligentem veritatis inquiſitionem remota omni paſſione, & affectu inordinato, invenit pro parte benigna fundamenta authoritatis & rationis notabiliter præeminentia fundamentis ſententiæ contrariæ; ita ut hæc comparativè ad illa, meritò reputentur levia, prudenter judicat judicio firmo non vacillante, & cum morali quadam certitudine, contractum illum eſse licitum,

ſine

sine formidine morali, & timore prudenti ne fortè sit usurarius. Quamvis enim reflectens supra motivum sic judicandi, agnoscat illud non esse evidens, ac proinde verè affirmet non repugnare, quod illud suum judicium sit falsum; tamen verè dicere potest: *Ego hic & nunc non potui prudenter judicare contractum illum esse usurarium, nec habeo motivum prudens suspendendi judicium; & dubitandi, an contractus iste sit usurarius.* Quare tunc tranquillè sine hæsitatione ulla & sine morali formidine judicat contractum illum esse licitum, & tanquàm scrupulum potest contemnere rationem occurrentem pro parte contraria; quia agnoscit illam esse levem comparatam cum ratione, qua ipse permotus est.

§ VII.

Proponitur sententia moderata Probabilistarum Recentium declinans à nimia indulgentia; ubi ostenditur, eos falsò supponere sententiam minùs tutam manere certò probabilem apud eum, cui opinio

tutior apparet æquè verisimilis; & à fortiori falsò id supponere, quando illi apparet absolutè & simpliciter verisimilior.

XIV. PRobabilistæ moderni considerantes sententiam Caramuelis & sequacium asserentium licitum esse sequi quamcunque opinionem probabilem practicè seu probabiliter affirmantem talem vel talem actionem esse licitam; illam doctrinam prudenter limitarunt, asserentes ad probabilitatem opinionis non sufficere, quòd nitatur motivo, quod secundùm se consideratum, sit absolutè magnum; sed requiri, quòd nitatur motivo, quod etiam comparativè ad motiva partis oppositæ sit magnum, seu retineat magnam vim movendi ad assensum; ac proinde quod saltèm sit physicè vel moraliter æquale, idest æquale vel ferè æquale fundamentis sententiæ contrariæ. Ita P. Esparza, P. Antonius Terillus, & P. Andreas Junius insignes Theologi Societatis, & alij citati à Patre Generali in Introductione operis à n. 27. ad 31. & Dissert. 1. num. 15. & 16. Atque adeò juxta hos Probabilistas moderatos, ut

quis

quis licitè possit sequi sententiam faventem libertati adversus legem in occursu opinionis contrariæ, non satis est, quòd sciat illam esse absolutè probabilem in se, sed requiritur quòd agnoscat esse probabilem comparativè ad sententiam oppositam, idest quòd ejus fundamenta adhuc sub comparatione ad omnia fundamenta allegata pro contraria, appareant illi magna.

XV. Præpositus Generalis censet hanc limitationem esse quidem valdè necessariam ad cohibendum opin ionum probabilium abusum; & sapienter fuisse adhibitam ab Authoribus benignis modernioribus; cæterùm dicit, non esse sufficientem: & meritò contra illos Authores probat, neminem licitè posse sequi partem faventem libertati adversus legem, quando agnoscit fundamenta sententiæ contrariæ vel esse simpliciter majora, vel saltèm æqualia: nam si sunt simpliciter majora; tunc homo prudenter potest judicare esse illicitam actionem, de qua disputatur. Non potest autem licitè exequi actionem in illis circumstantijs in quibus judicat, vel prudenter judicare potest esse malam. Si autem motiva utriusque partis sunt simpliciter æqualia; tunc intellectus manet necessariò dubius,

quin possit judicare, in qua parte sit veritas: ut enim definit Sylvester: *Dubium secundùm Philosophum & mentem D. Thomæ est contrariarum rationum æqualitas: unde propriè homo dubitat de aliquo, vel circa aliquid, quando habet rationes ad utramque partem æqualiter, aut quasi æqualiter moventes; ita quòd non inclinetur magis ad hoc quàm ad illud notabiliter.* Est autem principium certum, quòd in dubijs tutior pars est eligenda; idque non ex consilio tantùm, sed ex præcepto. Qui enim dubitat, an res si lege divina prohibita, & tamen in hoc dubio rem illam exequitur, certissimè peccat; quia contemnit legem & legislatorem; & anteponit lucrum vel delectationem temporalem amicitiæ divinæ; ut probat Præpositus Generalis Dissertat.11. cap.2. à num.5. & Dissert.10.n.110. Et hæc est sententia expressa D.Thomæ quodlib.8. art.13. ubi docet, eum, qui ex *contrarietate* opinionum inducitur in quandam dubitationem, *an licitum sit, habere simul plures præbendas*; & nihilominùs illas habet, *sine dubio peccare, si manente* (inquit) *tali dubitatione, plures præbendas habet, periculo se committit, & sic sine dubio peccat, utpotè magis amans beneficium temporale, quàm propriam salutem.*

XVI. Un-

XVI. Unde Probabilistæ illi moderati licet cohibuerunt laxitates Caramuelis & sequacium, non tamen, meo videri, assecuti sunt intentum avertendi homines à periculo gravi peccandi in delectu opinionum probabilium. Illi quidem rectè docuerunt, ad usum licitum opinionis minùs tutæ non sufficere, quòd illa sit utcunque probabilis, sed requiri, quòd sit certò probabilis. Insuper rectè docuerunt, non sufficere, quòd illa secundùm se & absolutè considerata sit probabilis; sed requiri, quòd sit probabilis etiam comparativè ad sententiam oppositam stantem pro lege adversus libertatem; ita ut ejus fundamenta non solùm appareant magna dum seorsim considerantur; sed etiam dum comparantur cum fundamentis sententiæ contrariæ, & in conflictu & concursu eorum impellunt intellectum ad assensum. Sed falsò supponunt; & nunquam probant, nec probare possunt, sententiam minùs tutam manere certò probabilem in occursu tutioris æquè probabilis, ideft manere certò probabilem apud eum intellectum, cui sententia opposita proponitur ut æquè verisimilis, ita ut intellectus ille experiatur, se non minùs impelli ad judicandum, certum contractum

v. g. esse usurarium per fundamenta sententiæ tutioris, quàm impellitur ad judicandum oppositum per fundamentum sententiæ minùs tutæ. Ut enim opinio aliqua sit certò probabilis respectu alicujus, requiritur, quòd sit certum, quòd intellectus ipsius possit prudenter vel saltèm irreprehensibiliter illam approbare ut veram, præstando illi assensum absolutum; cùm solùm sint probabilia sapienti, quæ illi meritò probari possunt, seu ab illo meritò approbari. Et ideò sapienter ajebat Augustinus Lib. de utilitate credendi cap. 11. *Quomodò est illud, quod sequuntur, si non probatur probabile?* Et ad mentem Augustini Eminentissimus Cardinalis Laurœa apud Patrem Generalem Differt. 1. nu. 35. ajebat, non debere appellari probabile in sensu Aristotelis, & in sensu scripturæ, nisi id quod apparet magis verisimile, quàm contrarium: *Nam probabile* (inquit Cardinalis) *idem importat ac dignum ut approbetur*. Ex opinionibus autem contrarijs non est digna ut approbetur ab homine prudenti opinio minùs tuta, quando illi magis apparet falsa, quàm vera; nec quando illi non magis apparet vera, quàm falsa: ergo solùm est digna adprobari, quando illi apparet magis vera quàm fal-

sa;

sa: ergo solùm est probabilis operanti opinio minùs tuta, quando illi apparet magis verisimilis quàm opinio opposita.

Jam verò ubi intellectui eidem simul proponuntur fundamenta sententiarum invicem oppositarum cum æquali omninò vi movendi; non est certum, quòd possit uni potiùs quàm alteri prudenter assentiri. Dum enim Petro repræsentantur motiva forti aut quatuor ad judicandum certum contractum esse usurarium; quamvis repræsententur simul eidem motiva æquè fortia ad judicandum talem contractum esse licitum; non est certum, quòd possit prudenter judicare illum contractum esse licitum; Imò non videtur possibile; cùm enim intellectus tendat sub ratione veri, non potest voluntas illi efficaciter imperare, ut judicet certum contractum esse licitum, quando non habet majus motivum ad hoc judicandum, quàm ad judicandum oppositum; seu quando in actu primo non illi apparet magis verum quàm falsum, quòd ille contractus sit licitus. Sic si ego videam hominem venientem à longè, & prudenter, dubitem, an sit Petrus, an potiùs Paulus, quia pro alterutro mihi occurrunt motiva æqualia, non potero habere hunc actum: *Ego verè dubito,*

an sit Petrus, an Paulus, & tamen determinate censeo, esse potiùs Petrum quàm Paulum.

XVII. Rursus, quamvis foret physicè possibile, quòd tunc intellectus ex imperio voluntatis judicaret, talem contractum esse licitum; non posset illud judicium esse prudens. Quæ enim prudentia esse potest, nisi prudentia carnis, quòd tu judices certum contractum esse licitum, ut sic illum impunè possis exercere, quando habes æquale fundamentum ad judicandum esse illicitum? Ergo videtur omninò exploratum, non esse certum, quòd intellectus possit prudenter judicare, unum contractum esse licitum, quando omnibus consideratis habet æquale fundamentum ad judicandum esse illicitum: Ergo Probabilistæ supponentes opinionem minùs tutam manere certò probabilem apud eum, cui opinio tutior apparet æquè verisimilis; supponunt, quod non probant; nec probare unquam possunt: ergo cùm ad usum licitum opinionis minùs tutæ requiratur, quòd illa proponatur operanti ut certò probabilis; requiritur, quòd proponatur illi ut notabiliter verisimilior sententia opposita, quia tunc solùm est certum, quòd possit illam approbare ut veram; Et hinc à fortiori sequitur, nun-

quam

quam posse respectu alicujus esse certò probabilem opinionem minùs tutam, quando opinio opposita repræsentatur ipsi simpliciter & absolutè ut verisimilior. Opinio namque dicitur probabilis per respectum ad prudentem approbationem intellectus; unde solùm est certò probabilis per respectum ad intellectum constitutum in circumstantijs, in quibus certum est, posse approbare illam ut veram; solùm autem est certum, quòd possit prudenter approbare ut veram opinionem minùs tutam, quando omnibus ritè consideratis citra omnē passionem & culpam apparet illi notabiliter verisimilius illam opinionem, esse veram, quàm esse falsam. Unde operans, cui opinio minùs tuta apparet minùs verisimilis, vel non magis verisimilis quàm contraria, potest quidem verè affirmare, illam esse probabilem alijs, nempe ijs Authoribus, qui illam innocuè propugnarunt ut veram ob fundamenta quæ illis visa sunt magna, & præponderantia fundamentis sententiæ oppositæ; non potest tamen verè affirmare, esse probabilem sibi; siquidem tunc non potest illam prudenter approbare ut veram.

§ VIII.

§ VIII.

Sententia moderata Antiprobabilistarum fugiens nimium rigorem, & nimiam benignitatem, quam sequitur Præpositus Generalis.

XVIII. Antiprobabilistas appello eos Authores, qui ad usum licitum opinionis minùs tutæ non quærunt solùm ejus probabilitatem, contenti cum judicio reflexo de probabilitate absoluta opinionis, sed insuper requirunt veritatem, asserentes, neminem posse licitè sequi sententiam minùs tutam, quin prius judicio saltèm opinativo innocuè & inculpabiliter concepto judicet esse veram & legi diuinæ conformem; & præterea affirmant, non posse prudenter concipere hoc judicium, quin post diligentem veritatis inquisitionem citra passionem & culpam hæc pars in actu primò repræsentetur ipsi absolutè verisimilior opposita: quia nemo potest prudenter judicare, actionem aliquam esse licitam, quin motiva hoc suadentia post maturam considerationem appareant ipsi urgentiora

tiora

tiora motivis ſvadentibus oppoſitum ; idque non proveniat ex aliqua paſſione, vel affectu inordinato erga illam partem, ſed ex momentis majoribus rationis & authoritatis eò inclinantibus.

XIX. Hanc ſententiam moderatam mediam inter rigorem, & indulgentiam ſolidè ſtatuit Præpoſitus Generalis in ſuo libro, in quo docet, idem faciendum ab omnibus eſſe in negotio conſcientiæ, quando dubitatur, an aliqua actio ſit licita, vel illicita, & pro utraque parte ſunt opiniones contrariæ Doctorum ; quod fit à ſuperiore in conſultationibus negotiorum magni momenti, in quibus reſolvere & determinare debet quid ſit agendum, auditis conſultoribus. In his namque conſultationibus, quamvis ſuperior poſſit aliquando prudenter ſequi ſuffragium minoris partis conſultorum, quæ ſecundum ſe eſt minoris authoritatis ; nimirum quando illa ſuum votum munit & comprobat rationibus ſolidioribus & efficacioribus, quàm ſint rationes, quas pars major adducit ad confirmandum ſuum ſuffragium, nunquam tamen poteſt ſine temeritate & imprudentia ſequi minorem partem, quando agnoſcit majorem partem & majoris authoritatis (quæ

non

non solùm ob majorem numerum, sed ob alias qualitates facit majorem authoritatem) adducere pro suo voto rationes validiores. Sic ergo, inquit Præpositus Generalis, quod ubi operans agnoscit dari duas sententias absolutè & certò probabiles in se (utpotè propugnatas ab Authoribus gravibus, & quæ ut probabiles circumferuntur) quarum una tutior affirmat certum contractum esse prohibitum; alia minùs tuta idipsum negat; quamvis sciat minùs tutam, esse minùs communem inter Authores graves; si tamen sciat defendi ut veram ab Authoribus classicis, qui inconcussè dicuntur facere opinionem probabilem; & aliundè pro illa inveniat fundamentum rationis clarè præponderans omnibus fundamentis, quæ allegantur pro parte contraria; poterit licitè illam sequi; quia potest tunc prudenter judicare illam esse veram & legi divinæ non contrariam; oppositam vero, etsi sit communior inter Sapientes, & in se hoc pacto sit probabilior; tamen esse falsam, & imponere onus, quod Deus non imposuit; nunquam tamen potest sequi opinionem minùs tutam, si agnoscat sententiam tutiorem esse non solùm magis communem inter Sapientes, sed & esse

ma-

magis fundatam, ideſt ſolidioribus, & urgentioribus nixam fundamentis rationis, quia tunc prudentiſſimè poteſt judicare, Authores illos benignos deceptos fuiſse, ac proinde ſicut illorum ſententiam improbat, & veriſſimè dicere poteſt, ſibi non poſse tunc probari; ita veriſſimè poteſt pronuntiare ſibi non eſse probabilem; quamuis ſit probabilis alijs. Imò quamvis agnoſceret ſententiam tutiorem non eſse communiorem inter Sapientes, imò nec eſse æquè communem ac ſententiam benignam, eſse tamen gravium & inſignium Authorum æqualis ferè authoritatis cum Authoribus ſententiæ benignæ; & inveniret pro illa ſententia rationem clarè præeminentem rationibus ſententiæ benignæ; tunc non poſset hanc licitè ſequi; quia vel judicaret eſse falſam, & legi divinæ contrariam, vel prudenter judicare poſset falſam eſse; nemo autem licitè poteſt ſequi ſententiam minùs tutam, quando judicat eſse falſam, vel prudenter judicare poteſt falſam eſse & legi divinæ contrariam.

XX. Aſserit prætereà Præpoſitus Generalis, ad uſum licitum partis minùs tutæ in occurſu tutioris, omninò requiri, quod omnibus hinc indè conſideratis pars illa in actu

pri-

primo appareat operanti in actu primo notabiliter, & cum notorio excessu verisimilior sententia tutiori; quia si omnibus hinc inde consideratis sententia tutior apparet æquè vel ferè æquè verisimilis operanti; tunc ille omnibus consideratis, nutat, & anceps est ac dubius, an res sit licita, an potiùs illicita; exstante hoc dubio, nequit formare ultimum dictamen conscientiæ prudens, quod sibi liceat sequi in operando partem minùs tutam, v. g. si quis dubitet an sit usura accipere in mutuo aliquid ultra sortem ratione lucri cessantis, eò quòd pro utraque parte tam affirmativa, quàm negativa occurrunt ipsi rationes graves æqualis ponderis, quæ faciunt ipsum titubare, & fluctuare; impossibile est, ut durante illo dubio quasi speculativo & universali, possit formare dictamen practicum verum, quod sibi hic & nunc licitum sit accipere ex mutuo aliquid ultra sortem ratione lucri cessantis: ut enim probat Præpositus Generalis Dissert. 7. n. 84. cum P. Vazquez 1. 2. disp. 65. n. 2. *Nemo potest habere singulare judicium conscientiæ rectum cum assensu determinato, si dubitet in universum, utrum illud, quod vult facere, sit malum, an non. Quod si ob aliquam circumstantiam in singu-*

gulari determinato assensu judicet quis hoc sibi non esse malum, non potest in universum, etiam cum eisdem circumstantijs non judicare. Itaque ex dubio speculativo, & in communi necessario resultat dubium practicum, & in particulari: & dictamen practicum tollens dubium practicum, & in particulari, necessariò tollit etiam dubium speculativum, & in communi. Quia implicat me dubitare, an aliquid accipere ultra sortem ratione lucri cessantis sit usura, & tamen simul esse certum non esse usuram, me hic & nunc accipere aliquid ultra sortem ratione lucri cessantis.

XXI. Unde Præpositus Generalis illa Disput. 7. n. 61. rectè probat, in præsenti materia ex dubio quasi speculativo & universali necessariò resultare dubium practicum, & in particulari: Nam cùm rationes universales non distinguantur à singularibus, idem est dubitare, an aliquis contractus in genere sit malus, & peccaminosus, ac dubitare, an hic, & ille contractus particularis participans illam rationem specificam, sit peccaminosus: v. g. idem est dubitare, an sit peccatum usuræ accipere aliquid in mutuo, ultra sortem ratione periculi recuperandi sortem, & an sit peccatum hic, & ille contractus, in

quo

quo paciscitur cum mutuario mutuans de lucro aliquo ratione periculi. Et idem est dubitare an sit peccatum pingere in die festo sine necessitate, ac dubitare, an sit peccatum, Petrum, vel Paulum, vel Joannem pingere sine necessitate in die festo: Ergo implicat, aliquem esse dubium speculativè, & in universali, an sit peccaminosus aliquis contractus, quin sit dubius, an sit peccaminosus contractus à se hic, & nunc celebrandus, si ille contineatur sub illa ratione communi, vel nisi adsit aliqua circumstantia hunc contractum eximens, & trahens ab illa ratione specifica in communi. Ut enim sapienter inquit P. Vazquez 1.2. Disp.62. n.22. *Qua ratione potest quis dubitare, an aliquid liceat in universum, & certus esse absque formidine illud sibi licere? non subsistente aliqua peculiari ratione, potiùs pro se quám pro alijs?* Quod etiam rectè probat Corduba lib. 3. suarum quæstionum quæst. 8. & P. Thomas Sanchez lib. 1. Sum. cap. 9. n. 3. ait, se latè probavisse lib.2. de Matrim. disp.41. ex scientia, vel dubio speculativo oriri similem scientiam, & judicium practicum; nec judicia hæc posse licitè discordare, nisi aliqua ratio specialis, sufficienti adhibita diligentia ad veri-

tatem

tatem assequendam, judicium practicum ab speculativo variare cogat, judicando hìc, & nunc licitum, quod in communi judicatur illicitum, aut de eo dubitatur. Idque præcipuè urget juxta sententiam communem asserentem ultimum dictamen conscientiæ debere esse saltem moraliter certum. Implicat enim, ut is, qui dubitat in communi & universali an aliqua actio, v. g. certus contractus, sit lege divina prohibitus, propter graves rationes occurrentes pro prohibitione, & contra prohibitionem, quæ ob suam æqualitatem movendi faciunt intellectum vacillare; & dubitare; quod determinare possit, in qua parte contradictionis sit veritas. Implicat, inquam, quòd stante hoc dubio, possit formare dictamen, quò certificetur, se hìc, & nunc licitè posse illum contractum exercere: Hic enim actus videtur impossibilis: *ego quidem prudenter dubito, an hic contractus sit secundum se licitus, an illicitus; & tamen certus sum, mihi hic & nunc non esse illicitum; quamvis nulla pro me sit specialis ratio, quæ me eximat à lege communi*; estque hæc veritas adeò conspicua, ut Philosophi Gentiles eam tanquam exploratam habuerint: unde Tullius Lib. 1. offic. ajebat: *Quocirca benè*

cipiunt, qui vetant quidquam agere, quod dubites aequum sit ac iniquum. Hinc August. Lib. contra Donatistas cap.5. meritò dixit: *Efficere id quod incertum est, an sit peccatum, certum peccatum est*.

XXII. Quare ad formandum dictamen rectum conscientiæ debet tolli priùs dubium illud quasi speculativum, inveniendo aliquam rationem vel authoritatem novam pro parte benigna, vi cujus resolvatur dubium. Rationes enim, quæ faciebant dubitare; & intellectum constituebant in æquilibrio, quin magis inclinaretur ad judicandum contractum esse licitum, quàm ad judicandum oppositum, non sufficiunt ad resolvendum dubium saltem prudenter: hic enim actus videtur impossibilis, & saltem foret imprudens: *Quamvis omnibus inspectis aequè mihi verisimile appareat hunc contractum esse usurarium, ac apparet esse licitum; nihilominus censeo esse licitum, & non esse usurarium*: ut ergo prudenter possit intellectus judicare illum contractum esse licitum, debet ante hoc judicium invenire motivum aliquod, quod ipsi hanc partem reddat magis verisimilem, quàm oppositam; ubi autem hoc motivum fuerit notabiliter excedens motiva partis contrariæ; eliciet actum judicij in gene-

re

re probabilium firmum, vi cujus prudenter opinetur dictum contractum esse licitum; reflectens verò supra hoc suum judicium, reddi videtur omninò securus & certus moraliter quod non peccet exercendo talem contractum; facit enim hunc discursum vel formaliter vel virtualiter: unicuique licitum est facere, quod post diligentem veritatis inquisitionem citra omnem passionem & culpam prudenter judicat esse secundùm se licitum ob fundamenta notabiliter præeminentia omnibus, quæ in contrarium adducuntur, sed ego hìc & nunc prudenter judico talem contractum esse secundùm se licitum, quia post accuratum studium ex amore veritatis unicè susceptum, pro hac parte inveni fundamenta notabiliter majora omnibus ijs, quæ in contrarium mihi occurrunt: ergo hìc & nunc mihi licitum est talem contractum exercere.

§ IX.

Sententia Præpositi Generalis duplici nititur principio solidissimo.

XXIII. PRæpositus Generalis asserit, neminem posse licitè amplecti sen-

tentiam minùs tutam faventem suæ libertati adversus legem, seu affirmantem certam actionem esse licitam, nisi ex prudenti vel saltem inculpabili persuasione, quòd illa sit vera, & legi æternæ conformis, vel saltem non contraria; nec posse licitè deserere sententiam oppositam tutiorem stantem pro lege adversus libertatem, quatenus negat talem actionem esse licitam; seu lege divina permissam, nisi ex prudente persuasione, quòd illa sit falsa, & imponat hominibus onus, quod Deus non imposuit. Deinde constanter asserit, neminem posse prudentem hanc persuasionem habere, quin post diligentem veritatis inquisitionem, omnibus hinc inde sine passione consideratis, inveniat majus notabiliter fundamentum ad affirmandum illam actionem esse licitam, & lege divina permissam, quàm ad hoc negandum, seu ad affirmandum esse illicitam; & lege divina prohibitam. Utrumque principium latè probat in toto opere præsertim Differt. 8.

§ X.

Primum principium, quod nemo potest licitè sequi sententiam minùs

nùs tutam, quin priùs prudenter judicet esse veram, & legi divinæ conformem.

XXIV. HOc principium ab authoritate & ratione statuit Dissert.8.c.2. § 1. à num. 13. ad 19. nobis sufficiat ex ibi adductis seligere quod adducit n. 18. quia ut inquit D. Thomas 2. 2. q. 17. art. 2. *Homo in ijs, quæ ad propriam personam pertinent, debet formare conscientiam ex propria scientia:* Ergo non ex aliena quatenus aliena. Ergo ut quis ex opinione affirmante licitum esse aliquem contractum, possit sibi elicere dictamen practicum, quod hìc & nunc liceat sibi eum contractum exercere, debet illam opinionem facere suam per assensum. Quod à priori demùm svadeo: quia cùm opinio hominum non sit prima regula nostrorum actuum; sed solùm regula secundaria manifestans, & applicans nobis regulam primariam, nempè legem æternam, rationemque divinam; & cùm regula secundaria eatenùs sit bona regula, quatenùs conformatur primariæ; sanè ut quis amplectatur opinionem faventem libertati, ut rectam regulam, debet judicare illam esse veram (quia solùm per veritatem confor-

matur legi æternæ; quatenùs scilicet affirmat esse licitum id, quod lex æterna admittit esse licitum) Nam si judicat esse falsam, judicat esse pravam & distortam regulam, seu contrariam primæ regulæ: si dubitat, an sit vera, vel falsa, dubitat an sit prava, vel recta regula: ergo ut judicet esse rectam regulam, debet judicare esse veram. Non potest autem eam licitè in praxi sequi, nisi ex persuasione quod sit recta regula: ergo non potest eam in praxi sequi, nisi sibi persuadeat saltèm per judicium opinativum, *illam esse veram.*

XXV. Confirmatur, quia ut licitè operemur, non satis nobis est scire aliquos homines doctos & ipsos asserere illam actionem esse licitam, sed insuper est necessarium alium passum facere, nempè ferrè judicium prudens quod homines hoc asserentes verum dicant, & nobis proponant legem & voluntatem Dei: non enim honestè possumus sequi opinionem hominum præcisè, quia est opinio hominum; sed quia homines nobis manifestant voluntatem Dei. Undè necesse est ad licitè & honestè sequendum partem minùs tutam, quod nixi vel ratione vel authoritate illorum, vel utraque simul, nobis prudenter persuadeamus, illos nobis non propone-

ponere figmenta & imaginationes sui capitis, sed voluntatem Dei.

§ XI.

Secundum principium, quod nemo possit prudenter assentire sententiæ minus tutæ, ut veræ, quin post diligentem veritatis inquisitionem citra passionem & culpam, illi antecedenter appareat magis verisimilis, quàm opposita.

XXVI. ID latissimè probat omni argumentorum genere Dissert. 3. nobis in hoc compendio sufficiat id probare rationibus quas breviter insinuat Dissert. 8. num. 19. quia *naturæ lumen* (inquit) & Sapientum consensus, cum Aristotele ac D. Thomas nos edocet, eam esse prudentiæ legem, ut in rebus non certis priùs deliberemus, quàm judicemus, priùs judicemus quàm agamus. Consultamus enim, ut prudenter judicemus; non tam voluntatis impetu, quàm rationis ductu:

ctu: seu ut veritatem certò vel saltem quam proximè attingamus. Deinde maturè judicemus, ut prudenter, cordate, & rationabiliter agamus. Ergo palmariæ legi prudentiæ omninò contrarium est; verum judicare id quod magis falsum, quàm verum videtur. Si secus, quorsum deliberamus? quorsum prudentes, & peritos consulimus? Confirmatur: quia id, quod magis falsum quàm verum apparet, est principium deviationis, & viæ erroneæ: ergo omninm virtutum leges, & præcepta suo jure à nobis exigunt, ne veram judicemus partem minùs tutam, quando habemus majus fundamentum ad judicandum esse falsam: cùm justis legibus omninò debitum sit, ne in earum fraudem deviationem voluntariam assumamus; ecquis Prælatus boni consuleret, sua præcepta, & ordinationes ita à subditis tractari? quis Dominus à servis? quis Pater à filijs? *Nonnè hoc est* (inquit Fagnanus in tractatu de Probabilitate ad caput *Ne innitaris* num.270.) *formare conscientiam contra conscientiam, & opinari non secundùm apparentiam rei, sed fingere verum ex nostro arbitrio?*

§ XII.

§ XII.

Præpositus Generalis rectè ostendit, fundamentum à priori, quo Probabilistæ probant licitum esse sequi sententiam minùs probabilem, & minùs tutam, desumptum ex eo, quod opinio illa est absolutè probabilis; ac proinde nititur fundamento gravi & prudenti; & per consequens qui operatur ex illa, operatur prudenter; enervatum fuisse per Decretum Innocentij XI.

XXVII. ID ostendit Dissert. 8. num. 24. *Innocentius XI.* die 2. Martij an. 1679. inter propositiones sexagintaquique damnavit hanc ordine tertiam: *Generatim dum probabilitate sivè intrinseca, sive extrinseca quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi, aliquid agimus, semper prudenter agimus.* Quamuis autem per hanc decisio-

ſionem non ſit tacta ſententia recentium Probabiliſtarum, aſſerentium, licitum eſſe ſequi ſententiam minùs tutam ei, qui ſimpliciter, & abſolutè agnoſcit majus pondus authoritatis, & rationis in ſententia tutiori, dummodo fundamentum ſententiæ minùs tutæ, etiam ſub comparatione alterius, & abſolutè magnum & grave, licèt ſimpliciter inferius, & minus: quamvis, inquam, illa ſententia non ſit tacta; ejus tamen fundamentum à priori videtur infirmatum. Fundamentum enim illius erat, quòd opinio minùs probabilis ſit abſolutè probabilis; ac proinde nitatur fundamento gravi, & prudenti: & ita quicunque operatur ſecundùm illam: operetur ſecundùm rationem gravem, & prudentem; ac proinde non peccet, quia operatur prudenter. Hoc autem fundamentum jam everſum eſt per definitionem Pontificis. Nam qui utitur opinione exiguè probabili contenta intra limites opinionis probabilis ut ſic, utitur opinione, quæ abſolutè in ſe ſpectata eſt probabilis: ergo utitur opinione, quæ abſolutè nititur fundamento gravi & prudenti; & tamen non operatur ſecundùm rationem rectam & prudentem. Quia videlicet, eſto, illa ratio fuerit gravis, & prudens reſpe-

ſpectu Authorum, qui ob illam rationem defenderunt illam opinionem ut veram, eo quòd ipſis apparuerit valida, & veriſimilior oppoſita; non eſt tamen gravis, & prudens reſpectu illius, cui ea ratio apparet exigui momenti. Pariter ergo ex eo, quòd opinio minùs probabilis ſit in ſe abſolutè probabilis; & nitatur ratione gravi & prudenti, non ſequitur eſſe abſolutè probabilem mihi, cui ejus fundamentum apparet minùs veriſimile. Nam licèt illa ratio fuerit gravis & prudens reſpectu Doctorum, qui illam opinionem propugnarunt ut veram, eo quòd ipſis repræſantata ſit ejus ratio ut validior, & veriſimilior oppoſitæ ſententiæ fundamentis (nemo enim defendit aliquam opinionem ut veram, nec ſibi imperat illius aſſenſum, niſi quia apparet ipſi in actu primo veriſimilior: nec talis opinio exſtaret in rerum natura, ſi ejus fundamenta apparuiſſent omnibus Authoribus minus veriſimilia oppoſitis) inde nequit inferri eſſe grauem & prudentē reſpectu mei, ſi mihi apparet minus veriſimilis. Non eſt enim prudentiæ opus, quod quis imperet ſibi aſſenſum (permittamus, phyſicè poſſe ſic imperare) alicujus opinionis, quando habet majus ſimpliciter fundamentum ad judicandum eſſe falſam, quàm

ad

ad judicandum esse veram. Ex eo ergo, quòd opinio minùs probabilis sit absolutè probabilis, non sequitur me posse illa licitè uti; quia non sequitur, illam esse probabilem mihi.

XXVIII. Id magis ostendit Præpositus Generalis in medium producendo illud fundamentum prout propositum à Bartholomæo de Medina Thomista, à Mastrio Scotista, à P. Bardi Jesuita: mihi satis sit illud repræsentare eisdem terminis, quibus illud proponit P. Ioannes de Dardenas in Crisi Theologica Tom.1. disput.10. cap.6. ubi rationem communem Probabilistarum proponit tanquam manifestam demonstrationem. *Implicat contradictionem* (inquit) *quòd quis operetur prudenter, & quod in ea operatione peccet*. Sed qui „ utitur opinione minùs probabili, operatur „ prudenter: ergo implicat contradictionem, „ quòd is, qui utitur opinione minùs proba- „ bili, peccet: Major est nota ex terminis: mi- „ nor etiam est (inquit) manifesta: nam opinio, „ quæ est minus probabilis, verè est probabi- „ lis; quia si non est probabilis, non potest esse, „ minus probabilis; quòd si practicè probabilis „ est, ea nititur ratione prudenti; atque adeò „ qui utitur ea ratione minùs probabili, utique „ prudenter operatur; cùm operetur prudenti

ra-

„ ratione ejus *opinionis nixus*. Hoc est totum fundamentum à priori Probabilistarum: quod vel nihil probat, vel contra Decretum Innocentij probat, omnem opinionem probabilem nulla dempta, sufficete ad securitatem conscientiæ; ac proinde sufficere opinionem exiguè probabilem, dummodò à probabilitatis finibus non exeatur. Illa enim ratio à priori assumit pro principio universali: *quòd omnis opinio probabilis, sit conformis recta rationi & prudentia*; & quòd, qui eam sequitur, prudenter operetur, & consequenter quòd prudenter etiam agat, qui utitur opinione minùs probabili; quia opinio minùs probabilis verè probabilis est; ac proinde nitatur ratione prudenti. Hoc autem principium generale videtur non discrepare à propositione damnata: *Generatim dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi, aliquid agimus, semper prudenter agimus*: Ergo Decretum Pontificis omninò enervavit rationem à priori Probabilistarum.

§ XIII.

§ XIII.

Præpositus Generalis rectè ostendit esse fallax & sophisticum fundamentum à priori recentium Probabilistarum.

XXIX. ET sanè illud fundamentum sententiæ benignæ est omninò fallax,& sophisticum,arguens à singulari ad universale, probansque, aliquod fundamentum esse grave, ac prudens respectu omnium, quia est grave, ac prudens respectu aliquorum; esse grave, & prudens respectu illorum, quibus apparet minùs verisimile ex eo, quòd fuerit grave, & prudens respectu illorum, quibus apparuit magis verisimile; esse grave & prudens respectu illorum, quibus apparuit exigui momenti, ex eo quod fuerit grave respecto illorum, quibus apparuit maximi momenti, quales fuerunt Authores illius opinionis, qui propterea illam propugnarunt ut veram, quia fundamentum illius in ipsorum mente præponderavit fundamento oppositæ opinionis: nullus enim Author illam sen-

ſententiam propugnaſſet, ſi nulli ejus fundamentum apparuiſſet majus fundamento oppoſitæ, vel ſi omnibus apparuiſſet ſimpliciter minus. Rem explicemus. Hoc,quod eſt fundamentum aliquod eſſe grave & prudens, eſt aliquod relativum ad intellectum: inter fundamenta autem obſcura, & merè probabilia, nullum eſt, quòd appareat magnum, & præponderans ſuo contrario omnibus intellectibus mundi: ſæpè enim quod uni placet, alteri diſplicet; quod uni eſt valdè urgens, alteri non eſt ita efficax. Et hinc oritur contrarietas opinionum, & communis contra communem. Eſſe magnum & valdè urgens reſpectu omnium, eſt privilegium fundamenti evidentis, quod omnes intellectus rapit. Fundamentum ergo probabile ſolùm habet eſſe grave, & prudens reſpectu aliquorum, nempè reſpectu illorum, quibus apparet veriſimilius & urgentius ſuo contradictorio: Ergo perperam infertur, poſſe quemcumque operari prudenter ſecundùm illud motivum, ſolùmque poterit operari prudenter ſecundùm illud is, cui præponderavit.

Hinc ad argumentum P. Cardenas in forma reſpondeo, negando minorem primi ſylogiſmi: ad cujus probationem diſtinguo majorem:

jorem: Opinio, quæ est minus probabilis, verè est probabilis absolutè & in se, & in mente suorum authorum, concedo; verè est probabilis respectu illius, cui ejus fundamenta antecedenter apparēt minus verisimilia oppositis, nego majorem. Ex eo autem, quod sit practicè probabilis, solùm sequitur, quòd nitatur ratione prudenti apud eos, qui illam judicarunt veram, eo quòd motiva ejus antecedenter illis apparuerint urgentiora oppositis: minimè autē sequitur, quòd nitatur ratione prudenti apud eos, qui illam judicant falsam, vel quibus ejus fundamenta apparent minùs verisimilia. Quamquàm enim isti possint dicere, illam esse absolutè probabilem, quia vident illam defendi à viris probis, & sapientibus post maturam totius quęstionis discussionem; & temerè dicerent, illam esse absolutè & in se improbabilem, eo quòd sibi non probetur; non possunt tamen verè dicere, illam esse probabilem sibi; quia non potest ab ipsis approbari per assensum certò prudentem, dum ejus fundamenta apparent in actu primo minus verisimilia: solùmque reflexè, & speculativè est ipsis probabilis, quatenus verè dicere possunt, illam opinionem prudenter approbatam fuisse ut veram à multis Sapientibus.

§ XIV.

XIV.

Ostenditur, fundamentum à posteriori recentium Probabilistarum, desumptum ex eo, quòd videatur onus intolerabile obligare homines ad sequendum opiniones probabiliores; non militare contra sententiam moderatam Præpositi Generalis.

XXX. RAtio est, quia ille non obligat ad investigandum,& comperiendum,quænam sit absolutè & in se probabilior opinio, sed solùm dicit, quod si facta debita diligentia ad inquirendam veritatem, pars favens libertati, appareat operanti minùs verisimilis, quàm pars opposita stans pro lege adversus libertatem, non possumus licitè illam sequi, nec possumus etiam licitè sequi quando pars tutior, seu favens legi apparet æquè verisimilis; ac proinde dicit, tunc solùm licitum esse sequi sententiam faventem libertati adversus legem, quando facta debi-

ta diligentia ad inquirendam veritatem, illa pars apparet clarè verisimilior, & magis fundata, & ideò judicatur vera. Omnes namque fateri debemus, neminem posse tuta conscientia exequi rem, de qua dubium aliquod ipsi occurrit, an sit mala, quin prius adhibeat sufficientem diligentiam ad cognoscendum, an sit prohibita vel non. Quod ita lumine naturæ notum est, ut P. Salas 1. 2. Tract. 8. disput. unica meritò dixerit, peccatum esse sequi sententiam probabilem, vel etiam probabiliorem, quæ talis sit in se, vel talis etiam sit respectu operantis, ipsique appareat verisimilior; si facta non est debita & requisita diligentia pro qualitate negotij & opportunitate temporis & loci ad investigandam veritatem; quamvis enim reipsa illa opinio sit probabilior, imò quamvis sit vera; si illam judicet veram non præmissa sufficienti diligentia ad inquirendam veritatem, judicium illud non erit judicium probabile; sed judicium præceps temerè conceptum, ac proinde peccaminosum. Jam verò, si facta sufficienti diligentia pars rigida & tutior operanti repræsentetur ut absolutè verisimilior, vel ob motivum rationis, vel ob motivum solius authoritatis, vel ob utrumque simul, durum

non

non est, nec onus intolerabile, quod operans, non possit tunc sequi partem benignam faventem libertati contra præceptum. Hanc enim nequit licitè sequi, nisi ex prudenti persuasione, quòd sit vera & conformis legi æternæ; non enim potest licitè sequi judicium hominum affirmans aliquam actionem esse licitam præcisè, quia est judicium hominum, sive sit verum, sive sit falsum; sed quia sibi persuadet, illud judicium esse conforme judicio Dei, & ejus æternæ legi, idest, non potest licitè exequi actionem illam, præcisè quia scit homines aliquos doctos judicare illam esse licitam; sed quia sibi prudenter persuadet, illorum judicium verum esse & conforme legi æternæ. Hanc autem prudentem persuasionem habere non potest, quando in actu primo habet majus fundamentum ad judicandum esse falsum judicium benignum illorum Authorum, quàm ad judicandum esse verum; imò nisi inveniat majus fundamentum pro parte benigna, quam pro contraria, non potest judicium illorum Authorum sequi, spreto judicio aliorum, qui cum majori fundamento negant actionem esse licitam.

XXXI. Quare, ut quis licitè possit inire

contractum *A.* non satis est, quòd sciat dari Authores graves, asserentes illum esse licitum; sed debet sibi persuadere, illos rectè judicasse, idest verum dixisse; quamvis enim sciat, illos sic asseruisse, si tamen judicet, vel prudenter judicare possit, illos in sua assertione aberrasse à vero, non potest illos sequi: hoc autem prudenter judicare poterit, quoties agnoscit, oppositum docuisse Authores plures, vel magis graves, quorum fundamenta ipsi videantur urgentiora. Rursus non potest sequi, si sciat Authores æquè graves oppositum docuisse, & istorum fundamenta illi videantur æquè urgentia; quia tunc manet prudenter dubius, an verum, vel falsum dixerint. Ut ergo tutò sequi illos valeat, debet vel ratione, vel authoritate sibi persuadere, Authores illos faventes libertati adversus legem, verum dixisse, & rectè judicasse.

§ XV.

Ex eo, quòd opinio minùs tuta sit certò probabilis, solùm sequitur esse securam regulam pro ijs, quibus il-

la meritò probatur, ſeu qui prudenter judicant eſſe veram; non autem pro ijs, qui judicant eſſe falſam, vel prudenter judicare poſſunt falſam eſſe.

XXXII. OPinio probabilis dicitur per reſpectum ad intellectum hominum ſapientum & proborum, qui poſt accuratum ſtudium illam abſque paſſione & præcipitatione judicaverunt eſſe veram ob fundamentum, quod illis viſum eſt magnum, & dignum movere hominem prudentem ad aſſenſum: Quare ubi eſt certum plures Sapientes poſt accuratum examen judicaſſe aliquam actionem eſſe licitam, & eſt certum hanc earum opinionem non opponi, nec Sacræ Scripturæ, neque definitionibus Conciliorum, nec Summorum Pontificum Decretis; eſt certum illam eſſe in ſe probabilem. Ex eo autem, quòd ſit in ſe certò probabilis, & prudenter aſſerta à ſuis Authoribus, ſolùm ſequitur poſſe illa opinione uti, eos, qui poſt diligentem veritatis inquiſitionem prudenter approbant illam ut veram: non au-

tem posse illa uti eos, qui judicant esse falsam, vel prudenter judicare possunt falsam esse, eo quòd videant plures & graviores Authores tenere oppositam, & afferre pro se fundamenta rationis validiora; sequi enim errantes contra legem Dei, quando cognosco illos errasse, semper est malum; quia est operari contra conscientiam. Unde P. Generalis Dissert. 14. num. 118. meritò impugnat doctrinam P. Antonij Terilli, qui in Tomo de Regulà morum par. 2. quæst. 47. n. 15. sub finem, hanc regulam tradit: *Omnis opinio probabilis de honestate operis habet vim deobligandi; non solum quando exercitè existit in se ipsa; & enunciat, operationem hic & nunc ponendam, esse bonam, atque conscientiam constituit* (idest, quando physicè informat mentem operantis; & is judicat eam actionem esse honestam) *sed etiam quando reflexè consideratur; dum quæritur, ad quid teneamur in casu incertitudinis, & probabilitatis faventis utrique parti contradictionis*. Id ita probat: *Omnis opinio probabilis excusans, præbet argumenta longè potiora ad dicendum; quod omnibus consideratis hic & nunc nulla detur obligatio onerans, quam ulla opinio probabilis gravans, præbeat ad inferendũ, quòd ulla obligatione hic, & nunc absolutè premamur ad abstinendum ab opere:*

re: ut fusè ostensum est, tum in hoc, tum in tractatu de conscientia probabili quæst.22. & 23. Hactenus Terillus.

XXXIII. Hanc doctrinam sic oppugnat ibi P. Generalis. *Ergo ex mente hujus Authoris*, hoc ipso quòd aliqui Authores ex ijs, qui dicuntur facere opinionem probabilem, affirment aliquem contractum esse licitum, reddunt illum licitum, non solùm pro ijs, quibus illa opinio probatur, seu pro ijs, qui judicant illam esse veram (eo quòd ipsius fundamenta habeant in eorum intellectu eundem statum, quem habent in intellectu suorum Authorum) sed etiam pro ijs, quibus improbatur; seu pro ijs, qui judicant esse falsam: bene enim componitur, quòd ego judicem, aliquam opinionem esse falsam, & tamen quòd sciam illam defendi ut veram à viris probis, & sapientibus; ac proinde esse absolutè probabilem. Quis autem non videat hanc doctrinam esse falsissimam? Quis enim dedit hoc privilegiũ quatuor vel quinque hominibus fallibilibus, ut hoc ipso, quòd illi probabiliter judicaverint aliquem contractum esse licitum, jam omnes possint illum licitè exercere, etiamsi videãt plures & graviores Authores cum maiori fundamento asserere esse illicitum? Quis non videat esse absurdũ, quòd qua-

tuor, vel quinque Authores probabiliter asserentes rem esse licitam, illā reddant licitam omnibus, etiam ijs, qui judicant, vel prudenter judicare possunt, illos deceptos fuisse; & quòd decem, vel duodecim Authores probabiliùs asserentes, illam esse illicitam, non reddant ipsam illicitam, etiam ijs, qui judicant, vel prudenter judicare possunt, eos in illo judicio suo severo deceptos non fuisse? Adeò nè Deus deperit opiniones faventes carni, & sanguini, ut hoc ipso quòd aliqui illas tenuerint, Deus illos voluerit donare isto magno privilegio, ut omnes illorum sententiam possint tutò sequi? Adeonè aversatur opiniones faventes suæ legi, ut quamuis plures, & graviores Authores illas tenuerint, nihilominùs nullum possint obligare ad legis suæ observationem? Pugnent quatuor, vel quinque pro libertate, pro lucro, & commodo: hos juxta Terillum, Deus ita protegit, talique privilegio donat, ut omnes tutò possint illos sequi, etiam quando judicant, vel prudenter judicare possunt, illos erasse. Pugnent decem vel duodecim Doctores pro lege divina prohibente rem aliquam, testenturque, omnes obligatos esse ad abstinendum ab illa: estne credibile, quod hos plures, & gravio-
res,

res, ita Deus destituit viribus ad obligandum, ut nemini possint obligationem imponere? Estne credibile, Deum velle, ut quatuor minoris notæ, stantes pro libertate, debilioribus armis rationis prævaleant contra decem stantes pro lege, & pugnantes validioribus armis rationis?

XXXIV. Ratio autem, cur opinio minùs probabilis favens libertati adversus legem, concurrens cum opinione probabiliore favente legi adversùs libertatem, non possit deobligare ab observatione legis eos, qui agnoscunt opinionem stantem pro lege, esse authoritate, & ratione probabiliorem; est: quia opinio illa benigna, neque efficere potest, ne detur talis lex (cum existentia legis divinæ non dependeat à nostris opinionibus) neque potest efficere, ne lex sit sufficienter applicata illis, qui judicant, vel prudenter judicare possunt, talem legem existere, eò quòd videant plures & graviores Authores hoc asserere, & adducere pro se majora momenta rationis. Implicat enim, Deum lege sua æterna prohibuisse aliquem contractum v. g. ut usurarium, & voluisse, vel permisisse, ut ejus malitia maneret sub opinionibus; & tamen noluisse, ut teneantur abstinere ab

illo

illo contractu illi, quibus authoritate, & ratione est manifestè verisimilius, talem legem dari, talem proinde contractum esse usurarium. Quod amplius explicatum est in præcedentibus.

§ XVI.

Praxis eligendi opiniones securè juxta principia Præpositi Generalis.

XXXV. EX principijs ab illo solidè jactis constat ad usum licitum opinionis minùs tutæ, non satis esse, quòd quis sciat illam esse absolutè probabilem in se, eo quòd propugnata est ut vera ab aliquibus viris probis & sapientibus, ob fundamentum, quod illis visum est magnum citra passionem & culpam, & præponderans fundamentis sententiæ oppositæ, quia stat esse in se sic probabilem absolutè; & tamen quòd operanti conferenti ipsius fundamenta cum fundamentis sententiæ tutioris, illa appareant ei levia & exigua: Quo in casu, opinio minùs tuta, quæ suis Authoribus fuit probabilis, non est probalis operanti, cui ipsius fundamenta apparent debilia & tenuia; ut constat ex propositione

sitione tertia damnata ab Innocentio XI. ut expendimus § 4. & 8. Unde post Decretum Innocentij jam videtur certum, ad usum licitum opinionis minùs tutæ non sufficere, quòd operans sciat, eam esse absolutè probabilem; sed requiri quòd sciat esse probabilem etiam comparativè ad oppositam tutiorem; ideſt, non sufficere, quòd ejus fundamenta seorsim & absolutè considerata videantur gravia; sed quòd appareant gravia & valida etiam comparata cum fundamentis sententiæ tutioris. Ac proinde non sufficit aperire libros, & percurrere indices ipsorum; & scire, quòd opinio minùs tuta communiter habetur pro probabili; neque sufficit inspicere seorsim ipsius fundamenta, & agnoscere illa secundùm se apparere gravia; sed requiritur, ut ejus fundamenta conferantur cum fundamentis sententiæ contrariæ, & adhuc sub illa comparatione appareant gravia.

XXXVI. Hinc patet non sufficere ad usum licitum opinionis minùs tutæ, quòd illa sit in se certò probabilis, juxta notionem opinionis certò probabilis assignatam à Terillo quæst. 5. de Consc. probabili assert. 12. ubi hanc regulam statuit: *Quòd à pluribus Au-*

Authoribus doctis & pijs post diligentem totius quæstionis enodationem judicatur probabile, eo ipso est certo probabile: & à fortiori est certo probabile illud, quod à viris doctis & probis post diligentem quæstionis discussionem innocenter & absque passione judicatur verum. Patet, inquam, hoc non sufficere; tum quia potest quis post maturam controversiæ discussionem detegere fallaciam fundamentorum, quibus moti sunt illi Authores, & prudenter judicare, illa esse levia; quo judicio supposito, talis opinio non est probabilis ipsi; ac proinde non potest licitè illam in operando sequi. Deinde est valde familiare inter Probabilistas hujus sæculi propugnare ut veram sententiam tutiorem stantem pro lege adversus libertatem, & tamen fateri & expressè asserere, oppositam benignam stantem pro libertate adversus legem esse probabilem, quamvis ipsis non probetur, sed potiùs ab illis falsa judicetur. Potest autem contingere, vt operans istorum Authorum sententiam secutus, prudenter sibi persuadeat, sententiam illam benignam esse falsam; ac proinde esse illicitam actionem, quam illa opinio licitam esse affirmabat. Quo judicio stante nequit in operando licitè sequi illam opinio-

nionem benignam; quia hoc ipso operaretur contra conscientiam exercendo actionem, quam esse illicitam prudenter judicat. Unde simul judicaret opinionem benignam esse absolutè in se probabilem; & esse falsam; ac sibi non probari, nec proinde respectu sui esse practicè probabilem, quia illam non potest approbare ut veram.

XXXVII. Quamvis autem non sufficiat ad usum licitum opinionis minùs tutæ, quòd quis sciat illam esse certò probabilem juxta notionem & descriptionem certæ probabilitatis exhibitam à Terillo; tamen hoc requiritur & multum juvat ad ejus licitum usum: nam si quis sciat opinionem benignam esse certò probabilem, & aliundè post diligentem veritatis inquisitionem prudenter sibi persuadeat esse veram, eò quòd ejus fundamenta apparent ipsi notabiliter majora oppositis, licitè post illa uti. Duo itaque communiter requiruntur ad usum licitum opinionis minùs tutæ, nempe judicium reflexum de ejus certa probabilitate; & judicium directum de ejus veritate. Primum sine secundo non sufficit; quia stat, quod quis certò sciat, opinionem benignam esse certò probabilem; & tamen quòd prudenter judicet esse fal-

sam;

ſam; tunc autem non poteſt illa uti. Secundum verò ſine primo communiter non videtur ſatis; quia quamvis qui judicet rem eſse licitam ob fundamenta, quæ ipſi apparent magna, non poterit communiter loquendo, talem opinionem in operando ſequi, niſi pariter ſciat hoc ipſum judicaſse Authores aliquos graves, quorum opinio communiter cenſetur probabilis. Poſtquàm autem hoc cognovit, ſecurè procedit ad praxim; quia cùm ſciat illos Authores fuiſse diligentes in examinanda quæſtione, & eſse probos & doctos, ſecurus redditur, eos non ex paſſione & præcipitatione, ſed ex rationum pondere, prudenter judicaſse rem eſse licitam; & hinc arguit, ſe hoc ipſum judicantem, non temerè aut ex paſſione, ſed ex pondere & meritis rationum ita judicare, ac proinde prudenter ſe gerere.

Quare quòd opinio benigna ſit in ſe certò probabilis, licèt non ſufficiat, ut illa in praxi utatur, qui judicat eſse falſam, vel prudenter judicare poteſt falſam eſse; nec ut poſſit uti, qui dubitat, an ſit vera vel ſit falſa: ſufficit tamen, ut illa licitè utatur, qui abſque paſſione & præcipitatione judicat eſse veram, eò quòd fundamenta illius ei apparent notabili-

tcr

ter majora fundamentis sententiæ tutioris; cùm enim sciat hoc ipsum judicasse viros prudentes & sapientes post accuratum examen, securus redditur de probabilitate sui judicij, seu prudentia; idem enim est judicium probabile, ac judicium prudenter conceptum, vel saltem conceptum innocenter sine præcipitatione & passione.

§. XVII.

Quid sit, opinionem esse certò probabilem.

XXXVIII. Sed non est facile explicare, quid sit opinionem esse certò probabilem. Aliqui dicunt opinionem certò probabilem esse illam, de qua certum est, quòd nitatur motivo gravi, seu magni momenti, probabiliter verò duntaxat probabilē esse eam, de qua solùm est probabile, quòd nitatur motivo magni momenti. Verùm isti rem inexplicatam relinquunt. Quomodo enim erit certum, quòd nitatur motivo magni momenti, si nec Ecclesia definivit illud motivum esse magni momenti; nec affertur evidens ratio, quæ communiter apud Sapientes, demon-

demonstret, illam opinionem niti motivo magni momenti? Quomodo erit certum illud motivum esse magni momenti, si constat, multos gravesque Authores illud motivum contempsisse, & eo non obstante judicasse, illam opinionem esse falsam, quia invenerunt pro sententia contraria motiva validiora: Constat autem sæpè aliquam opinionem esse certò probabilem; & tamen impugnari ut falsam à multis gravibusque Authoribus, vel majoris, vel saltem non minoris authoritatis quàm sint Authores talis sententiæ. Quare ex eo, quod opinio sit certò probabilis, solùm colligitur esse certum, quòd nitatur motivo magni momenti apud aliquos graves & pios Authores; nempè apud illos, qui moti eo fundamento, quod ipsis apparuit præponderans, omnibus fundamentis adductis pro sententia contraria, firmiter judicaverunt, illam opinionem esse veram. P. Andreas Mendo in Discursu præliminari ad epitomen opinionum Moralium asserit, *Illam opinionem esse certò probabilem, quàm esse probabilem, est certum*; illam verò duntaxat probabiliter probabilem, *quam esse probabilem, solum est probabile. Certitudo autem, quòd sit probabilis, desumitur*, inquit, *tum ex fundamentis, quibus*

inni-

innititur, tum ex Doctoribus, qui eam tuentur, & simul ex cæteris (saltem pro majori numero) qui cùm contrarium defendant, eam tamen affirmant esse probabilem, quo suffragio etiam adscribunt probabilitatē fundamentis, quibus stabilitur: opinio solū probabiliter probabilis est, quæ ab aliquibus Authoribus, non sanè pluribus defenditur à cæteris, saltem ut plurimùm non censetur probabilis.

XXXIX. Meliùs diceretur, esse certò probabilem opinionem, cui convenit definitio probabilium tradita ab Aristotele 1. Topicorum, juxta quam probabilia sunt illa, *quæ videntur Sapientibus, vel omnibus, vel plerisque, vel maxime notis.* Unde in rebus moralibus tunc opinio erit certo probabilis, quando habuerit pro se plerosque ex Authoribus gravibus, qui rem illam examinarunt, vel saltem maximè notos. Hinc opinio illa, quæ habuerit paucos, & minoris nominis Authores, vel qui rem pro dignitate non discusserunt, non erit certò probabilis, sed duntaxat probabiliter probabilis. Vel dici poterit, illam opinionem esse certò probabilem, quæ defenditur ut vera à multis & gravibus Authoribus, qui ex professò rem examinarunt; & ab alijs vel asseritur, vel supponitur esse probabilis, quin ab ullo Authore gravi notetur

tur ut improbabilis. Probabiliter verò duntaxat probabilem esse illam, quæ à paucis & inferioris notæ defenditur ut vera: item quæ ab aliquo, vel aliquibus Authoribus gravibus reijcitur ut improbabilis.

XL. Quare ad hoc, ut opinio sit certò probabilis in se, non est necessè ut nitatur fundamento, quod ab omnibus Sapientibus reputetur magni momenti; sed satis est, quòd nitatur fundamento, quod multis viris probis & sapientibus ex professo rem discutientibus, magnum apparuit & clarè præeminens fundamentis sententiæ oppositæ, quin posteà inventum sit fundamentum, quod illam sententiam apud Sapientes de falsitate convincat: vel prodierit aliquod Ecclesiæ Decretum illam condemnans, & prohibens.

§ XVIII.

Quid requiratur ut aliqua opinio sit certò probabilis mihi.

XLI. UT autem opinio aliqua practica, v.g. opinio affirmans talem vel talem contractum esse licitum, sit certò probabilis mihi; opus est ut nitatur fundamento, quod

apud

apud me sit magni momenti, & talem præ se ferat verisimilitudinem & apparentiam veritatis, vt certum sit me posce prudenter, vel saltem irreprehensibiliter illi assensum præbere, judicando judicio absoluto illam esse veram; quod nunquam potest esse certum, quin post diligentem veritatis inquisitionem citra passionem & culpam, opinio illa mihi proponatur ut unicè verisimilis, vel ut clarè & notabiliter verisimilior quam opposita. Idque colligo ex conditionibus assignatis à Terillo in Tom. de Regula morum quæst. 2. n. 7. ad opinionem verè & certò probabilem: ut enim inquit ille; *multa requiruntur, ut opinio sit verè probabilis. Primum omnium est, ut nitatur fundamento fide digno, idest tali, quod aptum est ad assensum ab homine perito & probo irreprehensibiliter judicante impetrandum. 2. Sententia aliqua ut sit probabilis conformari debet motivo gravi, ac magno, scilicet valde attrahente ad assensum: & quidem magnitudo hujus motivi sumi debet non solùm absolutè, quatenus vehementer impellit secundùm se, sed etiam relativè ad omnia in contrarium allata; adeò, ut in contradictione illorum vehementer alliciat ad assensum, idque præcisè vi suæ magnitudinis tam absolutæ, quàm com-*

parativa, & non ex affectu ac propensione in debita ejus, cui proponitur, si enim tanta sit illius vis, ut à perito & probo irreprehensibiliter judicante assensum impetrare valeat, tale & non aliud motivum appellamus magnum, grave, seu probabile; sistendo semper in rebus obscuris, & non certò cognoscibilibus. Hæc à Terillo verè & sapienter dicta sunt. Ex ijs autem contra ipsum legitimè infertur, non manere apud hominem probum ac peritum, verè & certò probabilem opinionem minùs tutam affirmantem aliquam actionem esse licitam quando omnibus hinc indè consideratis habet fortius motivum ad judicandum illam opinionem esse falsam & legi divinæ contrariam, quàm ad judicandum esse veram & legi divinæ conformem: nec item quando habet æquale motivum; quia non est certum, imò neque absolutè verum, sed planè falsum, posse hominem probum ac peritum irreprehensibiliter & prudenter judicare aliquam actionem esse licitam, quando habet majus, vel saltem æquale fundamentum ad judicandum esse illicitam; & tunc solùm est certum posse irreprehensibiliter & prudenter judicare, quando omnibus hinc indè maturè consideratis sine passione & præcipita-

tio-

tione invenit majus ſenſibiliter fundamentum ad judicandum illam actionem eſse licitam, quam ad judicandum oppoſitum.

XLII. Quare ut quis tuta conſcientia poſſit vel in operando, vel in dandis conſilijs ſequi ſententiam minùs tutam ſeu faventem libertati adverſus legem, ſatis eſt, quòd ille ſciat eam eſse in ſe certò probabilem, ideſt defendi ut veram ab Authoribus gravibus poſt diligentem controverſiæ diſcuſionem, quin adſit fundamentum ſuſpicandi eos vel rem non diligenter examinaſse, vel motos fuiſse paſſione aliqua, vel deſiderio placendi hominibus; ſed potius judicium tuliſse, ut decebat viros probos & ſapientes: & quòd ſciat talem opinionem communiter ſupponi eſse probabilem etiam ab iis, qui illam impugnant ut falſam; quin aliquis Author alicujus nominis illam traducat ut improbabilem. Satis, inquam, hoc eſt; dummodò poſt adhibitam ſufficientem diligentiam ad inquirendam veritatem, ſententia illa citra omnem culpam appareat ipſi notabiliter veriſimilior ſententia tutiore, & ab ipſo prudenter vel ſaltem inculpabiliter judicetur vera judicio abſoluto excludente prudentem timorem, ne forſan ſit falſa illa opinio, & ne forſan actio,

quam licitam facit, reipsa sit illicita, quin habeat sufficiens motivum ad judicandum illam actionem esse illicitam; nec ad suspendendum judicium, quo sibi persuadet esse licitam. Atque adeò ut quis licitè sequatur opinionem minùs tutam, requiritur quidem, quòd priùs sciat, & certus reddatur, quòd illa in se sit certò probabilis, sed hoc non sufficit; sed ulterius requiritur, quòd judicio absoluto firmo, & non vacillante, seu excludente moralem & prudentem formidinem malitiæ, sibi persuadeat actionem esse licitam; quamvis non requiratur, quòd judicium illud excludat formidinem logicam consistentem in judicio reflexo de eo, quòd non appareat repugnantia, quòd actio sit reipsa mala: neque requiratur, quòd excludat timorem imprudentem, & nixum motivo levi, ne forsan subsit malitia.

§ XIX.

§ XIX.

Explicatur magis in particulari praxis eligendi opiniones probabiles juxta sententiam moderatam Praepositi Generalis.

XLIII. HAnc praxim explicat ille Disser. 14. c.2. à num.8. ijs verbis: *Omnes* fateri debemus, nemine posse aggredi rem aliquam, de qua occurrit aliquod dubium, an sit prohibita, nec ne, quin prius adhibeat aliquam diligentiam ad cognoscendam veritatem. Veritatem verò potest quilibet agnoscere judicio saltem opinativo, vel expendendo fundamenta rationum, si sit Doctus; vel consulendo viros doctos & peritos, si sit persona indocta; & incapax penetrandi rationes assensum praebendo ob ipsarum authoritatem. Facta sufficienti diligentia ad inquirendam veritatem, vel operanti proponitur pars benigna, ut unicè verisimilis; ut quando rusticus interrogat virum doctum, an sibi liceat talem contractum celebrare; & ille incunctanter respondet licere; tunc rusticus simpli-

pliciter bona fide motus authoritate respondentis, credit illum contractum esse licitum; & sic potest operari: vel proponitur ut unicè verisimilis pars rigida; ut quando in casu proposito vir doctus rustico interroganti, respondet contractum esse illicitum; & tunc non potest licitè illum contractum exercere; quia vel credit, vel credere debet esse illicitum; vel pars benigna citra passionem & culpam, proponitur ut notabiliter magis verisimilis quàm opposita, sive propter fundamenta majora rationis, sive propter majorem authoritatem, sive propter utrumque, & tunc potest licitè partem illam amplecti, quia tunc prudenter sibi potest persuadere illam esse licitam: vel pars benigna proponitur ut minus verisimilis, quàm opposita; & tunc potest eam amplecti; quia tunc prudenter potest, ac debet judicare, opinionem faventem libertati adversus legem esse falsam, & legi diuinæ contrarium; ac proinde si tunc exequeretur rem illam, operaretur contra conscientiam. Vel denique pars benigna, seu minus tuta proponitur, ut æquè verisimilis, ac pars tutior; & tunc operans necessario manet dubius, an talis cõtractus sit licitus, nec ne, & in hoc dubio, debet ab illo contractu abstinere, par-

tem

tem tutiorem sequendo.

XLIV. Quanta autem debeat esse hæc diligentia iuquirendi veritatem, docet P. Thomas Sanchez Lib. 1. sum. cap. 6. n. 36. P. Suarez Tom. 5. in 3. p. disp. 4. sec. 8. n. 16. & 17. & 18. & P. Vazquez 1. 2. disp. 123. cap. 2. & communiter docent Doctores, si vir indoctus sit, debere consulere viros doctos, & carentes morali suspicione male consulendi ex malitia, aut negligentia. Animaduertit autem P. Sanchez, aliquos excusari consulendo aliquem; alios tamen non excusari consulendo eundem. Nam vetula, vel rusticus excusabitur consulendo Parochum, præsertim in rebus facilibus, & obvijs; non excusabitur autem vir urbanus, præcipuè in rebus difficilibus. Ponamus, virum indoctum de re magni momenti consulere duos Theologos; & alterum affirmare, alterum negare contractum aliquem esse licitum; authoritatem autem negantis esse majorem in æstimatione ipsius consulentis; tunc jam repræsentatur ei ut magis verisimilis sententia rigida; proinde non poterit benignam amplecti. Si autem authoritas affirmantis notabiliter major sit apud ipsum, benignam poterit amplecti; quia tunc motus illa majori authoritate prudenter credere potest, rem illā

esse

menta nova, quæ antiquiores Theologi non attigere, quæ ipsum convincunt, & facilè diluere fundamenta opposita; tunc si Confessarius indoctus prudenter præsumere potest, hunc Authorem modernum veritatem attigisse, plusque momenti habeat quoad hoc punctum apud ipsum ejus authoritas, quàm authoritas multorum, quos citat pro contraria; securè tunc poterit ejus placitum sequi; sed hìc casus rarissimè in praxi continget.

XLVI. Quodsi Summista, quem consulit, refert duas sententias oppositas; & dicit esse æquè probabiles, & nihil amplius dicit, tunc debet partem tutiorem amplecti. Quodsi dicat sententiam rigidam esse probabiliorem; oppositam verò esse probabilem, rigidiorem debet amplecti; nec unquàm potest benignam sequi, nisi videat majus fundamentum rationis, vel authoritatis ad judicandum esse veram, quam ad judicandum esse veram sententiam rigidam.

Manere itaque debet fixum, probabilitatem non esse regulam rectè operandi, sed veritatem; idest, non sufficere ad rectè operandum, quod quis judicet opinionem esse probabilem; sed requiri, ut judicet esse veram. Unde cùm evidens sit, veritatem esse non

pos-

posse penes utramque sententiam contrariam, sed penes unam duntaxat; nunquam habet operans optionem eligendi inter opinionem benignam & rigidam pro libitu suo; sed duntaxat potest eligere benignam, quando habet fundamentum aliquod præponderans ad credendum, illam esse veram, & sententiam rigidam esse falsam: quod numquam habet, nisi quando sententia benigna proponitur, vel ut unicè verisimilis, vel ut manifestè verisimilior contraria. Quare, ut sapienter scribit Gerson de Reg. Moralit. sub titulo de superbia: *Ambulandum in virtutis doctrina via regia, ut nec strictius fiat Dei mandatum, nec latiùs quàm ipse mandaverat*. Noster itaque scopus, in quem collimare, & stella polaris, quam inspicere debemus, est veritas. Nec in quæstionibus decidendis attendi debet, quæ opinio sit rigida, & quæ benigna; sed quæ vera. *Superest ergo* (inquit sapienter P. Esparza in Appendice ar.42.) *ut omnes unanimi consensu enitamur quantum possumus, ad veritatem, & ea circa rem quamlibet teneatur sententia, quæ vera esse convincetur, aut omnibus hinc indè consideratis videbitur ad veritatem propiùs accedere, ea verò reijciatur, ac reprobetur, quæ falsa convincetur; aut ad falsitatem*
ver-

pliciter bona fide motus authoritate respondentis, credit illum contractum esse licitum; & sic potest operari: vel proponitur ut unicè verisimilis pars rigida; ut quando in casu proposito vir doctus rustico interroganti, respondet contractum esse illicitum; & tunc non potest licitè illum contractum exercere; quia vel credit, vel credere debet esse illicitum; vel pars benigna citra passionem & culpam, proponitur ut notabiliter magis verisimilis quàm opposita, sive propter fundamenta majora rationis, sive propter majorem authoritatem, sive propter utrumque, & tunc potest licitè partem illam amplecti, quia tunc prudenter sibi potest persuadere illam esse licitam: vel pars benigna proponitur ut minus verisimilis, quàm opposita; & tunc potest eam amplecti; quia tunc prudenter potest, ac debet judicare, opinionem faventem libertati adversus legem esse falsam, & legi diuinæ contrarium; ac proinde si tunc exequeretur rem illam, operaretur contra conscientiam. Vel denique pars benigna, seu minus tuta proponitur, ut æquè verisimilis, ac pars tutior; & tunc operans necessario manet dubius, an talis cõtractus sit licitus, nec ne, & in hoc dubio, debet ab illo contractu abstinere, par-

tem

tem tutiorem sequendo.

XLIV. Quanta autem debeat esse hæc diligentia iuquirendi veritatem, docet P. Thomas Sanchez Lib. 1. sum. cap. 6. n. 36. P. Suarez Tom. 5. in 3. p. disp. 4. sec. 8. n. 16. & 17. & 18. & P. Vazquez 1. 2. disp. 123. cap. 2. & communiter docent Doctores, si vir indoctus sit, debere consulere viros doctos, & carentes morali suspicione male consulendi ex malitia, aut negligentia. Animaduertit autem P. Sanchez, aliquos excusari consulendo aliquem; alios tamen non excusari consulendo eundem. Nam vetula, vel rusticus excusabitur consulendo Parochum, præsertim in rebus facilibus, & obvijs; non excusabitur autem vir urbanus, præcipuè in rebus difficilibus. Ponamus, virum indoctum de re magni momenti consulere duos Theologos; & alterum affirmare, alterum negare contractum aliquem esse licitum; authoritatem autem negantis esse majorem in æstimatione ipsius consulentis; tunc jam repræsentatur ei ut magis verisimilis sententia rigida; proinde non poterit benignam amplecti. Si autem authoritas affirmantis notabiliter major sit apud ipsum, benignam poterit amplecti; quia tunc motus illa majori authoritate prudenter credere potest, rem illā

esse

esse licitam . Si verò neutra sit apud illũ major; anceps manebit, & dubius: & stante hoc dubio, tenetur amplecti tutiorem partem, nec licitè poterit amplecti benignam, nisi alios viros sapientes, & probos consulendo, majus inveniat fundamentum ad existimandum , contractum esse licitum , quàm ad oppositum . Si autem vetula interroget Parochum , an licita sit talis actio, & audiat ab illo, quòd sit licita, impunè operabitur; quia tunc prudenter judicat rem esse licitam . Quamuis autem decipiatur, non peccabit; quia illa ignorantia non est culpabilis, quia est error probabilis; siquidem facta sufficienti diligentia ad inquirendam veritatem , inculpabiliter existimavit rem esse licitam ; & propterea eam facit , non factura , si agnosceret esse illicitam .

XLV. Itaque dicimus, virum doctum, qui expensis utriusque partis fundamentis agnoscit sententiam rigidam , esse absolutè magis verisimilem , non posse amplecti benignam , nec secundùm illam consilium dare . Si autem Confessarius sit indoctus , qui nequeat librare fnndamenta sententiarum , nec per principia intrinseca dignoscere, quænam sit probabilior, debet hoc pacto se gerere , ut vel consulat virum doctum & probum ; & id faciat , quòd

vir ille rebus maturè consideratis dixerit esse absolutè verum; vel consulat scripta Doctorum. Si videat aliquem Doctorem classicum, & in investigandis Doctorum sententijs diligentem asserere talem vel talem contractum esse licitum, & non referre sententiam in contrarium, vel si referat, eam parvi pendere, & rejcere ut falsam; poterit ejus dictis acquiescere; quia tanti viri authoritas illum movere potest ad prudenter judicandum, rem illam esse licitam. Si autem videat Doctorem illum amplecti sententiam rigidam ut magis verisimilem, & referre pro sententia benigna graves Doctores, quorum tamen authoritas non sit tanti ponderis apud ipsum, ac authoritas hujus Doctoris, & eorum, quos pro se adducit; tunc non poterit sequi benignam.

Si autem videat aliquem Summistam referre duas sententias, & pro sententia rigida plures & graviores Doctores referre, quàm pro sententia benigna, quam ipse sequitur; non poterit acquiescere sententiæ benignæ; quia solùm movetur ab authoritate, & majus authoritatis pondus videt pro sententia rigida. Quodsi aliquis Doctor modernus sit vir magni nominis, qui profundè, & latè rem discussit, & testatur se adducere funda-

men-

menta nova, quæ antiquiores Theologi non attigere, quæ ipsum convincunt, & facilè diluere fundamenta opposita; tunc si Confessarius indoctus prudenter præsumere potest, hunc Authorem modernum veritatem attigisse, plusque momenti habeat quoad hoc punctum apud ipsum ejus authoritas, quàm authoritas multorum, quos citat pro contraria; securè tunc poterit ejus placitum sequi; sed hìc casus rarissimè in praxi continget.

XLVI. Quodsi Summista, quem consulit, refert duas sententias oppositas; & dicit esse æquè probabiles, & nihil amplius dicit, tunc debet partem tutiorem amplecti. Quodsi dicat sententiam rigidam esse probabiliorem; oppositam verò esse probabilem, rigidiorem debet amplecti; nec unquàm potest benignam sequi, nisi videat majus fundamentum rationis, vel authoritatis ad judicandum esse veram, quam ad judicandum esse veram sententiam rigidam.

Manere itaque debet fixum, probabilitatem non esse regulam rectè operandi, sed veritatem; idest, non sufficere ad rectè operandum, quod quis judicet opinionem esse probabilem; sed requiri, ut judicet esse veram. Unde cùm evidens sit, veritatem esse non pos-

posse penes utramque sententiam contrariam, sed penes unam duntaxat; nunquam habet operans optionem eligendi inter opinionem benignam & rigidam pro libitu suo; sed duntaxat potest eligere benignam, quando habet fundamentum aliquod præponderans ad credendum, illam esse veram, & sententiam rigidam esse falsam: quod numquam habet, nisi quando sententia benigna proponitur, vel ut unicè verisimilis, vel ut manifestè verisimilior contraria. Quare, ut sapienter scribit Gerson de Reg. Moralit. sub titulo de superbia: *Ambulandum in virtutis doctrina via regia, ut nec strictius fiat Dei mandatum, nec latiùs quàm ipse mandaverat*. Noster itaque scopus, in quem collimare, & stella polaris, quam inspicere debemus, est veritas. Nec in quæstionibus decidendis attendi debet, quæ opinio sit rigida, & quæ benigna; sed quæ vera. *Superest ergo* (inquit sapienter P. Esparza in Appendice ar.42.) *ut omnes unanimi consensu enitamur quantum possumus, ad veritatem, & ea circa rem quamlibet teneatur sententia, quæ vera esse convincetur, aut omnibus hinc indè consideratis videbitur ad veritatem propiùs accedere, ea verò reijciatur, ac reprobetur, quæ falsa convincetur; aut ad falsitatem*

ver-

vergere potissimum videbitur. Ita enim fiet, ut veritatem facientes in charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ut loquitur Apost. Eph. 4.

§ XX.

Infertur ex dictis, non licere viro docto respondere consulentibus secundùm sententiam aliorum minùs tutam, quam ipse falsam esse censet.

XLVII. ID probat optimè Præpositus Generalis Dissert5. à .num.31. *Nam si ego* (inquit) expensis utriusque partis fundamentis, censeo aliquem contractum esse usurarium; si mercator à me roget, an sibi liceat talem contractum celebrare, non possum respondere: *Licet:* quia hoc ipso affirmarem, esse absolutè licitum, quod absolutè censeo esse usuram; & inducerem illum ad faciendum, quod judico esse malum, & prohibitum: quæ res est omninò illicita. Nec sufficit, quòd detur sententia probabilis affirmans, illum contractum esse licitum; quia quam-

quamdiù illa sententia à me non approbatur, non possum secundùm illam operari, & consilium dare. Sententiam contrariam esse probabilem, probat quidem, suos Authores, & omnes, qui illam veram esse existimant, posse secundùm illam operari, & consilium dare; non autem eos, qui illam improbant, & ut falsam reijciunt. In primis enim absolutè affirmare exterius ut licitum, quod interius, judicio esse absolutè illicitum, est mendacium quod est intrinsecè illicitum, ut potè contrarium commercio, & societati hominum. Deinde inducere ad faciendum, quod lege Dei est graviter prohibitum, est grave peccatum. Et quamvis ego non cognoscam certò & evidenter talem legem existere, tamen prudenter judico existere, idque mihi persuasum habeo. Dum autem ita judico, sicut nefas mihi est illud exequi, ita nefas, alium inducere ad exequendum. Et quamvis ego sciam illum contractum esse licitum secundùm sententiam aliquorum Doctorum, hoc non sufficit, ut consulenti respondeam, *Licet:* Nam illum esse licitum secundùm sententiam aliquorum Doctorum, nihil aliud est, quàm dari Doctores affirmantes esse licitum: hoc autem non est idem, ac contractum esse licitum simpliciter,

&

absolutè, nisi probetur eorum sententiam esse veram. Consulens verò non rogat, an licitus sit ille contractus secundùm aliquorum Doctorum sententiam, sed an sit absolutè licitus. Unde respondere absolutè, *Licèt*: quia licet secundùm opinionem aliquorum Doctorum, quam censeo esse falsam, est illum decipere in re gravi, & inducere ad peccandum. Quia si ego responderem: *Absolutè non licet ille contractus, quamvis dentur Doctores aliqui affirmantes licere*, tunc consulens non celebraret contractum, nisi prius animaduerteret me malè respondisse ad quæstionem.

XLVIII. Quare in dicto casu, vel debeo absolutè respondere, non esse licitum illum contractum, vel saltèm dicere: Dantur quidem Doctores affirmantes contractum istum esse licitum; cœterùm ego illorum falsam esse existimo sententiam, ac proinde tibi absolutè respondere ego non possum, esse licitum istum contractum; quia censeo illicitum. Tu alios doctiores consule: si illi affirmaverint esse licitum, & tu prudenter censeas, me potiùs quàm illos decipi, eorum sententiam amplecti poteris. Quousque autem prudenter possis judicare, esse licitum istum contractum, non poteris illum in praxim deducere; dum

du-

dubius manseris, tenebris partem securiorem amplecti.

XLIX. Unde à fortiori rejicienda est nonnullorum sententia, qui dixerunt, Doctorem consultum posse in aliquo casu respondere secundùm sententiam aliorum minùs tutam favorabilem consulenti, quamvis ipse certum existimet esse falsam; quia cùm consulens in re dubia jus habeat se conformandi opinioni, quæ ab aliquibus viris doctis defenditur, non obstante quòd alij contradicant, & speculativè sententiam improbabilem judicent, hoc ipsum suo consulenti Doctor indicare non prohibetur.

L. Rejicienda, inquam; quia ratio, qua nititur, est planè falsa, & supponit tamquam quid certum id, quòd non solùm non est certum, sed videtur manifestè falsum: nimirum, hominem in re dubia jus habere se conformandi opinioni, quæ ab aliquibus viris doctis defenditur. Nam v. g. in re dubia, an aliquis contractus sit usurarius, nec ne, non satis est ad ineundum licitè eundem contractum, quòd operans sciat, aliquos viros doctos defendere, illum contractum esse licitum; si sciat alios æquè doctos, vel doctiores, & plures numero asserere esse usurarium, & ad hoc

probandum afferre rationes, quæ ipsi videntur urgentiores. Nam tunc operans judicat, vel saltem prudenter judicare potest, Authores illos benignos falli, & errare contra legem Dei: Est autem manifestum, quòd nemini liceat sequi errantes contra legem Dei, quando cognoscit illos errare; hoc enim est formaliter contemnere legem Dei, & agere contra conscientiam. Quare sententia probabilis aliena favens libertati adversus legem, non potest assumi ut regula secura operandi ab ijs, qui judicant illam esse falsam, & legi divinæ contrariam; neque ab ijs, qui dubitant, an sit vera; vel falsa; neque ab ijs, qui præscindunt ab eo an sit vera, vel falsa; sed dumtaxat ab ijs, qui prudenter judicant, esse veram, & legi divinæ conformem. Qui enim vult sequi opinionem minùs tutam faventem suæ libertati adversus legem, præscindendo ab eo, an sit vera, vel falsa; seu nulla ratione habita veritatis, per quam conformatur cum lege æterna; vult eam sequi, sive sit conformis legi illi, sive sit contraria, ac proinde contemnit legem æternam: quod est evidenter illicitum. Quare nemo potest in occursu opinionum contrariarum amplecti licitè illam, quæ favet libertati ad-

ver-

versus legem, nisi sibi prudenter persuadeat illam esse veram; oppositam autem stantem pro lege adversus libertatem; esse falsam, & imponere homini onus, quod Deus non imposuit. Hinc infertur, esse à fortiori absurdam sententiam, quam Gabriel à Sancto Vincentio in Libro de Remedijs ignorantiæ pag. 374. refert, ac refellit: *Si vir doctus inveniat aliquam opinionem, quam putat esse falsam, & observat falsitatem, & quòd principium, cui innititur, est omninò falsum, inane, & vanum, adhuc tamen vir ille doctus, qui hac agnoscit, potest eam sententiam tuta conscientia sequi, gerendo se ut indoctum*. Quis non videat hanc esse laxitatem intolerabilem?

§ XXI.

Infertur ex dictis esse planè falsam, regulam illam sine limitatione sumptam, quam tamquam certissimam assumit Author benignus gravis, videlicet: *quod in dubijs quæstionibus circa mores quisque operari possit secundùm senten-*

tiam, quam viri docti, ut probabilem & in praxi tutam defendunt.

LI. HAnc regulam tamquam principium inconcussum, ponit Author ille in summa morali Lib. 1. tract. 1. cap. 4. §. 2. n. 7. ubi probat licitum esse sequi opinionem probabilem minùs tutam *tametsi operanti speculativè minùs probabilis, & opposita probabilior appareat; quod indè* (inquit) *ostendi debet: quia speculativa illa opinatio eo ipso quòd incerta & fortassè falsa sit, non potest esse regula operationis, consequenter operans aliam regulam, eámque certam sectari debet, videlicet, quòd in dubijs quæstionibus circa mores quisque operari potest secundùm sententiam, quam viri docti ut probabilem, & in praxi tutam defendunt.* Infero, inquam, hanc regulam esse planè falsam; & nullo fundamento solido nixam; nisi limitetur; quia stat me scire aliquos viros doctos, aliquam sententiam minùs tutam tamquam probabilem, imò ut sibi veram, & in praxi tutam; imò ut sibi moraliter certam, defendere; Et tamen, quòd ego prudentissimè judicare possim deceptos fuisse; quia nimirum pro parte contraria invenio solidiora authoritatis & rationis momen-

menta; tunc autem licitè illos sequi non possum, ut probatum manet.

LII. Typis vulgavit hic Author suam summam moralem anno 1643. quando Probabilismus nondum fuerat cohibitus ab Alexandro VII. cautiùs locuti sunt P. Esparza, P. Terillus, & alij, qui post tot damnatas an. 1655. & 1656. ab Alexandro propositiones scripserunt. Siquidem ad usum licitum opinionis minùs tutæ sapienter requirunt, ut sit æqualis vel ferè æqualis probabilitatis cum tutiore; ac proinde juxta ipsos non sufficit, quòd operans sciat illam sententiam defendi ut probabilem & tutam à viris doctis; sed requiritur, ut sciat defendi cum fundamento saltèm æquali vel ferè æquali fundamentis sententiæ contrariæ.

LIII. Nos dicimus, illam regulam limitandam esse; ut solùm sit verum, licitum esse cuilibet operari secundùm sententiam minùs tutam, quàm viri docti ut probabilem & in praxi tutam defendunt; quando illa sententia post diligentem veritatis inquisitionem illi repræsentatur ut unicè verisimilis, vel ut manifestè verisimilior, quàm opposita; & idcircò ab ipso prudenter judicatur vera. Implicat enim, ut operans formet dictamen pra-

cticum certum, quod sibi hic & nunc liceat sequi sententiam minùs tutam, quam ipse judicat esse falsam: quia si judicat esse falsam, judicat esse illicitam actionem, quam illa sententia ut licitam astruit; implicat autem, ut dum judicat actionem illam secundùm se & in communi esse illicitam, simul judicet esse licitam sibi: Et quamvis suspendat illud judicium directum de falsitate illius opinionis, si tamen illi verisimilius sit illam esse, & consequenter esse illicitam illam actionem, implicatorium est, ut in sensu composito illius apparentiæ, certus sit, se non peccare exercendo talem actionem; hic enim actus est implicatorius: *Ego quidem dubito, an actio* A *sit secundùm se illicita, & mihi verisimilius est, esse illicitam; & tamen certus sum, quod mihi illicita non est; quamvis in me non adsit specialis ratio, me eximens á lege communi prohibente eam actionem.*

§ XXII.

Ostenditur, fundamenta adducta à Magistro Bartholomæo de Medina anno 1577. pro sententia benigna, inefficacia esse ad probandum licitum

tum

citum cuique esse, sequi opinionem probabilem minùs tutam in occursu tutioris & probabilioris, atque operanti ipsi verisimilioris.

LIX. AUthorem hunc Antonius Senensis in sua Bibliotheca *Theologum excellentem, & numeris omnibus absolutum vocat, nec pietatis minùs & probitatis, quàm eruditionis laude insignem.* ille igitur in suis commentarijs in primam 2dæ. D. Thomæ, quæ luce publica donavit anno 1577. quæst. 19. art.6. concl.3. sic hanc controversiam attigit: *Ex hoc nascitur magna quæstio, utrum teneamur sequi opinionem probabiliorem, relicta probabili; an satis sit sequi opinionem probabilem?* Postquam autem retulit sententiam contrariam, sic ille quæstionem resolvit: *sed mihi videtur, quod si opinio est probabilis, licitum est eam sequi.* Quæ verba possunt habere commodam explicationem, ut notat P. Generalis Dissert. 13. n. 9. nimirum si intelligantur de opinione minùs probabili specificativè, & materialiter, idest de minùs communi inter Sapientes; non autem de opinione minùs probabili reduplicativè & formaliter respectu ip-

sius operantis; quasi Medina solùm voluerit ad usum licitum opinionis minùs tutæ non requiri, quòd illa in se, & in communi æstimatione sit probabilior, seu communior inter Sapientes; sed satis esse quòd sit verè probabilis, seu quòd defendatur ut vera à viris doctis & probis post diligens studium, dummodò ipsi operanti appareat in actu primo absolutè verisimilior quàm opposita, & ab ipso prudenter judicetur vera. Posteriores tamen Theologi Medinam citant pro sententia sua affirmante licitum unicuique esse sequi probabilem opinionem aliorum, quamvis sit minùs tuta, & ipsi operanti minùs probabilis, seu minùs verisimilis, quàm opposita videatur.

LV. Quis fuerit primus inventor sententiæ benignæ, quæ tot sedatores habuit per integrum sæculum, non constat. Quamvis enim Medina nullum Authorem pro illa citet; & posteriores Theologi ipsum, & Mercado, primo loco nominent pro hac sententia: tamen P. Vazquez affirmat illam jam fuisse communem eo tempore, quo Medina eam typis vulgavit. Unum tamen videtur exploratum, illam paulò antea incepisse extollere caput, nempe post annum 1570. Nam grauissimus & eruditissimus Theologus Antonius de Cordo-

va

va in suo Quæstionario Theologico, quod typis mandavit anno 1571. lib. 2. q. 3. cùm asservisset, partem tutiorem *esse tenendam*, quando *est probabilior opposita*, statim subjunxit, *& in hoc omnes Theologi consentiunt*.

LVI. His quæ P. Generalis in suo libro Dissert. 12. n. 22. adducit, adjungo testimonium D. Abbatis Stephani Gradi Bibliothecæ Vaticanæ Præfecti in Disputatione de Opinione Probabili cap. 12. explicans enim quomodo exorta sit Probabilistarum Philosophia, pag. 28. testatur, *se audivisse virum gravissimum & non vulgari hodie in Ecclesia dignitate, affirmantem, hanc paulò liberiùs opinandi rationem avorum nostrorum memoria repentè & quasi fortuitò in Ecclesia extitisse; & quia non minùs honorifica consultis, quàm commoda consultoribus accidebat, facilè ab omnibus receptam, & in mores inductam; verùm cùm neminem haberet, qui Authorem ejus, repertoremque se ferret, cujusque præcipuo periculo doctorum hominum subiret judicia; sed ab Scriptoribus obiter, & quasi aliud agentibus jactaretur, rudem initio, & inchoatam fuisse, neque eò minùs á plerisque probatam, atque in gravissimis de animarum salute deliberationibus passim adhibitam; secutamque incredibilem*

lem in hoc genere scribendi fidentiam, ut jam nihil tam absurdum; nihil ab honestate & pietate tam alienum esset, quod multorum judicio Ethica Christiana non admitteret.

LVII. Adjungo etiam judicium Vincentij Contensonis in sua Theologia mentis & cordis tom.3. Dissertat. 6. de novello Probabilitatis commento cap.2. pag.mihi 787. ubi ita scribit. *Probabilismi licentiam ab alijs hauserunt Iesuitæ, & cum Iesuitis non pauci alij ex omnibus Ordinibus & Academijs nonnulli etiam Sorbonici hujus sæculi Doctores sectantur, &c.*

His prænotatis examinemus jam fundamenta Medinæ; ea exhibuit P.Generalis Dissert. 14. cap.4. à num. 26. ad eaque breviter respondit: ea ego hìc singillatim, & copiosius expendam, ut constet, quàm destituita sit solidis fundamentis sententia benigna sumpta, in sensu invidioso, in quo illam defendunt moderni Probabilistæ, asserentes cuilibet licitum esse sequi opinionem probabilem aliorum de honestate vel licentia alicujus actionis, quamvis agnoscat esse authoritate & ratione minùs probabilem, seu minùs verisimilem.

§ XXIII.

§ XXIII.

RATIONES MEDINÆ

Prima Ratio.

LVIII. PRobat igitur Medina suam sententiam primò. *Nam opinio probabilis* (inquit) *in speculativis ea est, quam possumus sequi sine periculo erroris, & deceptionis: ergo opinio probabilis in practicis ea est, quam possumus sequi sine periculo peccandi.* Verum hoc argumento probari non potest id, quod Probabilistæ intendunt, nempe licitum esse cuilibet sequi opinionem aliorum minùs tutam, quamvis omnibus hinc indè consideratis, habeat majus fundamentum ad judicandum esse falsam, & legi divinæ contrariam, quàm ad judicandum esse veram & legi divinæ conformem; seu quamvis agnoscat sententiam tutiorem esse probabiliorem in se, seu habere pro se plures & graviores Authores; & quamvis ipsi appareat ab intrinseco verisimilior, seu quamvis agnoscat esse fulcitam validioribus rationibus. Imò ex paritate illa fit

argu-

argumentum validum contra ipsos: nam sicut in speculativis nequit absque deceptionis, & erroris periculo Magister amplecti sententiam, quæ in actu primo illi magis apparet falsa, quam vera, seu pro qua agnoscit majora argumenta falsitatis, quàm veritatis, ita in moralibus nequit absque peccandi periculo homo in operando sequi sententiam minùs tutam seu faventem libertati adversus legem, quando omnibus consideratis agnoscit in illa & pro illa majora argumenta falsitatis, quàm veritatis, quia tunc prudenter potest judicare illam esse falsam, & legi divinæ contrariam unde si tunc velit eam in operando sequi, operabitur contra conscientiam, & legem Dei contemnet. Ut enim ostendit P. Generalis Dissert.4. §.4. à num.21. perinde est sequi sententiam minùs tutam, quando prudenter potes judicare esse falsam, etsi voluntariè suspendas assensum; ac operari quando actualiter judicas esse falsam. Unde sicut magister nequit licitè dictare discipulis sententiam, quæ sibi non probatur, licèt sciat probari alijs, seu quam judicat esse falsam, quamvis sciat ab alijs judicari veram; ita non potest homo in operando sequi sententiam minùs tutam, quando judicat esse falsam,

quam-

quamvis ſciat ab alijs judicari veram; quia hoc ipſo quòd prudenter judicet illos Authores decipi; nequit licitè ſequi errantes contra legem Dei in eo, in quo cognoſcit illos errare; nec authoritas illorum poteſt ipſum prudenter movere ad ſequendum in operando illorum placitum; ſi non movet ad conformandum judicium ſuum cum judicio ipſorum circa honeſtatem objecti, ac proinde dum judicat illos deceptos fuiſſe in judicando objectum illud eſſe honeſtum, nequit ab illorum authoritate moveri.

LIX. Ad rationem propoſitam admittimus antecedens, & conſequentiam. Ac proinde fatemur, quòd ſicut in ſpeculativis opinio probabilis eſt, quam poſſumus ſequi ſine periculo erroris & deceptionis; ita in practicis opinio probabilis eſt, quam ſequi poſſumus ſine periculo peccandi. Conſtanter tamen negamus, poſſe nos ſine periculo peccandi ſequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam in occurſu tutioris & probabilioris: ac proinde dicimus opinionem alienam minùs tutam non eſse probabilem illis, quibus opinio aliena tutior apparet veriſimilior; quia illi prudenter judicare poſſunt, opinionem illam minùs tutam eſse falſam, & legi divinæ

con-

contrariam; nemo autem potest sine peccandi periculo sequi opinionem aliorum minùs tutam in circumstantijs, in quibus prudenter judicare potest illam esse falsam, & legi divinæ contrariam. Quare opinionem alienam minùs tutam illi soli possunt sine peccandi periculo sequi; qui prudenter judicant esse veram & legi divinæ conformem judicio firmo excludente prudentem & moralem formidinem malitiæ, ut explicuimus sæpè. Illa propositio Medinæ: *In practicis opinio probabilis est, quam sequi possumus sine peccandi periculo*: æquivalet huic: *In practicis illa sola opinio nobis probabilis est, quam sequi possumus sine peccandi periculo*: nam ea, quam sequi non possumus sine peccandi periculo, nobis non est probabilis. Hinc autem contra Medinam infertur, opinionem alienam minùs tutam tunc solùm nobis probabilem esse, quando post diligentem veritatis inquisitionem citra omnem passionem & culpam nobis apparet in actu primo vel unicè verisimilis, vel clarè & notabiliter verisimilior quam opposita; quia tunc solùm possumus prudenter, seu sine morali & prudenti formidine, illam approbare ut veram. Unde infertur, nos nunquam posse licitè & sine peccandi periculo amplecti opinionem alienam minùs

nùs

nùs tutam in occursu tutioris, & probabilioris, seu verisimilioris: neque in occursu tutioris & æque nobis verisimilis.

LX. Totaque fallacia argumenti desumitur ex falsa suppositione, qua laborat. Supponit enim opinionem alienam minùs tutam manere absolutè probabilem respectu nostri, etiamsi nobis proponatur ut minùs verisimilis, quàm contraria, quod tamen est planè falsum. Supponit itaque argumentum, opinionem minùs tutam eo ipso, quòd in se sit probabilis, seu propugnata ut vera à viris probis & sapientibus, habere probabilitatem respectu omnium, etiam illorum, qui judicant, vel prudenter judicare possunt illam falsam esse, eo quòd illius fundamenta apparent ipsis minùs verisimilia, quam fundamenta sententiæ contrariæ: quæ tamen est falsa suppositio: ac proinde argumentum supponit rem manifestè falsam; nempè quòd debeat probari omnibus, & omnibus esse probabilis opinio, quæ probata est aliquibus viris sapientibus, & respectu illorum est probabilis. Cùm tamen opinio, quæ probata est aliquibus viris sapientibus solùm sit probabilis respectu aliorum, in quorum intellectu post diligentem veritatis inquisitionē citra passionem, & culpam ha-

habuerit eundem ſtatum, quem habuit in intellectu ſuorum Authorum; ideſt reſpectu illorum, quibus ejus fundamenta apparuerint notabiliter majora fundamentis ſententię contrariæ; quia ij ſolùm poſsunt prudenter illam approbare ut veram; non autem reſpectu aliorum, quibus illa fundamenta non apparuerunt majora; & à fortiori non reſpectu eorum, quibus apparuerunt minora.

Quare tota æqui vocationis & fallaciæ ratio deſumitur ex eo, quòd Medina conſideret probabilitatem quandam abſolutam, quæ ſit recta regula reſpectu omnium;& quam omnes in omni circumſtantia poſſint ſine peccandi periculo ſequi: cùm tamen probabilitas ſit regula reſpectiva, quam aliqui ſolùm in aliquibus circumſtantijs poſſunt ſine peccandi periculo ſequi; nempè illi, quibus poſt diligentem veritatis inquiſitionem citra paſſionem & culpam probabilitas illa apparet ita præponperans probabilitati partis contrariæ, ut vi illius prudenter judicent, opinionem gaudentem ea probabilitate, eſſe veram & legi divinæ conformem.

LXI. Hæc fallacia magis detegetur, ſi evolvamus ſenſum illius propoſitionis: *Opinio probabilis in practicis ea eſt, quam poſſumus*

sequi sine periculo peccandi. Nam si propositio significet, eam solùm opinionem in practicis probabilem esse, quam omnes sine peccandi periculo in quibuslibet circumstantijs sequi possunt; est evidenter falsa. Nam opinionem probabilem minùs tutam nequeunt sequi Authores contrarij, qui illam improbant ut falsam; præsertim illi, quibus fundamenta talis opinionis apparent debilia; quare relatè ad illos non est probabilis, stat enim aliquos viros sapientes tenere probabiliter & defendere ut veram opinionem minùs tutam, & tamen alios viros sapientes detegere debilitatem fundamentorum, quibus illi alij moti sunt; & certos moraliter reddi de falsitate talis opinionis minùs tutæ: quo in casu isti non possunt sine peccato sequi sententiam illam minùs tutam, quam falsam & levi nixam fundamento judicant. Si autem ea propositio significet, eam solùm opinionem in practicis probabilem esse, quam aliqui possunt sine peccandi periculo sequi; nempe illi, quibus ejus fundamenta post diligentem veritatis inquisitionem apparent citra omnem culpam notabiliter verisimiliora oppositis; sicut apparuit suis authoribus; tunc illa propositio est vera; quia ad probabilitatem opinionis non

requiritur, quod ejus fundamenta appareant omnibus præeminentia fundamentis, partis oppositæ; sed satis est, quòd appareant talia aliquibus viris probis & sapientibus post diligentem controversiæ discussionem.

LXII. Unde propositio illa distinguenda est: *Opinio probabilis in practicis ea est, quam possumus sequi sine peccandi periculo*: distinguo; quam possumus sequi omnes, & in omnibus circumstantijs; nego: quam possumus sequi aliqui, vel omnes in aliquibus circũstantijs (nempe in illis, in quibus citra culpam fundamenta illius apparent nobis notabiliter majora oppositis) concedo. Vel aliter: *Opinio probabilis in practicis ea est, &c.* distinguo: *Opinio probabilis nobis est ea, quam possumus sequi sine peccandi periculo*; concedo: opinio probabilis alijs, seu respectu aliorum ea est, quam possumus sequi sine peccandi periculo; nego stat enim opinionem esse probabilem in se, & respectu aliorũ, quibus ejus fundamenta citra culpam apparuerunt notabiliter majora oppositis: & non esse probabilem nobis, quibus talia non apparent; sed potius apparent minora, & aliquando apparent levia: sicut P. Vazquez sępè videntur frivola, & parvi momenti fundamenta, quibus Authores alij graves moti sunt ad defendendam

dam suam sententiam: Et tunc sanè illorum sententia Patri Vazquez probabilis non est.

§ XXIV.

Secunda ratio Medinæ.

LXIII. VEniamus jam ad alia fundamenta Medinæ. Probat ergo secundò in hunc modum nos non teneri sequi probabiliorem relicta probabili, sed posse sequi minùs probabilem, etiamsi sit minùs tuta, seu favens libertati adversus legem. Quia *Opinio probabilis* (inquit) *ex eo dicitur probabilis, quod possumus eam sequi sine reprehensione, & vituperatione: ergo implicat contradictionem, quòd sit probabilis, & quod non possimus eam licitè sequi. Antecedens probatur. Nam opinio non dicitur probabilis ex eo, quòd in ejus favorem offerantur rationes apparentes, & quòd habeat assertores & defensores (nam isto pacto omnes errores essent opiniones probabiles) sed ea opinio probabilis est, quam asserunt viri sapientes, & confirmant optima argumenta, quæ sequi, nihil improbabile est.* Ita definit Aristot. 1. Ethic. cap. 4. & 1. Top. cap. 1.

LXIV. Hæc ratio eadem æqui vocatione laborat, qua prima. Eidem respondet P. Generalis Dissert. 14. n. 30. distinguendo antecedens: *Opinio ex eo dicitur probabilis, quòd possimus eam sequi sine reprehensione, semper, & in omni occursu rerum, nego; aliquando, nimirum quando nobis proponitur in eo statu, quem habuit, vel habet in mente suorum Authorum, quibus proposita est ut verisimilior opposita, concedo antecedens. Et similiter distinguendum est consequens, & sub ea distinctione concedenda, vel neganda est consequentia. Peccat itaque argumentum: quia ex eo, quòd opinio aliqua in aliqua circumstantia approbata sit ab aliquibus viris sapientibus, arguit, posse approbari ab omnibus, & in omni occursu rerum: quod est arguere à singulari ad universale. Namque opinionem esse probabilem, est, illam reputatam fuisse veram à viris probis, & sapientibus, eò quod ipsis repræsentata sit ut verisimilior opposita, & unicè vera. Ex eo autem, quod aliqui viri sapientes illam approbaverint, non sequitur, quòd ego possim eam prudenter approbare, & reputare veram, quando video, viros alios sapientes, vel sapientiores eam reprobare, falsamque reputare, istorumque fundamenta mihi apparent urgentiora.* Neque ex doctrina

Ari-

Aristotelis probari potest, quod licitum sit sequi opinionem probabilem aliorum minùs tutam, quando ergo prudenter judico, vel judicare possum, illam esse falsam: nam *probabilia* juxta Aristotelem *sunt illa, quæ videntur omnibus, aut pluribus, vel sapientioribus, & ijs vel omnibus, vel plurimis, vel maximè notis, & illustribus*. Unde in sensu Aristotelis tunc opinio minùs tuta erit probabilis, quando vel omnes Sapientes, vel plurimi, vel maximè noti & illustres illam tenent, quia tunc quilibet potest prudenter judicare rem esse licitam, quando videt licitam judicasse omnes Sapientes, vel saltèm plurimos, seu plerosque; vel maximè conspicuos, quorum authoritas scilicet præponderat authoritati reliquorum omnium. Unde in sensu Aristotelis non est probabilis opinio, quam aliqui Sapientes judicant veram, si tot alij, vel etiam plures æquè Sapientes vel sapientiores judicant falsam; nec in sensu Aristotelis utraqne pars contradictionis potest esse eidem intellectui probabilis; sed una duntaxat, nempe illa, quæ ob suam maximam verisimilitudinem traxit in sui assensum vel omnes Sapientes, vel saltèm plerosque & maximè conspicuos.

§ XXV.

Solvitur Tertia ratio Medinæ.

LXV. TErtiò Argumentatur Medina sic: *Opinio probabilis est* (inquit) *conformis rectæ rationi, & existimationi virorum sapientum, & prudentum: ergo eam sequi non est peccatum. Consequentia est euidens: & probatur antecedens: nam si est contra rationem, opinio probabilis non est, sed error manifestarius.* Respondeo distinguẽdo antecedens: *Opinio probabils est conformis rectæ rationi & existimationi virorum prudentum & sapientum,* si sit vera, & prudenter, ac post maturam considerationem, judicetur vera; concedo antecedens: si sit falsa; vel præcipitanter, & sine debita discussione & diligenti examine judicetur vera; nego antecedens. Nam opinio falsa non est conformis rectæ rationi, siquidem rectitudo rationis est veritas: & opinio hominum, quæ approbat ut licitum illud ipsum, quod ratio æterna Dei reprobat ut illicitum, non est conformis rectæ rationi, sed contraria: Licet autem sit vera, si concipitur temerè, & sine debita

con-

consideratione, non est opinio probabilis, quia solùm casualiter, non autem secundùm regulas prudentiæ assequitur veritatem. Et distinguo consequens: *ergo eam sequi non est peccatum*; sit sit vera, & prudenter judicetur vera; concedo consequentiam: si sit falsa; subdistinguo; si sit falsa & prudenter judicetur falsa; vel de ejus veritate prudenter dubitetur: nego consequentiam: si sit falsa, & tamen sine imprudentia, & sine temeritate inculpabiliter judicetur vera, quia ejus fundamenta post diligentem veritatis discussionem apparent præeminentia fundamentis contrarijs; concedo consequentiam. Quia licèt operans sequatur tunc opinionem, quæ in re non est conformis rectæ rationi, sequitur tamen opinionem, quam inculpabiliter & sine temeritate sibi persuadet esse veram, & rectæ rationi conformem; ac proinde non peccat.

LXVI. Quare quando dantur duæ opiniones probabiles inter se oppositæ, quarum una affirmat, & altera negat, certum contractum v. g. esse licitum; utraque in existimatione virorum prudentium est conformis rectæ rationi; quia utraque à suis Authoribus probabiliter judicatur vera: & cùm al-

tera ex illis debeat esse falsa, & una sola possit esse, vera; una sola ex illis est in re conformis rectæ rationi; altera verò solùm apparenter, & in existimatione hominis sic judicantis; quæ existimatio si sit inculpabilis, excusat à culpa actionem, quæ ex illo errore fit contra legem, & contra rectam rationem æternam Dei: si sit culpabilis, non excusat.

LXVII. Quod autem addit Medina, nimirum, *quod si est contra rationem, non est opinio probabilis, sed error manifestarius*, est falsum, quia potest in re esse contra rationem, & tamen inculpabiliter judicari vera & conformis rectæ rationi: tunc autem licèt sit error, non est error manifestarius; sed error occultus, & inculpabiliter ignoratus.

LXVIII. Opponit statim sibi Medina. Si dicas (nempe opinionem minùs probabilem) *esse quidem rectæ rationi conformem; tamen quia opinio probabilior est conformior, & securior, obligamur eam sequi: contra est argumentum: nam nemo obligatur ad id, quod melius & perfectius est. Perfectius est esse virginem, quàm esse uxoratum: esse religiosum, quàm esse divitem; sed nemo ad illa perfectiora obligatur.*

LXIX. Verùm hoc fundamentum fallax

est.

est. Nam supponit opinionem alienam minùs tutam, quæ operanti apparet minùs verisimilis, quam opinio tutior, manere absolutè probabilem respectu operantis: quod tamen est planè falsum; quia tunc non potest approbare illam ut veram; sed potius potest ac debet reprobare ut falsam, & solùm tunc habet libertatem ad judicandum esse veram opinionem tutiorem, pro qua videt stare plures Authores graves, & majora fundamenta rationis. Implicat enim, ut homo sapiens & prudens possit judicare inculpatè esse veram opinionem minùs tutam faventem libertati adversus legem, quando omnibus hinc inde consideratis, habet majus fundamentum ad judicandum esse falsam. Unde tunc homo non judicat, nec judicare potest opinionem minùs tutam esse rectæ rationi conformem; sed vel debet judicare esse rectæ rationi contrariam judicando esse falsam; vel manere dubius an sit conformis vel difformis rectæ rationi, quatenùs dubius manet, an sit vera vel falsa. Quare tunc de opinione magis tuta non judicat esse conformiorem rectæ rationi, sed esse unicè conformem, quia judicat illam unicè esse veram, vel saltem hoc solum potest tunc judicare.

LXX.

LXX. Nec ex eo quòd nemo teneatur ad id quod melius eſt, v. g. ad eligendum ſtatum Religionis præ matrimonio, inferri poteſt, quòd nemo teneatur eligere ſententiam ſtantem pro lege adverſus libertatem, quando illi proponitur ut veriſimilior oppoſita: ſiquidem tunc eligere opinionem faventem libertati adverſus legem foret peccatum: ut enim oſtendit P. Generalis in ſuo libro Diſſert.6. per nullam reflexionem poteſt excuſari à culpa formali ille, qui ſequitur opinionem faventem libertati adverſus legem, quando omnibus conſideratis, habet majus fundamentum ad judicandum eſse falſam, & legi divinæ contrariam, quàm ad judicandum eſse veram, & legi divinæ non contrariam.

LXXI. Opinio autem favens libertati, ut ſupra expoſui § 3. non dicitur *minùs tuta*, quia in illis circumſtantijs ſit poſitivè *tuta*; cùm potiùs tunc ſit poſitiuè *intuta*; ſed quia ipſius fundamentum ſecundùm ſe inſpectum grave eſt, & tale, ut propter illud viri aliqui ſapientes prudenter judicaverint, rem eſse licitam; poſſitque in praxim ſine peccato illa opinio deduci ab ijs, qui illam prudenter judicaverint veram.

LXXII. Quando electio facienda eſt inter

duo

duo extrema, quorum utrumque est bonum, sed unum est perfectius alio; nemo tenetur ad perfectius. At quando electio facienda est inter duo extrema, quorum unum est certò & indubitanter bonum, & de alio dubitatur, an sit bonum, vel sit malum, nemo potest hoc secundùm licitè eligere, nisi prius sibi persuadeat non esse malum, ex vi motivi clarè & manifestè præponderantis motivo partis oppositæ.

Solvitur quarta ratio Medinæ.

LXXIII. ARguit quartò Medina: *Licitum est opinionem probabilem in scholis docere & proponere: ergo licitum est eam consulere. Idem confirmatur: nam licitum est interius assentiri huic conclusioni: ergo licitum est exterius eam proponere.* Huic argumento rectè respondet Generalis licitum quidem esse opinionem probabilem in scholis docere, quando illa opinio docenti apparet verisimilior opposita, & absolutè vera reputatur, & etiam sic licitum esse secundum illam consilium dare: cœterùm non esse licitum eam docere, quando docenti videtur minùs verisi-

milis;

milis; & quando propterea falsa existimatur, vel existimari prudenter potest: nec tunc licere secundùm illam consilia dare. Ad confirmationem respondetur, non esse licitum interius assentiri opinioni minus tutæ, quando omnibus consideratis apparet magìs falsa, quàm vera, quia imprudenter se gereret voluntas imperans intellectui ut judicet v. g. certum contractum esse licitum, quando omnibus consideratis habet majus fundamentum ad judicandum esse illicitum.

Soluitur quinta ratio.

LXXIV. ARguit quinto Medina: Non potest Confessarius cogere pœnitentem ad sequendam opinionem probabiliorem: ergo non est obligatus ad sequendam opinionem probabiliorem. Antecedens probat ex eo, quòd Confessarius scit, vel scire debet, quòd pœnitens in tali casu non peccat, siquidem scit, vel scire debet, quòd *quando sunt duæ opiniones probabiles de aliquo contractu; licitum est utrique adhærere*: si autem pœnitens non peccat sequendo talem opinionem, non potest illi absolutionem denegare.

Respon-

Respondeo, si pœnitens accedat ad pedes Confessarij cum proposito non abstinendi à certo contractu, qui secundùm sententiam probabilem, & ipsi pœnitenti verisimiliorem, est illicitus; & quem Confessarius illicitum esse judicat, non posse ipsum absolvere; quia tunc pœnitens accedit cum animo faciendi contractum, quem prudenter judicare potest esse illicitum; unde Confessarius, qui firmiter judicat peccare eum, qui sequitur opinionem minus probabilem & minùs tutam in occursu tutioris & sibi verisimilioris, firmiter judicat non posse pœnitentem illum sine peccato exequi illum contractum. Falsissimumque est, quòd Confessarius scire debeat, quòd quando sunt duæ opiniones de aliquo contractu, licitum est utrique adhærere, quia certissimum est, quòd ubi sunt duæ opiniones probabiles contrariæ propugnatæ ut veræ à diversis Authoribus circa honestatem vel turpitudinem certi contractus; nemo potest in praxi sequi opinionem faventem suæ libertati adversus legem, nisi post diligentem veritatis inquisitionem citra passionem & culpam illa opinio proponatur ut notabiliter verisimilior, & ab ipso judicetur vera: unde nunquam est licitum alicui adhærere in operando opinio-

nioni minùs tutæ, quando agnoſcit opinionem tutiorem eſse æquè probabilem, & à fortiori quando agnoſcit, eſse probabiliorem; quia tunc vel judicare debet eſse illicitam rem, de qua ſunt opiniones contrariæ; vel dubius manere, an ſit illicita: & in neutro caſu poteſt ſine peccato illam exercere.

LXXV. Sed major eſt difficultas, quando pœnitens poſt diligentem veritatis inquiſitionem citra omnem culpam judicat eſse veram ſententiam minùs tutam, quia illa apparuit clarè veriſimilior quàm oppoſita: ac proinde judicat contractum eſſe licitum; & ideò non vult ab illius celebratione abſtinere. Poterit ne Confeſsarius, qui tenet ſententiam contrariam, & cenſet contractum illum eſſe illicitum; abſolvere talem pœnitentem contra propriam opinionem magis probabilem & magis tutam? P. Generalis Diſsert. 14. num. 114. tractat copiosè hoc punctum. Et in primis rectè docet, ex eo quòd Confeſsarius contra propriam opinionem poſſit ac debeat abſolvere pęnitentem utentem opinione contraria, quam probabiliter putat eſse veram, non ſequi, quòd poſſit quis in operando ſequi opinionem minùs tutam in occurſu tutioris ſibi veriſimilioris; quia in hoc caſu pœnitens

tens accedit bene dispositus; & Confessarius pœnitenti accedenti cum bona dispositione nequit negare absolutionem.

LXXVI. Deinde dicit, quòd quando opinio Confessarij est paucorum; opinio autem pœnitentis est multorum graviumque Doctorum, communiter loquendo posse Confessarium proprium judicium deponere, & se conformare cum judicio communi Doctorum, quos sequitur pœnitens, illumque absolvere. Quando autem opinio Confessarij est in se probabilior, seu communior inter Authores classicos, & aliunde post diligentem veritatis inquisitionem, citra passionem & culpam, ille judicat esse veram ob fundamenta rationis, quæ ipsi videntur manifestè urgentiora omnibus rationibus, quibus nititur pœnitentis opinio; tunc non potest absolvere pœnitentem, quamvis ille bona fide amplexus fuerit sententiam contrariam: sed debet pœnitentem illuminare, aperiendo illi falsitatem sententiæ benignæ, quam sequitur; & veritatem sententiæ servioris, quam sectatur Confessarius. Quodsi pœnitens nolit acquiescere, dicens se habere opinionem probabilem de contrario, non potest illi impertiri absolutionem; quia hoc ipso cognoscit, non

non esse rectè dispositum. Qui enim ita adhæret opinioni faventi libertati cōtra legem, ut, licèt Confessarius doctus, & prudens, illum certiorem faciat de majore probabilitate sententiæ severæ, & debilitate fundamentorum, quibus sententia benigna innititur, nihilominùs nolit hanc deserere, non bona fide sequitur opinionem faventem libertati. Nam qui bona fide eam sequitur, quia judicat veram, ita sequitur, ut, si judicaret esse falsam, vel si prudenter judicare posset falsam esse, illam desereret. Ut enim ostendit P. Generalis Dissert. *3*. & *6*. non potest excusari à culpa formali, qui sequitur opinionem faventem suæ libertati adversus legem, quando habet majus fundamentum authoritatis, & rationis ad judicandum esse falsam; quàm ad judicandum esse veram; præsertim quando ille excessus probabilitatis est manifestus & evidens quia est notabilis.

LXXVII. Ratio autem quasi à priori, cur Confessarius nequeat contra propriam opinionem magis tutam, magisque probabilem; pœnitentem absolvere, sumitur ex natura Sacramenti Pœnitentiæ: nam ut constat ex Trident. sess. 14. cap. *6*. absolutio est ad instar actus judicialis, quo à Sacerdote, veluti à

Judi-

Judice sententia pronuntiatur. Et quamvis hoc judicium non sit institutum ad condemnandum, sed ad absolvendum reum legitimè se accusantem de suis peccatis; tamen ibi Sacerdos se gerit, ut Judex, & ut Superior: Judex autem non potest proferre sententiam juxta opinionem, quam ipse judicat esse falsam; sed juxta suam opinionem. Nam quamvis litigans habeat sententiam probabilem, quòd majoratus v. g. ad se pertineat: si tamen Judex oppositum judicet verum; nequit ei Majoratum adjudicare; sed ejus competitori: ergo Sacerdos nequit proferre sententiam juxta opinionem pœnitentis contra propriam. Tametsi pœnitens ex opinione probabili, judicet, rem aliquam ad se attinere; ac proinde se non esse obligatum illam restituere Petro; si tamen Confessor doctus, re maturè perpensa, judicat pœnitentem falli, ac proinde rem attinere ad Petrum, nequit ipsum absolvere, nisi proponat restituere. Quia quamvis Confessor debeat credere pœnitenti in ijs, quæ ad eum, ut pœnitens est, attinent, nempe in quæstione facti, an commiserit, vel non commiserit talia, vel talia crimina, cum his, vel cum illis circumstantijs, non tamen debet credere pœnitenti in ijs,

quæ ad ipſum, ut pœnitens eſt, non attinent; nempe in quæſtione juris: an ſcilicet detur, vel non detur obligatio reſtituendi; an talis actio ſit, vel non ſit peccatum mortale; ſed potius ipſe pœnitens in ijs debet credere Confeſſario: ad hunc enim ſpectat harum rerum cognitio. Alioqui ad rectè obeundum munus ſum, non eſſet neceſſaria Confeſsario harum rerum ſcientia; ſed poſset illud rectè obire, ſtando judicio pœnitentis.

LXXVIII. Hinc ſi Confeſsarius judicet, aliquam actionem eſse peccatum mortale; quia ita docet ſententia communior, & probabilior, & pœnitens ex ſententia probabili judicet eſse dumtaxat veniale, ac propterea nolit fugere occaſionem proximam committendi illam actionem, non poterit Confeſsarius illum abſolvere, niſi dimittat eam occaſionem. Quia quamvis in exiſtimatione ſua accedat pœnitens ritè diſpoſitus; non accedit tamen ritè diſpoſitus juxta exiſtimationem, ac judicium ipſius Confeſsarij: hic autem ſolùm poteſt abſolvere pænitentem, quem ipſe judicat ritè diſpoſitum. De diſpoſitione enim pœnitentis, an ſit legitima, non debet judicare pœnitens, ſed judex, qui profert ſententiam.

LXXIX.

LXXIX. Arguit ultimò Medina: quia *opposita* (inquit) *sententia cruciat animos timoratos; nam semper oporteret inquirere, quaenam sit opinio probabilior: quod timorati viri nunquam faciunt.* Huic argumento jam responsum est sup. § praec. & nunc breviter dico, nostram sententiam nullum onus imponere intolerabile, quia non obligat ad quaerendas opiniones reipsa probabiliores; sed ad eligendas eas, quae facta sufficiente diligentia ad inquirendam veritatem, nobis apparent probabiliores, si sint tutiores: & solùm imponit obligationem non sequendi partem minùs tutam, nisi quando facta sufficienti diligentia apparet operanti notabiliter verisimilior opposita.

§ XXVI.

Solvuntur ex dictis fundamenta, quae Pater Thomas Sanchez pro sententia benigna adduxit anno 1611.

LXXX. DIligentissimus hic Author in Summa morali Lib. 1. c. 9. n. 13. inquirit: *An cuique liceat in foro conscientiae*

operari juxta aliorum opinionem, quam probabilem reputat, contra propriam tutiorē, & quam sibi probabilem esse persuadet? Et pro parte negante citat Gabrielem, D. Antonium, Silvestrum, Conradum, Navarrum, & Corduvam. Qui moventur ex eo, *quod in dubijs tutior pars est eligenda. Cap. Iuvenis de sponsalibus. Atque certum tenendum est, incerto relicto: Cap. Si quis autem de Pœnit. Dist. 7. Deinde quia illud est contra propriæ conscientiæ dictamen operari, & se periculo mortalis exponere.*

LXXXI. At ipse oppositam sententiam ut probabiliorem eligit cum Mercado, Medina, Vazquez, & alijs Authoribus gravibus, & usq; ad 17. numerat. *Ducor* (inquit) *quòd existimans opinionem esse probabilem, juxta eam operans, nec temeritatis, nec imprudentiæ notam incurrat. Quippe temerè, & imprudenter fieri dicitur, quòd absque ratione, & causa probabili fit: 2. Quòd sicut opinio probabilis in speculativis est, quam absque deceptionis, & erroris periculo amplecti licet; ita in moralibus opinio probabilis est, quam absque peccandi periculo sequi licet. Quippe nullus ad melius & perfectus amplectendum adstringitur. 3. Quia cùm omnimoda de rebus certitudo haberi nequeat, ad eam Deus minimè nos obligavi; sed ad operandum*

dum cum morali certitudine, qualis in opinione probabili reperitur. Namque intollerabile onus, & multis scrupulis expositum esset, si opiniones probabiliores investigare teneremur. Tandem, quia opposita rationes non obstant. Cùm ea in vero dubio procedant, in quo tutius & certum est necessariò sequendum, ad vitandum peccati periculum; secus in opinionibus. Nec sequens minus probabilem agit contra conscientiam; sed is solus, qui cum conscientia omninò dubia, aut certò dictante aliquid esse peccatum, id agit. Nec hic se exponit periculo peccandi sic formaliter, id est, ita, ut, id ad peccatum illi imputetur; quia prudenter & ratione probabili ductus operatur; sed materialiter, idest, admittendi id, quod à parte rei peccatum est. Hactenus Sanchez.

LXXXII. Sed hæc ex dictis contra Medinam facilè diluuntur. Ad primum negamus antecedens. Quia is, qui sciens, plures & graviores Authores asserere v. g. certum contractum esse usurarium, & expendens ipsorum fundamenta experitur, illa esse validiora fundamentis sententiæ contrariæ; nihilominùs vult exercere illum contractum, quia aliqui viri docti probabiliter docuerunt non esse usurarium; quos tamen ipse judicat, vel prudenter judicare potest in hoc suo judicio be-

nigno deceptos fuisse; temerè & imprudenter se gerit; quia magna imprudentia est, sequi errantes contra legem Dei in eo, in quo cognoscis & prudenter judicas, illos errasse. Unde tunc operatur absque ratione & causa probabili sibi; licèt non operetur absque ratione probabili alijs. Quòd enim aliqua ratio sit probabilis alijs, quibus apparuit magna & præponderans fundamentis contrarijs; non probat, esse probabilem tibi, cui apparet minoris ponderis; alioqui posses sequi aliorum sententiam prudenter ab illis conceptam ob fundamenta, quæ ipsis inculpabiliter visa sunt magna, & prævalentia oppositis, quamvis evidenter cognosceres, illa fundamenta esse falsa, & levia.

LXXXIII. Ad secundum patet ex dictis contra Medinam. Quia nemo absque peccandi periculo, imò sine præsentissimo peccato, potest amplecti aliorum sententiam probabilem minùs tutam, quando judicat, vel prudenter judicare potest illam falsam esse, & legi divinæ contrariam, quantumvis sciat illos Authores in ferendo judicio prudenter se gessisse; quatenus post diligens examen ipsis non occurrit motivum validius; neque æquè validum pro contraria; neque sequi partem tutio-

tiorem, quando apparet verisimilior in actu primo, est solum consilium, sed rigorosum præceptum; nec aliter potest quis deobligari à sequenda sententia tutiore, in occursu minùs tutæ; nisi quatenus prudenter, & cum morali quadam certitudine sibi persuadet, illam sententiam tutiorem esse falsam, & imponere onus quod Deus non imposuit; ac proinde non dari obligationem illam sequendi; quamvis id facere, foret melius, & laudabilius.

LXXXIV. Ad tertium fatemur, verissimum esse, quòd cùm in rebus moralibus omnimoda certitudo haberi non possit, Deus ad illam non obligavit: sed hoc duntaxat probat, quòd ad licitè sequendam sententiam minùs tutam, non requiratur omnimoda certitudo de honestate vel licentia objecti, sed satis sit, quòd operemur cum morali quadam certitudine. At dicimus, hanc moralem certitudinem non posse fundari in opinione probabili aliena minùs tuta, quando post diligentem veritatis inquisitionem proponitur operanti ut minùs verisimilis, minusque fundata, quàm sententia tutior: nec quando proponitur ut æquè verisimilis; imò neque quando proponitur ut verisimilior cum parvo &

exiguo excessu: sed solùm quando proponitur ut notabiliter & notoriè verisimilior cum manifesto excessu: quia tunc solùm potest operans formare judicium firmum de honestate objecti, excludens prudentem & moralem formidinem seu timorem ne forsan objectum sit malum, & solùm permittens formidinem logicam consistentem in judicio reflexo, quòd non repugnet falsam esse opinionem conceptam ex vi illius motivi, quod licèt longè excedat motivum opinionis oppositæ, non tamen est evidens. Semperque hoc mihi visum est mirabile, quod Authores benigni ex una parte affirment, licitum esse sequi opinionem probabilem aliorum minùs tutam in occursu tutioris, quæ authoritate & ratione apparet operanti verisimilior: & ex alia defendant, ultimum dictamen conscientiæ debere esse certum & evidens. Hic enim actus videtur omninò implicatorius; *mihi quidem authoritate & ratione verisimilius est, contractum A. esse usurarium & lege divina omnibus prohibitum; & tamen certus sum, me hic & nunc commissurum usuram, exercendo illum contractum.* De quo legendus est Liber Patris Generalis Differt. 4. §. 9. à n. 55. ubi probat, *non posse formari dictamen certum conscientia reflecten-*

flectendo supra probabilitatem sententiæ favorabilis, ex vi hujus syllogismi: Licet sequi quamcunque opinionem probabilem (ex ijs quæ versantur circa praxim) *sed hæc opinio est probabilis: ergo licet mihi hic & nunc illam sequi.*

LXXXV. Nec onus intolerabile imponitur conscientijs, ex eo quòd nemo possit licitè sequi sententiam minùs tutam faventem suæ libertati adversus legem, quando omnibus consideratis habet majus fundamentum ad judicandum esse falsam, & legi divinæ contrariam, quàm ad judicandum esse veram; sed solùm admonentur homines officij sui, ne contemnant legem divinam, & ne lucrum vel commodum temporale præferant amicitiæ divinæ, & propriæ animæ saluti.

Ad ultimum fundamentum respondeo, verum quidem esse, quòd rationes illorum Doctorum procedant, quando nimirum intellectus operantis dubius & anceps est, an certus contractus v.g. sit licitus, vel non sit licitus; siquidem tunc tenetur partem tutiorem eligere, cæterùm falsissimum esse, quòd non procedant in opinionibus, quando illæ sunt aliorum, & solùm obiectivè existunt in mente operantis, quatenus ille scit dari opiniones oppositas Doctorum, quarum una affirmat contra-

rante omnibus fundamentis occurrentibus pro parte contraria, ita ut non resultet formido moralis, vel timor prudens, ne subsit malitia; sed possit contemni tamquam merus scrupulus quæcumque apprehensio inclinans in contrarium.

LXXXVII. Ex quo obiter colliges meritò Præpositum Generalem Dissert.7. à n.94. ad n.100. impugnasse responsionem eorum, qui dicebant in dubio negativo partem tutiorem esse eligendam, non autem in dubio positivo interveniente, quando datur opinio probabilis, quòd res sit licita: nam omne dubium morale & prudens debet esse positivum quoad motiva & rationes dubitandi; nec dicitur negativum à negatione motivorum positivorum dubitandi: sed dicitur negatiuum, quia suspenditur assensus circa alterutram partem, quando enim pro neutra parte contradictionis occurrit ratio, & intellectus manet suspensus propter defectum *moventium, ut in problematibus, de quibus rationes non habemus*, tunc potius est ignorantia, quàm dubium: Ego enim modo propriè non dubito, an astra sint paria, sed prorsus ignoro: & quamvis pro altera parte occurrat ratio, si illa sit levis, non facit prudenter dubitare.

du-

Dubium ergo morale & prudens tunc resultat, quando concurrunt in eodem intellectu, rationes graves pro utraque parte contradictionis, & intellectus experitur sed tantundem retrahi ab assensu partis affirmantis per motiva partis negantis, quantum impellitur ad illum assensum per motiva partis affirmantis. Quare omne dubium morale & prudens propriè tale, debet esse positivum quoad motiva, quæ obligant suspendere assensum propter suam æqualitatem movendi in contrarias partes; & dicitur negativum propter negationem & suspensionem assensus; & istud dubium proprijssimè resultat ex opinionibus probabilibus contrarijs simul objectivè existentibus in eodem intellectu utriusque motiva contemplante, & subjectivè informantibus distinctos intellectus. Nec video quomodo propriè detur dubium morale positivum, nisi nomine dubij intelligamus judicium, quo intellectus judicat rem esse dubiam; & se neutri posse prudenter assentiri: nam quando assentitur uni parti contradictionis, quia illi apparuit verisimilior; tunc propriè non dubitat, sed resolvit dubium.

LXXXVIII. Falsaque est illa propositio Patris Thomæ Sanchez: *Nec sequens opinio-*

nem

rante omnibus fundamentis occurrentibus pro parte contraria, ita ut non resultet formido moralis, vel timor prudens, ne subsit malitia; sed possit contemni tamquam merus scrupulus quæcumque apprehensio inclinans in contrarium.

LXXXVII. Ex quo obiter colliges meritò Præpositum Generalem Dissert. 7. à n. 94. ad n. 100. impugnasse responsionem eorum, qui dicebant in dubio negativo partem tutiorem esse eligendam, non autem in dubio positivo interveniente, quando datur opinio probabilis, quòd res sit licita: nam omne dubium morale & prudens debet esse positivum quoad motiva & rationes dubitandi; nec dicitur negativum à negatione motivorum positivorum dubitandi: sed dicitur negatiuum, quia suspenditur assensus circa alterutram partem, quando enim pro neutra parte contradictionis occurrit ratio, & intellectus manet suspensus propter defectum *moventium, ut in problematibus, de quibus rationes non habemus*, tunc potius est ignorantia, quàm dubium: Ego enim modo propriè non dubito, an astra sint paria, sed prorsus ignoro: & quamvis pro altera parte occurrat ratio, si illa sit levis, non facit prudenter dubitare.

du-

Dubium ergo morale & prudens tunc resultat, quando concurrunt in eodem intellectu, rationes graves pro utraque parte contradictionis, & intellectus experitur sed tantundem retrahi ab assensu partis affirmantis per motiva partis negantis, quantum impellitur ad illum assensum per motiva partis affirmantis. Quare omne dubium morale & prudens propriè tale, debet esse positivum quoad motiva, quæ obligant suspendere assensum propter suam æqualitatem movendi in contrarias partes; & dicitur negativum propter negationem & suspensionem assensus; & istud dubium proprijssimè resultat ex opinionibus probabilibus contrarijs simul objectivè existentibus in eodem intellectu utriusque motiva contemplante, & subjectivè informantibus distinctos intellectus. Nec video quomodo propriè detur dubium morale positivum, nisi nomine dubij intelligamus judicium, quo intellectus judicat rem esse dubiam; & se neutri posse prudenter assentiri: nam quando assentitur uni parti contradictionis, quia illi apparuit verisimilior; tunc propriè non dubitat, sed resolvit dubium.

LXXXVIII. Falsaque est illa propositio Patris Thomæ Sanchez: *Nec sequens opinionem*

rante omnibus fundamentis occurrentibus pro parte contraria, ita ut non resultet formido moralis, vel timor prudens, ne subsit malitia; sed possit contemni tamquam merus scrupulus quæcumque apprehensio inclinans in contrarium.

LXXXVII. Ex quo obiter colliges meritò Præpositum Generalem Dissert.7. à n.94. ad n.100. impugnasse responsionem eorum, qui dicebant in dubio negativo partem tutiorem esse eligendam, non autem in dubio positivo interveniente, quando datur opinio probabilis, quòd res sit licita: nam omne dubium morale & prudens debet esse positivum quoad motiva & rationes dubitandi; nec dicitur negativum à negatione motivorum positivorum dubitandi: sed dicitur negatiuum, quia suspenditur assensus circa alterutram partem, quando enim pro neutra parte contradictionis occurrit ratio, & intellectus manet suspensus propter defectum *moventium, ut in problematibus, de quibus rationes non habemus*, tunc potius est ignorantia, quàm dubium: Ego enim modo propriè non dubito, an astra sint paria, sed prorsus ignoro: & quamvis pro altera parte occurrat ratio, si illa sit levis, non facit prudenter dubitare.

du-

Dubium ergo morale & prudens tunc resultat, quando concurrunt in eodem intellectu, rationes graves pro utraque parte contradictionis, & intellectus experitur sed tantundem retrahi ab assensu partis affirmantis per motiva partis negantis, quantum impellitur ad illum assensum per motiva partis affirmantis. Quare omne dubium morale & prudens propriè tale, debet esse positivum quoad motiva, quæ obligant suspendere assensum propter suam æqualitatem movendi in contrarias partes; & dicitur negativum propter negationem & suspensionem assensus; & istud dubium proprijssimè resultat ex opinionibus probabilibus contrarijs simul objectivè existentibus in eodem intellectu utriusque motiva contemplante, & subjectivè informantibus distinctos intellectus. Nec video quomodo propriè detur dubium morale positivum, nisi nomine dubij intelligamus judicium, quo intellectus judicat rem esse dubiam; & se neutri posse prudenter assentiri: nam quando assentitur uni parti contradictionis, quia illi apparuit verisimilior; tunc propriè non dubitat, sed resolvit dubium.

LXXXVIII. Falsaque est illa propositio Patris Thomæ Sanchez: *Nec sequens opinionem*

rante omnibus fundamentis occurrentibus pro parte contraria, ita ut non resultet formido moralis, vel timor prudens, ne subsit malitia; sed possit contemni tamquam merus scrupulus quæcumque apprehensio inclinans in contrarium.

LXXXVII. Ex quo obiter colliges meritò Præpositum Generalem Dissert.7. à n.94. ad n.100. impugnasse responsionem eorum, qui dicebant in dubio negativo partem tutiorem esse eligendam, non autem in dubio positivo interveniente, quando datur opinio probabilis, quòd res sit licita: nam omne dubium morale & prudens debet esse positivum quoad motiva & rationes dubitandi; nec dicitur negativum à negatione motivorum positivorum dubitandi: sed dicitur negatiuum, quia suspenditur assensus circa alterutram partem, quando enim pro neutra parte contradictionis occurrit ratio, & intellectus manet suspensus propter defectum *moventium, ut in problematibus, de quibus rationes non habemus*, tunc potius est ignorantia, quàm dubium: Ego enim modo propriè non dubito, an astra sint paria, sed prorsus ignoro: & quamvis pro altera parte occurrat ratio, si illa sit levis, non facit prudenter dubitare.

du-

Dubium ergo morale & prudens tunc resultat, quando concurrunt in eodem intellectu, rationes graves pro utraque parte contradictionis, & intellectus experitur sed tantundem retrahi ab assensu partis affirmantis per motiva partis negantis, quantum impellitur ad illum assensum per motiva partis affirmantis. Quare omne dubium morale & prudens propriè tale, debet esse positivum quoad motiva, quæ obligant suspendere assensum propter suam æqualitatem movendi in contrarias partes; & dicitur negativum propter negationem & suspensionem assensus; & istud dubium proprijssimè resultat ex opinionibus probabilibus contrarijs simul objectivè existentibus in eodem intellectu utriusque motiva contemplante, & subjectivè informantibus distinctos intellectus. Nec video quomodo propriè detur dubium morale positivum, nisi nomine dubij intelligamus judicium, quo intellectus judicat rem esse dubiam; & se neutri posse prudenter assentiri: nam quando assentitur uni parti contradictionis, quia illi apparuit verisimilior; tunc propriè non dubitat, sed resolvit dubium.

LXXXVIII. Falsaque est illa propositio Patris Thomæ Sanchez: *Nec sequens opinionem*

exiguo excessu: sed solùm quando proponitur ut notabiliter & notoriè verisimilior cum manifesto excessu: quia tunc solùm potest operans formare judicium firmum de honestate objecti, excludens prudentem & moralem formidinem seu timorem ne forsan objectum sit malum, & solùm permittens formidinem logicam consistentem in judicio reflexo, quòd non repugnet falsam esse opinionem conceptam ex vi illius motivi, quod licèt longè excedar motivum opinionis oppositæ, non tamen est evidens. Semperque hoc mihi visum est mirabile, quod Authores benigni ex una parte affirment, licitum esse sequi opinionem probabilem aliorum minùs tutam in occursu tutioris, quæ authoritate & ratione apparet operanti verisimilior: & ex alia defendant, ultimum dictamen conscientiæ debere esse certum & evidens. Hic enim actus videtur omninò implicatorius; *mihi quidem authoritate & ratione verisimilius est, contractum A. esse usararium & lege divina omnibus prohibitum; & tamen certus sum, me hic & nunc commissurum usuram, exercendo illum contractum*. De quo legendus est Liber Patris Generalis Differt. 4. §. 9. à n. 55. ubi probat, *non posse formari dictamen certum conscientiæ re-*

flecten-

flectendo supra probabilitatem sententiæ favorabilis, ex vi hujus syllogismi: Licet sequi quamcunque opinionem probabilem (ex ijs quæ versantur circa praxim) *sed hæc opinio est probabilis: ergo licet mihi hic & nunc illam sequi.*

LXXXV. Nec onus intolerabile imponitur conscientijs, ex eo quòd nemo possit licitè sequi sententiam minùs tutam faventem suæ libertati adversus legem, quando omnibus consideratis habet majus fundamentum ad judicandum esse falsam, & legi divinæ contrariam, quàm ad judicandum esse veram; sed solùm admonetur homines officij sui, ne contemnant legem divinam, & ne lucrum vel commodum temporale præferant amicitiæ divinæ, & propriæ animæ saluti.

Ad ultimum fundamentum respondeo, verum quidem esse, quòd rationes illorum Doctorum procedant, quando nimirum intellectus operantis dubius & anceps est, an certus contractus v.g. sit licitus, vel non sit licitus; siquidem tunc tenetur partem tutiorem eligere, cæterùm falsissimum esse, quòd non procedant in opinionibus, quando illæ sunt aliorum, & solùm obiectivè existunt in mente operantis, quatenus ille scit dari opiniones oppositas Doctorum, quarum una affirmat con-

tra-

tractum talem esse usararium, ac ideò illicitum, & fugiendum; altera negat esse usurarium, & affirmat esse licitum; ac proinde posse sine peccato exerceri: tunc enim si operans expendit fundamenta utriusque partis; & deprehendit illa esse æqualia in vi movendi; necessariò manet dubius & anceps, quin possit detegere in qua parte sit veritas; tantumque abest ut opiniones illæ impediant dubium, quod potiùs illud causant: ut enim verissimè docet D. Thomas quæst. 14. de veritate ar. 1. *Quandoque intellectus non magis inclinat in unam partem contradictionis, quam in aliam, vel propter defectum moventium, sicut in problematibus, de quibus rationes non habemus; vel propter apertam æqualitatem eorum, quæ movent ad utramque partem: & ista est dubitantis dispositio, qui fluctuat inter duas partes contradictionis*. Unde Silvester verbo *Dubium* rem hãc definiens, inquit; *Dubium secundùm Philosophum, & D. Thomam, est contrariarum rationum æqualitas*: Ergo quotiescumque homo considerans motiva opinionum contrariarum, quarum una affirmat certum contractum esse illicitum; & alia id negat, experitur æqualem vim movendi in utrisque; manet dubius; & in hoc dubio tenetur tutiorem partem eligere:

re: à fortiori ergo tenebitur illam eligere, quando agnoscit illam partem esse magis fundatam; quia tunc magis inclinatur ad judicandum contractum illum esse usurarium; & potest opinari usurarium esse: major enim est obligatio abstinendi ab actione, quando judico esse malam, quàm quando dubius sum an sit mala.

LXXXVI. Non procedit quidem dubium in opinionibus, quando opinio informat physicè intellectum, quia tunc dum intellectus affirmat unam partem esse veram, non dubitat an sit vera, nec dubitat an sit falsa pars opposita. Quare si post diligentem veritatis inquisitionem citra omnem culpam homo inveniat simpliciter & absolutè majus fundamentum pro honestate talis contractus, quàm pro ejus malitia, & vi illius majoris fundamenti prudenter judicet contractum illum esse licitum, & ex hac opinione procedat ad opus, non operatur in dubio, sed operatur post resolutionem dubij, & postquam intentionabiliter exclusit malitiam à contractu, quem exercet. Ut autem probat Generalis, ut judicium formatum de honestate contractus sufficiat ad honestè operandum, requiritur ut formetur ex motivo notabiliter præponde-

rante

Dubium ergo morale & prudens tunc resultat, quando concurrunt in eodem intellectu, rationes graves pro utraque parte contradictionis, & intellectus experitur sed tantundem retrahi ab asensu partis affirmantis per motiva partis negantis, quantum impellitur ad illum asensum per motiva partis affirmantis. Quare omne dubium morale & prudens propriè tale, debet esse positivum quoad motiva, quæ obligant suspendere asensum propter suam æqualitatem movendi in contrarias partes; & dicitur negativum propter negationem & suspensionem asensus; & istud dubium proprijssimè resultat ex opinionibus probabilibus contrarijs simul objectivè existentibus in eodem intellectu utriusque motiva contemplante, & subjectivè informantibus distinctos intellectus. Nec video quomodo propriè detur dubium morale positivum, nisi nomine dubij intelligamus judicium, quo intellectus judicat rem esse dubiam; & se neutri posse prudenter asentiri: nam quando asentitur uni parti contradictionis, quia illi apparuit verisimilior; tunc propriè non dubitat, sed resolvit dubium.

LXXXVIII. Falsaque est illa propositio Patris Thomæ Sanchez: *Nec sequens opinionem*

nem minùs probabilem agit contra conscientiam, sed is solus, qui cum conscientia omninò dubia, aut certò dictanti aliquid esse peccatum id agit. Nam si is, qui sequitur opinionem probabilem minùs tutam, quando agnoscit opinionem tutiorem esse æquè omninò probabilem authoritate & ratione; & experitur utriusque fundamenta æqualiter movere, & consequenter manet dubius; operatur contra conscientiam; à fortiori operabitur contra conscientiam, quando sequitur opinionem minùs probabilem & minùs tutam in occursu tutioris & probabilioris, sibique verisimilioris; quia tunc sequitur minùs tutam, quando habet majus fundamentum ad judicandum esse falsam & legi divinæ contrariam, quàm ad judicandum esse veram, & legi divinæ non contrariam; & consequenter exercet contractum, quando judicat, vel prudenter judicare potest illum esse usurarium, & malum. Idque evincunt argumenta, quibus P. Generalis in suo Libro Dissert. 6. probat, per nullam reflexionem posse excusari à culpa formali illum, qui sequitur opinionem minus tutam, quando omnibus hinc inde consideratis habet majus fundamentum ad judicandum esse falsam & legi di-

vi-

vinæ contrariam, quàm ad judicandum esse veram.

Magisque falsa apparet secunda pars illius propositionis, non enim solùm peccat is, *qui cum conscientia omninò dubia, aut certo dictanti aliquid esse peccatum, id agit.* Sed qui id agit cum conscientia prudenter opinanti aliquid esse peccatum: pejus enim est agere illud quod positivè judicas esse peccatum judicio opinativo prudenti, quàm id agere, quando es omninò dubius, an sit peccatum: qui enim facit malum cognoscens esse malum, absque dubio peccat, quamvis illud judicium non sit omninò certum & evidens, sed solùm probabile. Imò peccaret, quamvis judicium illud positivum non foret opinio probabilis cum fundamento prudenti concepta; sed forret error temerè conceptus; agere enim contra conscientiam semper est malum, sive conscientia sit recta, sive sit erronea; sive sit vera, sive sit falsa, sive sit inculpabilis, sive culpabilis.

§ XXVII.

§ XXVII.

Ac solvitur argumentum Probabilistarum petitum ab obligatione obediendi superiori præcipienti.

LXXXIX. Hic adjungenda est solutio argumenti, quo frequenter Probabilistæ utuntur, ut probent licitum esse sequi aliorum opinionem minùs tutam, seu affirmantem aliquid esse licitum, contra propriam tutiorem & probabiliorem id ipsum negantem. Nam subditus (inquiunt) tenetur obediri superiori præcipienti aliquid quod ipse subditus existimat illicitum, hoc ipso quòd sciat dari opinionem probabilem affirmantem esse licitum, quamvis ipse eam minùs probabilem esse sibi persuadeat, & absolutè falsam judicet.

Latè versat hoc argumentum Pater Generalis Dissert. 14. ubi rectè probat tantùm abesse, ut doctrina communis Probabilistarum universaliter affirmans, licitum esse sequi quamcumque opinionem practicè probabilem, seu probabiliter affirmantem aliquid

esse

esse licitum, deserviat ad integram, & illæsam servandam obedientiam; ut potiùs nihil sit promptius ad ipsam labefactandam, & vim præceptorum eludendam laxis interpretationibus, quàm illa doctrina.

LXXXX. Ego hic inprimis dico, numquam vel ferè nunquam contingere, ut ubi dubium est, an aliqua actio sit intrinsecè mala, & lege divina & naturali prohibita, superior sciens dari opinionẽ verè probabilem de turpitudine intrinseca talis actionis, audeat illam præcipere subdito, quamvis ipse probabiliùs existimet actionem illam ex se esse licitam. Quare adversarij ad probandum ese licitum usum quotidianum opinionis minùs probabilis, & minùs tutæ, recurrunt ad casum rarissimum, qui vix accidere potest; & salua prudentia præcipientis, nunquam videtur contigere pose. Poterit quidem non semel accidere, ut Prælatus præceptum imponat subdito exequendi actionem, quæ de se est indifferens, quam tamen ipse subditus putet sibi illicitam, vel quia existimat, valde nocivam suæ sanitati, aut honori; vel quia putat fore sibi laqueum graviter delinquendi. At quòd in hoc casu teneatur obedire, nulla est difficultas.

LXXXXI. Sed admiso, quod superior ductus

opinione probabili favente libertati contra Legem præcipiat subdito, ut exequatur actionem, quam ipse subditus sibi persuadet esse illicitam ob fundamenta opinionis probabilioris stantis pro lege adversus libertatem, dico, subditum in sensu composito illius judicij non posse obedire Prælato; quamvis enim sciat obediendum esse superioribus perindè ac ipsi DEO, scit tamen, id intelligendum secundùm Doctrinam Bernardi & aliorum Sanctorum Patrum, *quando homo contraria DEO non præcipit*. Undè subditus retento judicio, quo absolutè, & non restrictè sibi persuadet, esse intrinsecè malam certam actionem, peccaret, si illam exequeretur, quia ageret contra conscientiam; neque retento hoc judicio, posset bona fide formare dictamen, quod hic & nunc sibi liceat illam exercere: Implicat enim ut bona fide quis credat, sibi hic & nunc licitam esse actionem, quam absolutè & non restrictè judicat esse malam secundùm se, ut constat ex dictis supra §.8. n.13. Absolutè verò subditus in illo casu tenetur obedire, *quia* ut rectè inquit P. Suarez Lib.6. de Legibus c.8. n.6. *Subditus debet judicium suum deponere, ut est communis doctrina, & in praxi necessaria*; ac proinde

inde tenetur deponere propriam opinionem, & in operando ſequi opinionem Prælati, quia poteſt ac debet avertere conſiderationem à motivis, quæ ipſi perſuaſerant, rem illam eſse illicitam; & mentem erigere ad contemplandum quòd ſuperior locum DEI teneat, dum tamquam ſuperior præcipit; ac proindè quod DEUS per os ejus loquatur, cùm ergo DEUS non niſi honeſta & licita præcipere poſſit: jam opinio favens libertati, quæ ante præceptum apparebat ſubdito minùs veriſimilis, poſt præceptum illi apparebit veriſimilior. Hæc autem major veriſimilitudo, quam ſubditus poſt impoſitum ſibi præceptum agnoſcit in opinione & ſententia ſuperioris, non fundatur in majori ejus ſcientia & eruditione, ſed in prærogativa tenentis locum DEI, qui dixit: *qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Unde S. Parens Ignatius in aurea obedientiæ Epiſtola ut filios ſuos ad perfectam obedientiam proveheret, illis impensè commendat, *ut numquam intueantur perſonam ipſam, cui obediunt, ſed in ea Christum Dominum, cujus cauſa obediunt. Siquidem ſuperiori,* (inquit) *nec ſi prudentia, bonitate, cæteriſque quibuslibet divinis donis ornatus, inſtructuſque ſit; propterea obtemperan-*

dum est, sed ob id solùm quòd vices gerat DEI, ejusdemque authoritate fungatur, qui dicit: *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Nec contra sive consilio, aut prudentia minùs valeat, quidquam idcircò de obedientia remittendum, quatenùs ille superior est, quando illius personam refert, cujus sapientia falli non potest, supplebitque ipse quidquid Ministro defuerit*. Unde hoc ipso quod subditus audiat superiorem legitimum sibi aliquid præcipientem, quod non sit manifestè peccatum, potest, ac debet præsumere esse licitum. Unde idem S. Ignatius universaliter præscripsit hanc regulam, *ut cæco quodam impetu, & sine ulteriori examine obedientia prompta exhibeatur in omnibus, in quibus nihil evidenter DEO contrarium præcipitur, in omnibus, quæ manifesto peccato conjuncta non sunt.*

LXXXXII. Hinc, ex eo quod subditus teneatur obedire superiori præcipienti, non licet inferre, licitum esse cuilibet in operando sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam in occursu probabilioris & tutioris: alioqui etiam inde inferri posset, licitum esse cuilibet sequi opinionem evidenter minùs probabilem & minùs tutam in occursu tutioris, & evidenter probabilioris cum longo ex-

cessu;

cessu; quia ubi datur opinio probabilis de honestate actionis, quamvis illa opinio sit probabilis in infimo gradu, non est manifestum & evidens, quod res sit illicita; subditus autem tenetur obedire superiori præcipienti, ubi ipsi manifestè non constat, esse peccatum id, quod præcipitur; quia videlicet, ubi de peccato non constat manifestè, debet deponere judicium suum, quod antecedenter ad præceptum formaverat de honestate illius actionis, & præsumere esse licitum in se, quod anteà ipsi illicitum apparebat; nec teneretur, imò nec licitè posset obedire, si supposito præcepto, agnosceret, opinionem minùs tutam, quam sequitur Prælatus, esse exiguè & tenuiter probabilem. Et quidem subditus ut perfectionem obedientiæ assequatur, debet non solùm voluntatem suam superioris voluntati subijcere, sed judicium suum judicio superioris conformare, judicando esse licitum, quod superior licitum esse judicat, nisi ipsi sit manifestum superiorem decipi in suo judicio (quod raró accidit, quando superior præcipit rem, quæ secundùm sententiam certò probabilem multorum graviumque Doctorum, est secundum se licita) ut S. Ignatius nos docet his verbis: *Quod si finis & causa obedien-*

tiæ spectetur, quemadmodum voluntas, ita & judicium in eo, quod nobis convenit, decipi potest; ergo sicut, ne voluntas erret, cum superioris voluntate conjungitur, sic intelligentia ne fallatur, ad superioris intelligentiam, conformanda est.

LXXXXIII. Dum S. Patriarcha præscribit, ut societatis homines judicium suum judicio superioris conforment, non vult, ut subditus, cui in actu primo probabilius apparet rem esse illicitam, quàm licitam, retenta illa majori verisimilitudine, absolutè judicet cum superiore, rem esse licitam in se, sed vult, ut subditus quærat rationes, ob quas verisimilius ipsi reddatur, rem præceptam à superiore esse licitam, quas facilè inveniet, considerando superiorem vices DEI supplere. Idque confirmatur, quia alioqui cum Sanctus Legislator expressè doceat obediendum esse superiori præcipienti, ubi manifestum non est, esse malam rem, quam præcipit: similiter præscriberet, ut quamvis subdito in actu primo longè verisimilius appareret, rem esse illicitam; & rei honestas illi repræsentetur ut exiguè probabilis; nihilominùs illam actionem exequeretur; ac proinde præscriberet, ut subditus formaret hoc judicium: Quamvis mihi longè verisimilius & moraliter certum appareat, actio-

actionem hanc, quam præcipit superior, esse malam, nihilominùs absolutè censeo esse licitam, quia superior censet esse licitam; quamvis mihi moraliter certum appareat illum decipi. Quis autem non videat, quàm longè hoc sit à mente S. Ignatij, & à veritate?

LXXXXIV. Mens autem ejus clarè apparet ex laudata obedientiæ Epistola, ubi ut hominibus societatis persuadeat obedientiam non solùm voluntatis, sed intellectus, eos hortatur, ut quærant rationes ad probandum illud quod superior injungit, & nullatenus ad improbandum: *Altera* (inquit) *est ratio, ut quod Superior mandat, vel sentit, defendere apud animos vestros studiosè nitamini, improbare autem, nequaquam*. Et ante omnia ad obedientiam intellectus, & conformitatem cum judicio superioris persuadendam, illis proponit hoc medium tamquam præcipuum. *Primum* (inquit) *illud est, ut quemadmodum initio dixi, non intueamini in persona superioris hominem obnoxium erroribus, atque miserijs, sed Christum ipsum, qui est sapientia summa, bonitas immensa, charitas infinita, qui neque decipi potest, neque vos vult ipse decipere. Et quoniam conscij vobismet estis, vos DEI amore jugum obedientiæ subijsse, ut in superioris voluntate sequenda voluntatem divinam*

cer-

tertiùs sequeremini, nolite dubitare, quin pergat fidelissima Domini charitas eorum ministerio, quos vobis præfecit, vos deinceps gubernare, & rectis itineribus ducere &c.

Longè ergo est à mente S. Ignatij, velle, ut homines societatis judicent rem esse licitam, quando longè illis verisimilius est esse illicitam, quia superior judicat esse licitam. Sed ejus sensus est, quod tunc recurrant ad rationes superiores, quod DEUS illis mediante superiori præcipiat, & cum DEUS non possit præcipere nisi licita; inde colligant, fallaces esse rationes, quibus eis verisimilius apparebat rem illam esse illicitam, & se constituant in statu, in quo verisimilius ipsis appareat rem esse licitam: & sic judicium suum cum judicio superioris conforment.

§ XXVIII.

Solvuntur specialia fundamenta, quæ anno 1669. P. Antonius Terillus adduxit pro sententia benigna Probabilistarum.

LXXXXV. Hic Author diligentissimè in Tom. de Conscientia quęst. 23. in

23. in unum collegit omnia, quæ in favorem ſententiæ benignæ alij dixerant, & de ſuo non pauca addidit; quæ omnia inſtaurare conatus eſt in Tomo de Regula morum quæſt. 2. reliqua ex dictis in compendio facilè dilvuntur: Præcipua, quæ P. Generalis in ſuo Tractatu enervavit, hìc attingemus.

Proponitur præcipuum fundamentum, quo Terillus probat ſententiam benignam: quia alioqui graviſſimè peccaſſent Doctores hujus ſæculi, qui docuerunt licitum eſſe ſequi ſententiam probabilem minùs tutam relicta probabiliore & tutiore.

PRimum & præcipuum ſic proponit: *Si* non excuſaretur à peccato mortali, qui bona fide ſequitur opinionem directè minùs probabilem; omnes totius Eccleſiæ Doctores, qui per centum & ampliùs annos benignam ſententiam tradiderunt, graviſſimè peccaſſent, quia doctrina ſua falſa, *& ad formandam conſcientiam inſufficiente, proximos*

ſuos

suos, qui eorum authoritati directi sunt, in peccatum, & damnationem duxissent. Nec quidquam posset eos excusare; quia si bona fides non excusat sequentes eorum dogma, quid talia docentes *excusare poterit*?

Confirmat primò. Quia si sententia docens licitum esse usum minùs probabilium esset falsa, suosque Authores, eorumque bona fide sequaces, à peccato non excusaret, Deus per integrum sæculum Ecclesiam suam *deseruisset*, illamque periculosissimo errore cœcutire permisisset: At hoc est incredibile; Deus enim non minùs etiam nunc diligit Ecclesiam, quàm olim: & semper Ecclesiæ suæ providit de viris probis & doctis, qui erroribus nascentibus se opponerent. Quis ergo credat, per integrum sæculum reliquisse illam in errore periculosissimo?

Confirmat secundò. Quia omnis opinio ad praxim ordinata, quæ licitè docetur in scholis, & libris, est sufficiens regula conscientiæ ad eam sectantes à peccato excusandos; sed opinio docens usum opinionis minùs probabilis & minùs tutæ, est ordinata ad praxim; & licitè docetur; ergo hæc opinio est regula ad eos saltem à peccato excusandos, qui illam sectantur, modò eam veram putent. *Major*

jor inquit, *est evidens*; quia si illa *eam sectantes, à peccato non excusaret, quicumque eam doceret ut praxi utilem manifestè peccaret*. Minor autem est certa, & consequentia legitima.

LXXXXVI. Pro hac difficultate enodanda instituit P. Generalis Dissertationem 12. sui Tractatus. Ex illo respondeo, argumentum hoc falsa suppositione laborare: supponit enim hominem bona fide sectari opinionem minùs probabilem & minùs tutam in occursu tutioris & probabilioris, quæ illi in actu primo magis apparet falsa quàm vera, quia consideratis omnibus fundamentis, quę pro illa, & pro opposita tutiori adducuntur; hæc illi apparet verisimilior. Hoc autem supponere, est supponere rem falsam; quia P. Generalis Dissert. 6. per totam efficaciter probat, per nullam reflexionem posse excusari à culpa formali, eum, qui sequitur opinionem faventem libertati adversùs legem, quando in opinione opposita stante pro lege adversus libertatem, agnoscit majus fundamentum veritatis, præsertim ubi illud majus fundamentum est rationis; vel authoritatis & rationis simul, quia tunc prudenter potest judicare opinionem illam benignam esse falsam, & legi divinæ contrariam; implicat autem ut tunc bona fide illam sectetur; &

bona

bona fide exequatur actionem, quam prudenter potest judicare esse lege divina prohibitam; quia agnoscit verisimilius esse quod sit prohibita, quàm quòd sit permissa.

Totaque hujus controversiæ difficultas consistit in hoc, an ad sectandam bona fide opinionem aliorum minùs tutam, necesse sit, ut consideratis omnibus fundamentis directis unius & alterius, opinio minùs tuta appareat operanti in actu primo simpliciter & absolutè verisimilior sententia tutiori, & ab ipso judicetur absolutè vera, an sufficiat quòd sit absolutè probabilis in se, licèt operanti appareat minùs verisimilis? & illud primum esse necessarium contendit P. Generalis toto suo Libro cum omnibus Theologis antiquis & multis modernis.

LXXXXVII. Deinde retorquet argumentum in hunc modum: Omnes antiqui Theologi ante finem sæculi præteriti doctrinam Probabilistis contrariam tradiderunt, requirentes ad usum licitum opinionis minùs tutæ, quòd illa sit vel moraliter certa, vel saltem clarè verisimilior quàm opposita: ergo si illa est falsa, graviter peccarunt, imponentes super capita hominum grave onus, quod Deus ipsis non imposuit; sic enim plurimis peccandi oc-

occasionem dederunt: nam propter eorum falsam doctrinam, habuerunt malam fidem plurimi, qui sententias minùs probabiles, & minùs tutas elegerunt; quam malam fidem non habuissent, si doctrina illa benigna illis tradita fuisset: si enim ex eo, quòd peccent ij, qui sectantur opiniones sibi minùs verisimiles, & minùs tutas, rectè arguitur, peccavisse Doctores, qui docentes, licitum esse sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam relicta probabiliori & tutiore, sua authoritate induxerunt homines ad sectandas eas opiniones; ac proinde ad peccandum: similiter ex eo quòd foret falsa doctrina omnium antiquorum, quòd non liceat sequi opinionem minùs tutam, nisi sit vel certa moraliter, vel saltem magis probabilis quàm opinio minùs tuta, sequeretur, peccavisse omnes antiquos, qui doctrina sua falsa fuerunt occasio, ut peccaverint omnes, qui secuti sunt opiniones probabiles minùs tutas, quamvis nec essent certæ moraliter, nec probabiliores oppositis; quòd attenta fragilitate humana, sæpè accidere debuit: Unde fuerunt causa, ut fecerint mala conscientia, quod seclusa ignorantia, potuissent facere bona.

§ XXVIIII.

§ XXVIIII.

Occasione argumenti Terilli, validè probatur, sententiam Probabilistarum esse falsam.

LXXXXVIII. UNde fit validissimum argumentum ad probandum falsam esse sententiam benignam; quia si illa est vera; ergo falsa est sententia severa opposita, & qua in dirigendis conscientijs omnibus retrò sæculis ubi sunt Patres & Doctores Ecclesiæ quotquot tenuerunt, licitum aliquando esse in operando sequi partem minùs tutam: omnes enim docuerunt, homines obligari vel ad sectanda tutiora, vel probabiliora; ac proinde constanter tenuerunt, numquam esse licitum sequi sententiam minùs tutam faventem libertati adversus legem, quin operans agnoscat esse probabiliorem, & sibi persuadeat esse veram; seu quin sibi persuadeat esse licitam actionem, de qua disputatur, an sit licita vel illicita; ipseque Terillus q.22. de conscientia num.40. & sæpè alibi fatetur, antiquos Theologos duas conditiones postulasse

lasse ad usum licitum partis minùs tutæ: *una est eam esse probabiliorem*; *altera est eam judicari veram*. Et idcircò quamvis sit solertissimus in quærendis patronis sententiæ benignæ, & quæst. 23. longissimum texat Catalogum Doctorum, nullum invenire potuit, qui ante annum 1576. vel 1577. docuerit licitum esse sequi opinionem probabilem minùs tutam relicta probabiliore & tutiore.

Vel ergo falsi sunt, & errarunt per quindecim ferè sæcula omnes conscientiæ Directores, omnes Theologi & Patres, qui in resolvendis dubijs conscientiæ semper constanter tenuerunt regulam illam severiorem; vel decepti sunt, & erraverunt Theologi Probabilistæ, qui post annum 1570. docuerunt licitum esse sequi quamcumque opinionem probabilem de honestate vel licentia actus, etiam in occursu tutioris & probabilioris. At primum dici non potest: ergo dici debet secundum. Minor probatur, quia sicut Deus non potest permittere, ut tota Ecclesia erret in doctrina fidei; ita permittere non potest, ut tota erret in doctrina morum, & in regula dirigendi conscientias, accipiendo pro regula necessaria ad evitandum peccatum mortale eam, quæ necessaria non est; in senten-

tia

tia autem Probabilistarum, necessaria non est ad evitandum peccatum regula severior, quam P. Generalis in toto suo Libro statuit, scilicet nemini licitum esse sequi partem minùs tutam in occursu tutioris, nisi illa sit operanti vel unicè verisimilis & moraliter certa; vel clarè verisimilior & probabilior parte tutiore. Quis credat Deum per quindecim sæcula occultasse, vel occultari permisisse toti Ecclesiæ veram regulam dirigendi conscientias per probabilitatem opinionum, & solùm ad finem sæculi decimi quinti Ecclesiæ suæ manifestasse veram regulam dirigendi conscientias? Quis credat Deum nec per Augustinum, neque per Thomam, nec per aliquem ex Sanctæ Ecclesiæ Doctoribus manifestasse Ecclesiæ suæ veram regulam dirigendi conscientias, & illam manifestasse per recentes Theologos, qui scripserunt post annum 1570?

LXXXXIX. Sicut autem Deus potest permittere ut aliqua magna pars Ecclesiæ erret in materia fidei, uti contigit tempore Arianorum, quando, uti inquit Hieronymus in Ariminensi Conventu *Valentis potissimum & Ursacij fraudibus damnatio Nicanæ fidei conclamata fuit, & ingemiscens orbis terrarum, se Arianum esse miratus est,* ut habetur in Breviario

rio Romano 11. Decembr. in Lectionibus S. Damasi; ita potest permittere, ut magna pars Theologorum Ecclesiæ erret in doctrina morum, tradendo pro regula sufficiente conscientiæ eam, quæ sufficiens non est; sicut existimamus falsos & deceptos fuisse, ut homines, Theologos omnes, qui dixerunt licitum esse sequi quamcumque opinionem practicè probabilem, seu affirmantem aliquid esse licitum, etiamsi concurrat cum opinione opposita probabiliori, & cognita ut tali; nec propterea à Deo deseritur Ecclesia, nec fideles destituuntur Magistris, qui ipsis proponant veram & securam regulam operandi: tum quia semper Deus suscitavit viros sapientes & probos, præsertim in Gallia, Belgio, & Italia, qui illi Probabilistarum doctrinę se opponerent; ut patebit legenti Vincentium Contensonem Dissert. 6. de Novello Probabilistarum Commento, & Merbesium in Summa Christiana Tom. 1. citantes tot Episcopos, qui, tum in Epistolis Pastoralibus, tum in Synodis Diœcesanis magno zelo reiecerunt illum modum dirigendi conscientias per probabilem opinionum, præscindendo ab ipsarum veritate; seu nihil curando an sint reipsa veræ, & legi divinæ conformes (qui modus est com-

munis inter Probabilistas hujus sæculi,ut patebit legenti Patrem Moya in Appendice ad Tractatum primum de opinione probabili quæst.7. n 38. & 39. ubi testatur ex communi consensu Probabilistarum non requiri judicium directum de veritate opinionis; sed sufficere judicium reflexum de ejus probabilitate; & disertè pronuntiat, *potentiam physicam intellectus ad assentiendum parti, quæ minùs efficacibus fundamentis nititur, non esse necessariam ad electionem opinionis*) & universaliter rejecerunt omnes sententias, quæ ad usum licitum partis minùs tutæ non requirunt, quòd illa sit probabilior parte tutiore. Tum quia licèt Deus permisisset, ut omnes ferè Theologi,qui scripserunt ab anno 1577. usque ad tempora Alexandri VII. docerent sententiam benignam; sufficienter providisset suæ Ecclesiæ, & illi reliquisset Magistros, à quibus discere omnes possent veram regulam rectè operandi, & evitandi peccatum mortale; nempe D. Thomam, & omnes antiquos Thomistas, præsertim D.Antoninum, Sylvestrum, Conradum, & Cajetanum; Scotum, & antiquos Scotistas: & uno verbo omnes antiquos Theologos & Summistas (quorum catalogum exhibet P. Generalis Dissert.13.) qui

suis

ſuis Libris docent noſtris temporibus non minùs, quàm Recentes Probabiliſtæ. Ut autem inquit P. Generalis ea Diſſert. n.71. *Teſtimonia tot antiquorum Theologorum, qui tam uniformiter in materia tam neceſſaria ad animarum ſalutem tenuerunt, numquam eſſe licitum ſequi ſententiam minùs tutam faventem libertati adverſus legem, niſi vel illa ſit certa moraliter, vel ſaltem probabilior quàm oppoſita, eſt magnum argumentum veritatis; quia hanc doctrinam acceperunt à Patribus, & majoribus per traditionem, neque inter illos audita fuerat doctrina contraria; nec credibile eſt, Deum permiſſurum, ut omnes Doctores, qui per tot ſæcula doctrinam morum expoſuerunt, traderent hanc doctrinam ſeveram, ſi fuiſſet falſa: ſic enim omnes conveniſſent in imponendo onere gravi ſuper humeros hominum, quod Deus non impoſuit, quod videtur incredibile.*

§ XXX.

Solvitur argumentum Terilli.

C. HIs præſuppoſitis ad argumentum reſpondeo, ex Patre Generali, negando ſequelam; ex eo enim quòd peccent

formaliter ij, qui sectantur opiniones minùs tutas relictis tutioribus & probabilioribus, sibique verisimilioribus, non sequitur, quòd peccaverint Doctores omnes, qui hoc docuerunt; quia quamvis hac sua doctrina falsa occasionem præbuerint proximis suis committendi peccata; hoc fuit omninò præter eorum intentionem, atque ipsis involuntarium: hanc enim doctrinam plerique saltem ex illis bona fide docuerunt, quia post sufficientem veritatis inquisitionem, ipsius fundamenta eis visa sunt efficacia, & urgentiora fundamentis, quæ illis occurrunt pro contraria, certumque est plerosque saltem ex illis in hac doctrina tradenda non intendisse facere sibi nomen, & hominibus placere; sed ex desiderio sincero subveniendi fragilitati hominum, & reddendi proximis suis suavius jugum Christi, mentem inclinasse ad quærendas rationes pro hac sentẽtia; & invenisse aliquas, quæ licèt fallaces reipsa sint, ipsis visæ sunt validæ; & ideò ex ignorantia probabili, ipsos excusante tradiderunt doctrinam reipsa afferentem perniciem animabus, quatenus illis præbet occasionem peccandi, sectando opiniones probabiles minùs tutas in occursu tutiorum & probabiliorum, quæ ipsis videntur verisimiliores.

§ XXXI.

§ XXXI.

Quomodo hæc duo inter se cohærent; nempe, quòd non peccaverint Authores asserentes licitum esse sequi opinionem minùs probabilem, & minùs tutam: & tamen peccent ij, qui in operando sequuntur minùs probabilem & minùs tutam relicta probabiliore & tutiore.

CI. OPtimeque hæc duo cohærent; nempè quòd non peccaverint Authores, qui docuerunt, licitum esse sequi sententiam minùs probabilem & minùs tutam in occursu probabilioris & tutioris; & tamen, quòd peccent ij, qui in operando sectantur opiniones minùs tutas sibi minùs probabiles, seu minùs verisimiles relictis tutioribus sibi probabilioribus, seu verisimilioribus: quia ut licitè id docuerint, satis fuit, quòd post adhibitam sufficientem diligentiam ad inquirendam veritatem, invenerint pro

illa sententia benigna rationes; quæ ab illis consideratæ sine passione & præcipitatione, ipsis visæ sunt urgentiores & probabiliores, quam illæ, quæ ipsis tunc occurrerunt pro contraria; quales profectò visæ sunt Patri Magistro Bartholomæo de Medina, Patri Thomæ Sanchez, & alijs, rationes illæ, quas ex illis retulimus § 22. 3. 4. & 26. quas tamen ostendimus esse fallaces; sicut § 13. ostendimus fallacem, & mera æqui vocatione nixam esse rationem à priori, qua Probabilistæ communiter utuntur. Hoc autem ipso, quòd illorum sententia sit falsa; peccant ij, qui in operando sectantur sententias minùs tutas in illo rerum occursu, in quo agnoscunt sententias tutiores esse probabiliores & verisimiliores; quia in hoc consistit falsitas illius sententiæ reflexæ Probabilistarum. Quæstio enim est, an peccent peccato formali & imputabili illi, qui sectantur opiniones faventes libertati adversus legem, quando diligenter, re examinata, verisimiliùs & probabiliùs ipsis est, eas sententias esse falsas, & legi divinæ contrarias, quàm esse veras, & legi divinæ conformes; an verò hoc sit illis licitum, & lege divina permissum? Probabilistæ hoc secundum affirmant. At P. Generalis cum Antriprobabili-

bilistis in toto opere, præsertim tota Dissert. 6. latè ostendit, per nullam reflexionem posse excusari à culpa formali eos, qui in tali rerum occursu sectantur opiniones minùs tutas, quia illas sectari tunc, est illas sectari quando judicant esse falsas, & legi divinæ contrarias, vel quando prudenter judicare possunt falsas esse; & consequenter tunc operari, est exequi actionem de qua dubitatur an sit intrinsecè mala, & lege divina prohibita, in circumstantijs, in quibus operans judicat, vel prudenter judicare potest esse malam & lege divina prohibitam: quod est operari contra conscientiam, & non potest per ignorantiam invincibilem excusari: non enim ignorat invincibiliter malitiam actionis ille, qui illam exequitur, quando judicat, vel prudenter judicare potest malam esse.

CII. Quòd autem, dum reflexè disputatur, an liceat, vel non liceat sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam in occursu probabilioris & tutioris, quæstio procedat de peccato formali contra conscientiam; patet: nam omnes qui tenent partem negativam, constanter affirmant, eum, qui sectatur in operando opinionem minùs probabilem & minùs tutam in occursu probabilioris &

tutioris, peccare, quamvis contingat opinionem minùs tutam in re esse veram, & consequenter quamvis contingat esse à parte rei licitam actionem, quàm opinio minùs tuta, licitam esse affirmabat; tunc autem non peccat contra legem directè prohibitivam talis actionis, quia talis lex non datur: Ergo solùm peccat contra conscientiam, quæ reclamat, dum agnoscit, probabiliùs esse, quòd sit mala actio, quam exequitur. Nam ut docet D. Thomas quodlib. 8. art. 13. *duobus modis alioquis ad peccatum obligatur; uno modo faciendo contra legem, ut cùm aliquis fornicatur; alio modo faciendo contra conscientiam, etsi non sit contra legem, ut si conscientia dictat alicui, quòd levare festucam est peccatum mortale. Illud autem quod agitur contra legem* (scilicet quam quis potest ac debet scire) *semper est malum, nec excusatur per hoc, quod est secundùm conscientiam: & similiter quod est contra conscientiam, est malum, quamvis non sit contra legem. Quod autem neque contra conscientiam, neque contra legem est, non potest esse peccatum.* Quare juxta D. Thomam, sicut potest quis peccare contra legem, quamvis non peccet contra conscientiam, sed potiùs agat juxta illam; quando nimirum error est culpabilis,

ortus

ortus scilicet ex culpa personali v. g. ex odio, vel passione, vel ex negligentia culpabili inquirendi veritatem; sicut persecutores Apostolorum peccarunt contra legem divinam non persequendi innocentes, quamvis voluntariè obcæcati existimarent se in hoc obsequium præstare Deo; ita potest quis peccare contra conscientiam, quin peccet contra legem directè prohibitivam talis actionis. Cùm autem quis prudenter dubitat, an res sit prohibita lege divina; quæ reipsa non est prohibita; & judicat, vel prudenter judicare potest esse prohibitam, & nihilominùs illam agit, peccat contra conscientiam; quia quamvis non detur lex directè rem illam prohibens, nihilominùs homo ille putat dari; ac proinde agit contra dictamen conscientiæ, quo sibi persuadet, Deum prohibuisse rem illam; ac per consequens contemnit Legislatorem Deum; & virtualiter dicit: *Quamvis Deus rem hanc prohibuerit, nihilominùs volo illam exequi.*

§. XXXII.

§ XXXII.

Redditur ratio quasi à priori, cur Probabilista reflexè judicans licitum esse sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam; nihilominùs formaliter peccet, si in operando sequatur opinionem probabilem minùs tutam, relicta tutiori, quam ipse magis probabilem reputat, & magis verisimilem experitur, & varijs exemplis res illustratur.

CIII. RAtio est, quia licèt rationibus fallacibus Probabilista innocuè & inculpatè sibi persuadeat illam sententiam reflexam esse veram; & in hoc judicio non peccet: hoc tamen judicium ejus est mere speculativum, habens pro objecto immediato honestatem formalem actus; quam contemplatur ut constitutam vel constituendam. Hoc autem judicium est falsum, quia affirmat posse hominem sine peccato formali exercere con-

tra-

tractum in circumstantijs, in quibus omnibus consideratis, habet majus fundamentum ad judicandum illum esse usurarium & lege divina prohibitum, quàm ad judicandum esse purum à vitio usuræ, & lege divina permissum, & à fortiori posse sine peccato formali exercere contractum in circumstantijs, in quibus, omnibus ritè consideratis, habet æquale fundamentum ad judicandum esse usurarium, ac ad judicandum oppositum; ac proinde in circumstantijs, in quibus est dubius, an sit usurarius, vel non: *nam dubium morale est contrariarum rationum æqualitas*, secundùm Philosophum, & D. Thomam: Hoc autem est falsum; quia ubi operans scit controversiam esse inter Doctores, an talis contractus sit usurarius, nec ne; nequit exercere licitè illum, quin priùs sibi persuadeat, eum non esse usurarium; nam teste Apostolo: *Omne quod non est ex fide, peccatum est*: idest, omne quod non est ex dictamine conscientiæ, & persuasione, seu credulitate, quòd res sit honesta, saltem negativè, idest, quòd non sit mala, & lege divina prohibita: hoc autem dictamen, seu hanc persuasionem formare non potest homo in illis circumstantijs, in quibus post ritè considerata unius & alterius opinionis fundamenta,

ta,

ta, probabilius, & verisimiliùs judicat contractum illum esse usurarium, quàm vitio usuræ carentem; Et idem est, quando omnibus consideratis fundamenta utriusque sententiæ contrariæ sunt æqualia in vi movendi; nequit enim homo prudenter sibi formare dictamen quòd contractus sit licitus; quando habet æquale fundamentum ad judicandum esse illicitum. Quare tunc solùm reflexè erit verum affirmare, licitum esse sequi opinionem probabilem minus tutam, quando fuerit verum, illam post diligentem veritatis inquisitionem operanti apparere manifestè verisimiliorem sententia opposita, quia tunc solùm potest operans formare dictamen, & persuasionem prudentem, quòd contractus ille non sit lege divina prohibitus.

CIV. Est autem juxta doctrinam Præpositi Generalis observanda differentia inter opinionem directam versantem immediatè circa honestatem objectivam, dum affirmat actionem esse legi divinæ conformem, vel saltèm lege divina permissam; & inter opinionem reflexam versantem immediatè circa honestatem formalem actus eliciendi vi dictaminis directi de honestate objecti, quod practicè dirigit ad actum honestum, & ad illum

eli-

eliciendum impellit, imò ejus honestatem formalem constituit (evadit enim actus honestus, quia elicitur ex vi judicij practici affirmantis objectum esse honestum:) Quando enim Doctores graves, directè affirmant aliquod objectum esse honestum, v. g. aliquem contractum esse licitum; & operans post diligentem veritatis inquisitionem, citra passionem & culpam, censet fundamenta illius sententiæ esse manifestè urgentiora fundamentis sententiæ contrariæ; & vi illorum format judicium practicum, quo sibi persuadet, illum contractum esse licitum, & ex directione hujus judicij, exercet illum contractum non peccabit, quamvis contingat illud judicium esse falsum, atque adeò quamvis contingat, illum contractum in se ex parte objecti esse intrinsecè malum, quia major illa probabilitas de honestate contractus adeò excedens probabilitatem partis oppositæ, non componitur cum potentia proxima ad judicandum illum contractum esse illicitum; neque cum dubio prudenti, an sit illicitus: Unde licèt homo exercens contractum ex vi hujus judicij falsi, reipsa transgrediatur legem, illa transgressio non imputatur homini, quia excusatur per ignorantiam probabilem &

pru-

prudentem, qua sibi persuadet, contractum esse honestum, & ex vi hujus persuasionis illum facit, non facturus, si judicaret esse malum, vel prudenter dubitaret de malitia.

At sententia reflexa de usu licito opinionis minùs probabilis & minùs tutæ in occursu tutioris & probabilioris & operanti ipsi verisimilioris, non impedit potentiam proximam judicandi prudenter contractum illum esse illicitum; imò illam potentiam supponit, & affert, Unde dum affirmat licitum esse tunc operari, affirmat posse hominem tunc bona fide formare dictamen, quòd sibi liceat exercere contractum illum, quem communior, & magis fundata opinio affirmat esse illicitum, & usurarium; quæ affirmatio est planè falsa; siquidem homo tunc vel prudenter judicat esse usurarium contractum illũ, vel prudenter dubitat, an sit usurarius (quia tunc nequit prudenter judicare non esse usurarium) falsum autem est, quòd homo bona fide & licitè possit exercere contractum, quando vel positivè judicat esse usurarium, vel dubius & anceps est, an sit usurarius, nec ne. Quare Probabilistæ affirmantes licitum esse tunc operari, docent rem planè falsam: Et quamuis ipsi non peccaverint hoc docendo; siquidem probabilius ipsis

ſis viſum eſt, hoc eſse licitum; peccant tamen, qui in praxi & in operando ſequuntur illam ſententiam, quia agunt contra conſcientiam.

CV. Quod amplius explicatur: nam ſicut Doctores dum directè diſputant de rebus ipſis, frequenter abeunt in ſententias contrarias, quarum altera neceſsariò debet eſse falſa; & unuſquiſque ſuam ſententiam probabiliter & prudenter ſuſtinet: (quia poſt accuratum ſtudium ſine paſſione & præcipitatione judicat ejus fundamenta eſse probabiliora fundamentis ſententiæ contrariæ) & ſic ſæpè contingit, ut Doctores probi & docti innocenter & abſque ulla culpa, tradant doctrinas falſas circa mores, aſserentes eſse licitum, quod reipſa à parte rei eſt illicitum. Pariter dum in quæſtionibus reflexis diſputant de rebus ut ſubſunt cogitationibus noſtris directis, v.g. de uſu licito Opinionum Probabilium, de conſcientia ipſa ritè formanda, ſeu de conditionibus neceſsarijs ad peccandum; de ignorantia excuſante, vel non excuſante; & ſic de alijs conditionibus neceſsarijs ex parte ſubjecti ut malitia, vel bonitas objecti refundatur in actum: certiſsimum eſt, poſse abire in ſententias oppoſitas; & ſæpè Doctores probos & do-

ctos

ctos post accuratum studium inculpabiliter tradere doctrinas falsas, affirmantes sufficere ad licitè operandum cognitionem, quæ reipsa non sufficit; & intervenire ignorantiam excusantem, ubi non intervenit; & posse bona fide formari dictamen, ubi bona fide formari non potest.

CVI. Hoc varijs exemplis possumus explicare. Et in primis exemplo gravium Theologorum, qui ob fundamenta, quæ ipsis visa sunt valdè urgentia, docuerunt, neminem posse graviter peccare contra legem, quin in eo instanti, in quo contra legem peccat, habeat aliquam actualem advertentiam ad malitiam vel ad periculum illius, vel ad obligationem ulterius inquirendi; quorum sententiam validissimè impugnarunt Theologi Recentiores, qui post Alexandri VII. tempora scripserunt, & inter eos Pater noster Generalis Tom.4. Selectarum Dusputationum Disp.6. sect. 13. & jam non videtur posse defendi post Decretum Alexandri VIII. in quo damnavit, ut scandalosam, temerariam, piarum aurium offensivam, & erroneam propositionem asserentem, *peccatum philosophicum quamtumvis grave*, idest, actum humanum disconvenientem naturæ rationali, & rectæ rationi, *in*

illo,

illo, qui Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat, non esse offensam Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum. Jam ergo ex hoc Pontificis Decreto habemus, posse illum graviter Deum offendere, qui ignorat se Deum offendere, & de hoc actu non cogitat, nimirum quia hæc ignorantia & inadvertentia potest esse culpabilis, quæ actum subsequentem non excusat à ratione peccati & offensæ Dei. Nam secundùm regulam Magistralem traditam à D. Thoma Lect. 7. in caput 1. Epistolæ ad Romanos, *tunc ignorantia culpam excusat, quando sic præcedit culpam, quòd non causetur ex culpa; si autem ignorantia causatur ex culpa, non potest subsequentem culpam ignorantia excusare.* Quem locum & alia affinia expendit P. Generalis etiam in Libro de Rectu usu Opinionum Probabilium Dissert. 11. n. 37. & Dissert. 9. n. 21.

CVII. Quis autem dicat, tot & tam graves Doctores, quot docuere, neminem graviter peccare posse, quin eo tempore, quo graviter contra legem delinquit, aliquomodo advertat ad malitiam, peccasse in tradenda hac doctrina? Id sine gravi temeritate affirmari non potest. Ponamus ergo aliquem sectatorem illius sententiæ, ex negligentia culpabili

sciendi quod scire tenebatur, incidere in errorem, quo sibi persuadeat esse bonum, quod reipsa est malum, & ex hoc errore agere contra legem sine ullo scrupulo, & remorsu conscientiæ; sanè ille tunc peccaret contra legem peccato formali: ergo rectè cohæret, quod quis inculpabiliter existimet aliquam conditionem esse necessariam ad peccandum; & tamen quòd nihilominùs peccet, quamvis non apponat illam conditionem; quia nimirum illa ejus cognitio est falsa: ergo stat, quod Probabilista bona fide existimet licitum esse in operando sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam in occursu tutioris, & probabilioris, ac sibi verisimilioris, & sine peccato formali fieri posse; & tamen quòd formaliter peccet, dum sequitur opinionem minùs probabilem & minùs tutam, in illis circumstantijs.

CVIII. 2. Idem probatur exemplo breviter proposito à PatreGenerali Dissert. 12. n. 6. nam viri probi & sapientes non pauci docuerunt licitum esse viro docto in operando sequi aliorum opinionem probabilem minùs tutam, quam ipse falsam esse judicat contra propriam tutiorem & probabiliorem, idque retento illo judicio. Qui Doctores proinde affirmant,

quòd

quòd quando v. g. disputatur an certus contractus sit usurarius; & vir doctus post accuratum studium invenit rationem validam, vi cujus absolutè judicat contractum illum esse usurarium; nihilominùs possit retento illo judicio suo directo, formare dictamen singulare conscientiæ, quo judicet sibi licitum esse hic & nunc operari ob authoritatem Doctorum asserentium illum contractum esse licitum, quorum opinio sua probabilitate non caret. Hanc sententiam esse planè fallam, probat efficaciter Propositus Generalis tota Dissert. 5. & ab illa discedunt communiter ipsi Probabilistæ. Sanè sine temeritate dici non potest peccasse Authores illos, qui hanc sententiam tenuerunt, & tamen peccant ij, qui exercent contractum, quem judicant usurarium; quamvis mille reflexiones faciant; quia malitia objectiva transit in formalem mediante illo judicio directo, & implicat, ut operans bona fide & serio sibi tunc persuadeat, sibi hic & nunc licitum esse exercere contractum illum, ob authoritatem Doctorum illorum, quos ipse judicat errasse in ferenda sententia. Quare dictamen illud reflexum (si revera formari tunc potest) erit fraudulenter, & mala fide conceptum contra conscien-

 tiam,

tiam; & erit manifestè falsum, & non excusabit à culpa.

CIX. Huic exemplo possumus alia satis opportuna adjungere. Nam si rusticus, bona fide existimaret per illa verba legis, *non mecaberis*, *non furtum facies*, non esse prohibita desideria interna, sed solos actus externos adulterij & furti (quod non esse difficile advertit P. Granados controv. 6. de peccatis Tract. 5. Disp. 3. dicens, fuisse errorem aliquorum Judæorum, volitiones, non esse peccatum quamdiù in opus externum non prodeunt, quem errorem audiens rusticus ab aliquo scriba docto potuit bona fide habere illam falsam existimationem) & nihilominùs conciperet desiderium adulterandi, & furandi, peccaret formaliter, ut probat P. Oviedo 1.2. Tract. 4. controv. 1. punct. 5. contra Patrem Thomam Sanchez oppositum asserentem Lib. 1. in Decalogum c. 16. nu. 16. & 17. & contra Granados ubi nuper: quia qui vult facere rem malam & violare præceptum, formaliter peccat contra præceptum: idque colligitur ex verbis Christi: *Audistis*, quia dictum est *antiquis*, *non mœchaberis; ego autem dico vobis, quòd qui viderit alienam ad concupiscendum, jam in corde suo mœchatus est*: quibus verbis explicuit

verba legis, & exterminavit errorem illum Judæorum, qui falsò existimabant volitiones internas non esse peccatum quamdiù opere ipso externo non complentur. Et à priori probatur; quia qui novit actum externum adulterij esse a Deo prohibitum, & hodie concipit voluntatem efficacem cras adulterandi, manifestè se opponit voluntati Dei, ejusque præceptum contemnit; ac proinde peccat formaliter, quamvis per errorem existimet peccatum formale non adesse, ubi peccatum adest: nam ut actus voluntatis sit malus, non opus est, ut reflexè cognoscatur ejus malitia; sed satis est, quòd operans cognoscat objectum esse malum, & lege divina prohibitum; & nihilominùs illud voluntariè & liberè eligat.

CX. Deinde disputant Theologi, an sit peccatum mortale agere contra conscientiam præcisè dictantem aliquid esse in genere peccatum, quin distinctè explicet, an sit mortale, an veniale; sed ab utroque præscindat? Qua in quæstione quamvis Navarrus, Valentia, Salas, & alij, quos sequitur P. Granados controv. 2. de actibus humanis Tract. 12. disp. 7. sect. 3. existiment talem actionem fore tantum peccatum veniale; nihilominùs P. Suarez, P. Vazquez, P. Azor, & P. Tho-

mas Sanchez Lib.1. in Decalog. cap. 11. nu.6. affirmant esse peccatum mortale; quia licèt illa conscientia non proponat determinatè peccatum mortale, tamen illud non excludit, dum proponit rationem indifferentem ad peccatum mortale & veniale: ergo qui tunc eligeret illam actionem, voluntariè se exponeret periculo violandi præceptum obligans sub mortali. Certè in hac controversia, si sententia hæc secunda sit vera, peccaret graviter, qui operaretur contra illam conscientiam: & tamen non peccarunt Authores prioris sententiæ: ergo optimè cohæret, non peccare Authores in tradenda aliqua opinione; & tamen peccare eos, qui illam in operando sectantur.

§ XXXIII.

Infertur ex dictis esse apertè falsam hanc Terilli propositionem: *Omnis opinio, quæ sine peccato docetur in scholis, & Libris, est sufficiens conscientiæ regula ad eam sectantes à peccato excusandos.*

CXI. ILlatio constat ex dictis: ostendimus enim neminem posse licitè & sine pec-

cato

cato formali in operando sequi opinionem minùs tutam, quam judicat esse falsam, vel prudenter judicare potest falsam esse; & tamen affirmari sine temeritate non potest, peccasse tot illustres virtute ac sapientia Authores, qui hoc licitum esse docuerunt: excusantur enim per ignorantiam probabilem; quia nimirùm rationibus fallacibus decepti inculpabiliter existimarunt, non dari peccatum formale, ubi revera datur, & bona fide posse fieri actum in circumstantijs, in quibus non nisi mala fide, & contra conscientiam fieri potest. Licèt enim in ijs, quæ pertinent ad bonos mores per se non liceat docere doctrinam, quæ sine peccato nequit ad praxim deduci; per accidens tamen ratione ignorantiæ potest id à peccato excusari, ut enim sapienter monet P. Esparza citatus à Patre Generali Dissert. 11. n. 23. & Dissert. 6. n. 6. *Principium juris est; in ijs quæ pertinent ad bonos mores, docere opinionem quamlibet falsam, est malum moraliter, & peccatum pœna dignam ratione sui, loquendo per se, & nisi excuset ignorantia invincibilis. Ita omnes Doctores, & patet; quia qualibet opinio falsa quoad mores addit vel demit legi Dei: addit, si est stricta & falsa; demit, si est larga & falsa; utrumque autem est prohibitum lege Dei, ac proinde*

inde utrumque est peccatum per se. Unde quamvis sit licitum, imò & honestum & valde laudabile, quòd quis in operando sectetur opinionem magis tutam, licèt cognoscat esse minùs probabilem; imo licèt cognoscat esse falsam, quia semper est laudibile evitare actionem, quam aliqui viri sapientes dicunt esse illicitam, quamvis judices illorum opinionem esse falsam: Tamen non est licitum Magistro docere doctrinam magis tutam, quando cognoscit esse minùs probabilem, quia Magister tenetur quantum potest conari, ad docendam veritatem; ac proinde in ordine ad docendum, sola illa sententia est tuta, quæ post diligentem veritatis inquisitionem, creditur esse vera; vel magis veritati propinqua; ut evincunt ea, quæ Pater Generalis adducit Dissert.4. n.75. & 76. Idcircò omnibus Magistris præ oculis habendum est celebre illud dictum S. Thomæ: *Omnis quæstio, in qua de peccato mortali agitur, periculosè determinatur, nisi veritas expressè habeatur*: Quod latè exponitur à Patre Generali Dissert. 9. à num.4. ad 11. & Dissert. 9. num.24. Imò Aristoteles 1. Ethicor. cap.4. dixit: *Veritatem debemus inquirere, & sequi quantum possimus.* Vide alia multa in hunc scopum apud Patrem Ge-

Generalem Dissert. 12. n. 22. & 23. Unde ipse Terillus apud eumdem ibidem in Tomo de Regula morum fatetur, *certum esse, quod detur obligatio, aut tutiora sectandi, aut ad ipsam veritatem, quantum humano modo possumus enitendi*.

CXII. Ad ostendendam apertam falsitatem illius propositionis universalis Patris Terilli, satis est legere Decretum Alexandri VII. in quo damnavit tot propositiones (quod opus posteà prosequutus est Innocentius XI.) ait enim: *Complures opiniones Christianæ disciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire: atque in rebus ad conscientiam pertinentibus modum opinandi irrepsisse alienum omninò ab Evangelica simplicitate, quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset Christianæ vitæ corruptela. Damnavit ergo illas ut Christianæ disciplinæ relaxativas, & ut animarum perniciem inferentes*. Et ideò prohibuit, ne ampliùs pergerent Christianam disciplinam relaxare, & animarum perniciem inferre. Ergo illæ propositiones ante condemnationem perniciem animarum inferebant: ob hanc enim causam à Pontifice damnatæ sunt: ergo peccabant ij, qui

qui illas opiniones in praxi sectabantur: & tamen dici non potest, peccasse omnes & singulos Authores, qui aliquam, vel aliquas ex illis propositiones tradiderunt; cùm aliquas saltem ex illis tradiderint viri pietate insignes, de quibus nimis temerè hoc assereretur. Illi ergo tradiderunt opiniones, reipsa in praxi perniciosas, quin tamen peccaverint; quia hanc perniciem non præviderunt, sed per ignorantiam involuntariam excusantur, quia nimirum ut homines decepti sunt argumentis fallacibus, innocenter existimantes, illas doctrinas esse veras, & ad facilitandam animarum salutem utiles. Sanè ex ipsis Probabilistis P. Esparza apud Patrem Generalem Dissert. 8. à n.14. cum Navarro, Adriano, & communi antiquorum docet, neminem sine peccato posse in operando sequi opinionem minùs tutam, quin priùs directè illi assensum præbeat, & judicet esse veram, & ipse Terillus quæst.22. de consc.n.3. apud Patrem Generalem Dissert.4. n.7.& n.8. ait neminem posse licitè sequi sententiam minùs tutam, quin ante ultimum dictamen conscientiæ formandum, quod ipse existimat debere esse evidens, prius judicio absoluto judicet esse veram opinionem asserentem objectum illud esse in se licitum; & tamen

non

non dicet, peccasse plurimos ex Authoribus hujus saeculi, qui ad usum licitum opinionis minùs tutae dicunt sufficere judicium reflexum de probabilitate opinionis alienae, ut testatur cum Caramuele P. Moja apud Patrem Generalem Dissert. 9. n. 1. & 2.

CXIII. Deinde ipse Terillus apud Patrem Generalem Dissert. 1. n. 18. rectè docet, ad usum licitum opinionis minùs tutae requiri, quòd ejus motivum sit absolutè & comparativè magnum, ac saltèm aequale vel ferè aequale motivo opinionis tutioris, & tamen non dicet, peccasse eos, qui dicunt, licitum esse sequi omnem opinionem practicè probabilem, quamvis sit evidenter minùs probabilis, qui non pauci sunt; imò nec dicet, peccavisse Authores, qui ante Decretum Innocentij XI. docuerunt sufficere quamcumque probabilitatem etiam minimam, dummodo à probabilitatis finibus non exeatur.

§ XXXIIII.

§ XXXIIII.

Solvitur aliud capitale fundamentum Terilli desumptum ex eo, quòd lex prohibens actum non sit sufficienter promulgata, ubi datur opinio probabilis quòd actus sit licitus.

CXIV. HOc argumentum tamquam præcipuum suæ sententiæ fundamentum proponit Terillus in Tomo de Regula morum quæst.2. n.45. & latius in Tomo de consc. quæst.23. n.14. hisce terminis: nulla lex obligat, nisi sufficienter promulgetur. At quoties adsunt rationes probabiles suadentes partem minùs tutam esse licitam, lex præcipiens partem tutiorem non est sufficienter promulgata: ergo lex illa neminem obligat, quamdiù certò probabile est, partem minùs tutam non esse *prohibitam*. Tractat hoc punctum Pater Generalis Dissert.6. §.5. & 8. & Dissert.7. §.11. usque ad 14. item Dissert.11. à numer.42. & Dissert. 12. §3. habet multa opportuna enodandæ huic difficultati, qui-

bus

bus ad ejus mentem, hic addemus aliquid.

Contra hoc argumentum rectè opponit P. Generalis illa diss. 6. num. 37. illud ad summum posse habere locum in lege humana, non autem in lege divina, aut in lege naturali, de qua præcipuè est controversia: nam Pater Generalis præcipuè inquirit, an quando disputatur, an aliqua actio sit illicita & lege naturali vel divina prohibita, nec ne? possit quis licitè in operando amplecti partem minùs tutam, quando scit esse minùs probabilem, & minùs sibi verisimilem, vel saltèm possit licitè eam amplecti quando agnoscit illam authoritate & ratione esse æquè in se probabilem, & sibi æquè verisimilem ac partem tutiorem; & vtrobique constanter negat. Disparitatem inter unam & aliam legem reddit eo num. 38. *Nam potest*, inquit, *legislator humanus* v.g. *Rex*, vel Summus Pontifex legem concipere, & habere voluntatem illam promulgandi, & obligandi subditos suos, & postea mutare consilium, & supersedere ab illius promulgatione: quo in casu lex non datur, nec potest dari violatio etiam materialis illius. At implicat, ut Deus legem concipiat, & ferat, quin habeat voluntatem efficacem sufficienter illam promulgandi, & cùm

ſit omnipotens, & infinitè ſapiens, atque immutabilis, nequit à voluntate efficaci ſemel concepta deſiſtere: ergo implicat, ut Deus legem condat, & ſtatuat, & illa ex defectu ſufficientis promulgationis deſinat obligare. Dum enim legem ſtatuit, vult efficaciter illam legem habere vim per ſe obligandi omnes ſubditos, ac proinde vult efficaciter illam legem ſufficienter promulgari; cùm implicet legem non ſufficienter promulgatam habere vim obligandi. Quare conficitur hoc argumentum: vel Deus legem condens, & ſtatuens, præcisè voluit legem facere, & non voluit illam ſatis promulgare (& hoc implicat; quia ſic fruſtra legem feciſset: finis enim condendi legem eſt, obligare ſubditos ad aliquid faciendum, vel omittendum; & cùm ſufficiens promulgatio ſit eſsentialiter requiſita ad obligandum, fruſtrà feciſset legem, ſi noluiſset legem ſufficienter promulgari) vel Deus legem condens, & ſtatuens, voluit illam ſufficienter promulgare, & non potuit: & hoc repugnat, cùm ſit omnipotens. Ergo repugnat legem naturalem, vel divinam à Deo condi, & non ſufficienter promulgari, ergo eſt apertè falſum aſserere, legem non eſse ſufficienter promulgatam per hoc, quod aliqui Authores

gra-

graves affirment non dari talem legem, eorumque *opinio communiter censeatur probabilis*.

CXV. Deinde probat, hominem illum, cui constat, sententiam minus tutam esse attenta authoritate & ratione in se minùs probabilem; & experitur sibi apparere minus verisimilem; non posse se eximere ab obligatione abstinendi à contractu, vel actione, de qua disputatur an sit licita per recursum ad non promulgationem legis prohibentis contractum, est enim falsum, quòd non sit sufficienter prcmulgata lex prohibitiva contractus illi, qui post sufficientem veritatis inquisitionem invenit majus fundamentum authoritatis, & rationis ad judicandum dari talem legem, quàm ad judicandum oppositum. Cùm enim Deus voluerit, ut lex illa non sit patens, & clara, sed ut maneret sub opinionibus, frustrà illam imposuisset, si non voluisset obligare illos, qui post diligentem veritatis inquisitionem judicant, verisimilius esse, quòd detur talis lex; quia inveniunt majus fundamentum authoitratis, & rationis ad judicandum dari talem legem; stante enim hac majori verisimilitudine, prudenter possunt judicare, dari talem legem; & non possunt prudenter judicare oppositum. Durissimum autem est dicere,

re,

re, quòd non sit sufficienter promulgata, & intimata lex homini potenti prudenter judicare dari talem legem, & non potenti judicare oppositum. Quare illa ratio de non promulgatione legis sufficiente, ad summum posset habere locum, quando post factam sufficientem diligentiam ad sciendum, an detur lex, occurrunt rationes omninò æquales pro una & altera parte, & homo non potest dubium illud resolvere: tunc enim ignorantia, de existentia legis videtur esse involuntaria, & invincibilis, ac proinde excusans: nam postquam quis adhibuit sufficientem diligentiam ad expellendam dubitationem, & eam non potuit expellere, ignorat, sibi esse præceptum positum, & ita ignorat, ut non potuerit ignorantiam depellere: ergo invincibiliter ignorat; non videtur ergo tunc obligari tali præcepto. At quando facta sufficiente diligentia ad inveniendam veritatem, invenit majus fundamentum authoritatis & rationis ad judicandum extare legem, quàm ad judicandum oppositum; prudenter potest judicare, dari legem prohibentem; nec potest judicare oppositum: ergo tunc respectu ipsius lex est sufficienter promulgata.

CXVI. Dixi ad *summum*. Absolutè verò

tanquam certum tenendum est, tunc non laborare hominem illum ignorantia invincibili legis, nam si conflictus ille opinionum contrariarum, qui facit hominem manere dubium, constitueret ignorantiam invincibilem, non peccaret homo, quamvis immediatè post illud dubium exerceret contractum illum, de quo prudenter dubitat, an sit illicitus, nam operari immediatè post ignorantiam invincibilem de malitia operationis, est operari innocenter; siquidem universaliter & sine exceptione verissimum est, ignorantiam invincibilem malitiæ excusare à culpa actionem, quæ ex illa ignorantia fit contra legem, ut constat ex Decreto Alexandri VIII. in quo an. 1690. inter 31. propositiones damnavit hanc ordine secundam: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato*. At certissimum est, hominem operantem in illo dubio resultante ex conflictu opinionum contrariarum, graviter peccaturum, ut latè ostendit Pater Generalis Dissert. 7. toto §. 11. à num. 63. ut enim inquit Pater Vazquez 1.2. disp. 4. cap. 1. *Nemo dubitat, peccare, eum, qui operatur, non habens firmum, & determinatum judicium conscientiæ, quo judicet*,

dicat, non esse peccatum id, quod facit; sed potius dubitans an sit peccatum, illud nihilominus operatur.

Quare licèt in illo casu non imputetur ad culpam homini defectus scientiæ & iudicij determinati de honestate vel de malitia contractus; imputatur tamen operatio subsecuta ad tale dubium, ut enim inquit rectè Pater Generalis Dissert. 7. n. 66. *Aliud est, mihi non imputari ad culpam defectum scientiæ notificantis mihi existentiam præcepti*, postquam facta sufficienti diligentia ad inquirendam veritatem non potui assequi cognitionem persuadentem illam existentiam; aliud non imputari ad culpam operationem subsecutam ad illam dubitationem.

CXVII. Unde lex ipsa directè prohibens contractum aliquem obligat ad abstinendum ab illo, quamdiu homo dubitat an talis lex detur, vel an comprehendat illum contractum, & non potest prudenter formare judicium firmum ac determinatum, quo sibi persuadeat talem legem, vel non extare, vel non comprehendere illum casum; & ideò resultat necessariò judicium reflexum, quo homo sibi persuadet, peccatum esse operari in illo dubio, an contractus sit prohibitus vel non,

quia

quia operari in illo dubio est contemnere legem, & Legislatorem, est enim virtualiter dicere; *sive detur lex Dei hoc prohibens, sive non detur, volo operari, & exercere contractum, ex quo spero me lucraturum*: & præferre lucrum temporale Dei amicitiæ. Quamvis autem contingeret reipsa non extare talem legem prohibitivam contractus, vel non comprehendere illum contractum; peccaret homo exercens tunc contractum, non quidem contra legem directam, quæ non datur; sed contra conscientiam dictantem talem legem dari; quia enim judicat homo dari legem directè prohibentem illum contractum, & nihilominùs vult illum inire, legem apprehensam, & Legislatorem ipsum verè contemnit, & neque per ullam reflexionem judicare bona fide, sibi hic & nunc licitum esse exercere illum contractum, nisi priùs resolvat dubium illud quasi speculativum, an contractus ille sit secundùm se illicitus nec ne; quærendo, & inveniendo novam rationem, vel novam authoritatem, vi cujus sibi persuadeat prudenter, contractum illum non esse illicitum, v. g. non esse usurarium: velle autem durante illo dubio, formare judicium reflexum, quòd sibi liceat tunc operari, videtur esse, quærere artificium, ut si-

dicet, non esse peccatum id, quod facit; sed potius dubitans an sit peccatum, illud nihilominus operatur.

Quare licèt in illo casu non imputetur ad culpam homini defectus scientiæ & iudicij determinati de honestate vel de malitia contractus; imputatur tamen operatio subsecuta ad tale dubium, ut enim inquit rectè Pater Generalis Dissert.7. n.66. *Aliud est, mihi non imputari ad culpam defectum scientiæ notificantis mihi existentiam præcepti*, postquam facta sufficienti diligentia ad inquirendam veritatem non potui assequi cognitionem persuadentem illam existentiam; aliud non imputari ad culpam operationem subsecutam ad illam dubitationem.

CXVII. Unde lex ipsa directè prohibens contractum aliquem obligat ad abstinendum ab illo, quamdiù homo dubitat an talis lex detur, vel an comprehendat illum contractum, & non potest prudenter formare judicium firmum ac determinatum, quo sibi persuadeat talem legem, vel non extare, vel non comprehendere illum casum; & ideò resultat necessariò judicium reflexum, quo homo sibi persuadet, peccatum esse operari in illo dubio, an contractus sit prohibitus vel non,

quia

quia operari in illo dubio est contemnere legem, & Legislatorem, est enim virtualiter dicere; *sive detur lex Dei hoc prohibens, sive non detur, volo operari, & exercere contractum, ex quo spero me lucraturum*: & præferre lucrum temporale Dei amicitiæ. Quamvis autem contingeret reipsa non extare talem legem prohibitivam contractus, vel non comprehendere illum contractum; peccaret homo exercens tunc contractum, non quidem contra legem directam, quæ non datur; sed contra conscientiam dictantem talem legem dari; quia enim judicat homo dari legem directè prohibentem illum contractum, & nihilominus vult illum inire, legem apprehensam, & Legislatorem ipsum verè contemnit, & neque per ullam reflexionem judicare bona fide, sibi hic & nunc licitum esse exercere illum contractum, nisi prius resolvat dubium illud quasi speculativum, an contractus ille sit secundùm se illicitus nec ne; quærendo, & inveniendo novam rationem, vel novam authoritatem, vi cujus sibi persuadeat prudenter, contractum illum non esse illicitum, v. g. non esse usurarium: velle autem durante illo dubio, formare judicium reflexum, quòd sibi liceat tunc operari, videtur esse, quærere artificium, ut si-

dicet, non esse peccatum id, quod facit; sed potius dubitans an sit peccatum, illud nihilominus operatur.

Quare licèt in illo casu non imputetur ad culpam homini defectus scientiæ & iudicij determinati de honestate vel de malitia contractus; imputatur tamen operatio subsecuta ad tale dubium, ut enim inquit rectè Pater Generalis Dissert.7. n.66. *Aliud est, mihi non imputari ad culpam defectum scientiæ notificantis mihi existentiam præcepti*; postquam facta sufficienti diligentia ad inquirendam veritatem non potui assequi cognitionem persuadentem illam existentiam; aliud non imputari ad culpam operationem subsecutam ad illam dubitationem.

CXVII. Unde lex ipsa directè prohibens contractum aliquem obligat ad abstinendum ab illo, quamdiù homo dubitat an talis lex detur; vel an comprehendat illum contractum, & non potest prudenter formare judicium firmum ac determinatum, quo sibi persuadeat talem legem, vel non extare, vel non comprehendere illum casum; & ideò resultat necessariò judicium reflexum, quo homo sibi persuadet, peccatum esse operari in illo dubio, an contractus sit prohibitus vel non,

quia

quia operari in illo dubio est contemnere legem, & Legislatorem, est enim virtualiter dicere; *sive detur lex Dei hoc prohibens, sive non detur, volo operari, & exercere contractum, ex quo spero me lucraturum*: & præferre lucrum temporale Dei amicitiæ. Quamvis autem contingeret reipsa non extare talem legem prohibitivam contractus, vel non comprehendere illum contractum; peccaret homo exercens tunc contractum, non quidem contra legem directam, quæ non datur; sed contra conscientiam dictantem talem legem dari; quia enim judicat homo dari legem directè prohibentem illum contractum, & nihilominùs vult illum inire; legem apprehensam, & Legislatorem ipsum verè contemnit, & neque per ullam reflexionem judicare bona fide, sibi hic & nunc licitum esse exercere illum contractum, nisi priùs resolvat dubium illud quasi speculativum, an contractus ille sit secundùm se illicitus nec ne; quærendo, & inveniendo novam rationem, vel novam authoritatem, vi cujus sibi persuadeat prudenter, contractum illum non esse illicitum, v. g. non esse usurarium: velle autem durante illo dubio, formare judicium reflexum, quòd sibi liceat tunc operari, videtur esse, quærere artificium, ut si-

dicet, non esse peccatum id, quod facit; sed potius dubitans an sit peccatum, illud nihilominus operatur.

Quare licèt in illo casu non imputetur ad culpam homini defectus scientiæ & iudicij determinati de honestate vel de malitia contractus; imputatur tamen operatio subsecuta ad tale dubium, ut enim inquit rectè Pater Generalis Dissert.7. n.66. *Aliud est, mihi non imputari ad culpam defectum scientiæ notificantis mihi existentiam præcepti*, postquam facta sufficienti diligentia ad inquirendam veritatem non potui assequi cognitionem persuadentem illam existentiam; aliud non imputari ad culpam operationem subsecutam ad illam dubitationem.

CXVII. Unde lex ipsa directè prohibens contractum aliquem obligat ad abstinendum ab illo, quamdiù homo dubitat an talis lex detur, vel an comprehendat illum contractum, & non potest prudenter formare judicium firmum ac determinatum, quo sibi persuadeat talem legem, vel non extare, vel non comprehendere illum casum; & ideò resultat necessariò judicium reflexum, quo homo sibi persuadet, peccatum esse operari in illo dubio, an contractus sit prohibitus vel non,

quia

quia operari in illo dubio est contemnere legem, & Legislatorem, est enim virtualiter dicere; *sive detur lex Dei hoc prohibens, sive non detur, volo operari, & exercere contractum, ex quo spero me lucraturum*: & præferre lucrum temporale Dei amicitiæ. Quamvis autem contingeret reipsa non extare talem legem prohibitivam contractus, vel non comprehendere illum contractum; peccaret homo exercens tunc contractum, non quidem contra legem directam, quæ non datur; sed contra conscientiam dictantem talem legem dari; quia enim judicat homo dari legem directè prohibentem illum contractum, & nihilominus vult illum inire, legem apprehensam, & Legislatorem ipsum verè contemnit, & neque per ullam reflexionem judicare bona fide, sibi hic & nunc licitum esse exercere illum contractum, nisi priùs resolvat dubium illud quasi speculativum, an contractus ille sit secundùm se illicitus nec ne; quærendo, & inveniendo novam rationem, vel novam authoritatem, vi cujus sibi persuadeat prudenter, contractum illum non esse illicitum, v. g. non esse usurarium: velle autem durante illo dubio, formare judicium reflexum, quòd sibi liceat tunc operari, videtur esse, quærere artificium, ut si-

re, quòd non sit sufficienter promulgata, & intimata lex homini potenti prudenter judicare dari talem legem, & non potenti judicare oppositum. Quare illa ratio de non promulgatione legis sufficiente, ad summum posset habere locum, quando post factam sufficientem diligentiam ad sciendum, an detur lex, occurrunt rationes omninò æquales pro una & altera parte, & homo non potest dubium illud resolvere: tunc enim ignorantia, de existentia legis videtur esse involuntaria, & invincibilis, ac proinde excusans: nam postquam quis adhibuit sufficientem diligentiam ad expellendam dubitationem, & eam non potuit expellere, ignorat, sibi esse præceptum positum, & ita ignorat, ut non potuerit ignorantiam depellere: ergo invincibiliter ignorat; non videtur ergo tunc obligari tali præcepto. At quando facta sufficiente diligentia ad inveniendam veritatem, invenit majus fundamentum authoritatis & rationis ad judicandum extare legem, quàm ad judicandum oppositum; prudenter potest judicare, dari legem prohibentem; nec potest judicare oppositum: ergo tunc respectu ipsius lex est sufficienter promulgata.

CXVI. Dixi *ad summum*. Absolutè verò

tam-

tanquam certum tenendum est, tunc non laborare hominem illum ignorantia invincibili legis, nam si conflictus ille opinionum contrariarum, qui facit hominem manere dubium, constitueret ignorantiam invincibilem, non peccaret homo, quamvis immediatè post illud dubium exerceret contractum illum, de quo prudenter dubitat, an sit illicitus, nam operari immediatè post ignorantiam invincibilem de malitia operationis, est operari innocenter; siquidem universaliter & sine exceptione verissimum est, ignorantiam invincibilem malitiæ excusare à culpa actionem, quæ ex illa ignorantia fit contra legem, ut constat ex Decreto Alexandri VIII. in quo an. 1690. inter 31. propositiones damnavit hanc ordine secundam: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato*. At certissimum est, hominem operantem in illo dubio resultante ex conflictu opinionum contrariarum, graviter peccaturum, ut latè ostendit Pater Generalis Dissert. 7. toto §. 11. à num. 63. ut enim inquit Pater Vazquez 1.2. disp. 4. cap. 1. *Nemo dubitat, peccare, cum, qui operatur, non habens firmum, & determinatum judicium conscientiæ, quo ju-*

dicet, non esse peccatum id, quod facit; sed potius dubitans an sit peccatum, illud nihilominus operatur.

Quare licèt in illo casu non imputetur ad culpam homini defectus scientiæ & iudicij determinati de honestate vel de malitia contractus; imputatur tamen operatio subsecuta ad tale dubium, ut enim inquit rectè Pater Generalis Dissert. 7. n. 66. *Aliud est, mihi non imputari ad culpam defectum scientiæ notificantis mihi existentiam præcepti*, postquam facta sufficienti diligentia ad inquirendam veritatem non potui assequi cognitionem persuadentem illam existentiam; aliud non imputari ad culpam operationem subsecutam ad illam dubitationem.

CXVII. Unde lex ipsa directè prohibens contractum aliquem obligat ad abstinendum ab illo, quamdiù homo dubitat an talis lex detur, vel an comprehendat illum contractum, & non potest prudenter formare judicium firmum ac determinatum, quo sibi persuadeat talem legem, vel non extare, vel non comprehendere illum casum; & ideò resultat necessariò judicium reflexum, quo homo sibi persuadet, peccatum esse operari in illo dubio, an contractus sit prohibitus vel non, quia

quia operari in illo dubio est contemnere legem, & Legislatorem, est enim virtualiter dicere; *sive detur lex Dei hoc prohibens, sive non detur, volo operari, & exercere contractum, ex quo spero me lucraturum*: & præferre lucrum temporale Dei amicitiæ. Quamvis autem contingeret reipsa non extare talem legem prohibitivam contractus, vel non comprehendere illum contractum; peccaret homo exercens tunc contractum, non quidem contra legem directam, quæ non datur; sed contra conscientiam dictantem talem legem dari; quia enim judicat homo dari legem directè prohibentem illum contractum, & nihilominus vult illum inire, legem apprehensam, & Legislatorem ipsum verè contemnit, & neque per ullam reflexionem judicare bona fide, sibi hic & nunc licitum esse exercere illum contractum, nisi prius resolvat dubium illud quasi speculativum, an contractus ille sit secundùm se illicitus nec ne, quærendo, & inveniendo novam rationem, vel novam authoritatem, vi cujus sibi persuadeat prudenter, contractum illum non esse illicitum, v. g. non esse usurarium: velle autem durante illo dubio, formare judicium reflexum, quòd sibi liceat tunc operari, videtur esse, quærere artificium, ut si-

 bi

bi liceat agere contra conscientiam dubitantem; & est virtualiter dicere: *Quamvis ego nesciam an hic contractus non sit secundùm se usurarius, & omnibus prohibitus, sed de hoc prudenter sim dubius; nihilominùs certus sum me hic & nunc non commissurum peccatum usuræ, si illum faciam: vel virtualiter est dicere; ego quidem prudenter dubito, an hic contractus sit usurarius; & quamvis nullam invenerim rationem, quæ mihi persuadeat, illum usurarium non esse; tamen certus sum, me hic & nunc non commissurum peccatum usuræ, si illum exerceam.* Nequit autem esse certus, se hìc & nunc non peccaturum exercendo illum contractum, nisi sit certus se non commissurum peccatum usuræ: ergo impossibile est, quòd non resoluto prius directè dubio illo, quasi speculativo, an ille contractus sit vel non sit usurarius; possit homo formare dictamen reflexum conscientiæ rectum, quo certificetur se hìc & nunc non peccaturum exercendo illum contractum. Confirmatur: quia ut ostendit P. Generalis Differt. 7. à num. 77. ad 88. & à num. 61. ad 63. ex dubio quasi speculativo seu universali necessario resultat dubium practicum circa actionem particularem hìc & nunc exercendam: cum quo dubio

bio certum est neminem posse licitè operari. Ut enim inquit P. Thomas Sanchez Lib. 1. summæ cap. 10. n. 2. *certum est apud omnes, exigi ad licitam operationem, ne intellectus sit practice dubius.* Assumptum probat Pater Generalis. *Nam cùm rationes universales non distinguantur à singularibus, idem est dubitare, an aliquis contractus in genere sit malus, & peccaminosus, ac dubitare, an hic & ille contractus particularis participans illam rationem specificam, sit peccaminosus: v. g. idem est dubitare, an sit peccatum usura accipere aliquid in mutuo, ultra sortem, ratione periculi recuperandi sortem, & an sit peccatum hic & ille contractus, in quo paciscitur cum mutuatario mutuans de lucro aliquo ratione periculi. Et idem est dubitare an sit peccatum pingere die festo sine necessitate, ac dubitare, an sit peccatum, Petrum, vel Paulum, vel Ioannem pingere sine necessitate die festo. Ergo implicat aliquem esse dubiũ speculativè, & in universali, an sit peccaminosus aliquis contractus, quin sit dubius, an sit peccaminosus contractus iste hic & nunc celebrandus, si ille contineatur sub illa ratione communi, vel nisi adsit aliqua circũstãtia hunc contractũ eximẽs & extrahens ab illa ratione specifica in communi. Vt enim sapiẽter inquit P. Vazq. 1.2.d.62.n.22.* Qua

tione potest quis dubitare an aliquid liceat in universum, & certus esse absque formidine illud sibi licere; non subsistente aliqua peculiari ratione potiùs pro se, quàm pro alijs?

Quare qui dicunt, in occursu opinionum æquè probabilium pro libertate & pro lege; legem non obligare; fundant dictamen ultimum conscientiæ certum, *quòd hic & nunc licitum sit operari* in ipso dubio practico, an actio hic & nunc exercenda sit prohibita, nec ne. Unde illorum sententia videtur continere virtualiter hunc discursum. Quamvis ego prudenter dubitem, an contractus *A.* sit secundùm se usurarius, & omnibus prohibitus, & consequenter quamvis ego dubitem, an sit mihi usurarius & mihi prohibitus: nihilominùs, quia certum non est, illum esse prohibitum, certus sum, me hic & nunc non commissurum usuram, nec peccaturum exercendo ejusmodi contractum. Ergo reflexiones illæ videntur continere artificium, quo reddatur licitum agere contra conscientiam practicè dubitantem.

CXVIII. Deinde respondet bene Pater Generalis illa Dissert. *6.* nu. *33.* in similibus quæstionibus cùm dubitatur v. g. an aliquis contractus sit ex se illicitus, & lege divina pro-

prohibitus, v.g. an sit usurarius, vel simoniacus, supponi tamquam certum dari legem prohibitivam vsuræ, & simoniæ, & solùm dubitari, an illa lex comprehendat hunc, vel illum contractum, seu an adsit aliqua circumstantia purificans contractum à vitio usuræ, vel simoniæ, eumque eximens à lege prohibitiva. Unde Pater Generalis Dissert. 11. n. 42. meritò asseruit, contingere posse ignorantiam invincibilem juris naturalis ad unumquemque pertinentis quoad conclusiones valde remotas à primis principijs, & quoad illos casus difficiles, & abstrusos, de quibus controversia est inter Doctores classicos, an contineantur sub lege divina prohibente, vel non. Redditque rationem. *Quamvis enim Deus præcipiens, aut prohibens formaliter, & explicitè* aliquid, teneatur communicare homini notitiam hujus præcepti, vel saltèm dare illi principia, quibus possit notitiam illius præcepti obtinere: non tamen tenetur communicare notitiam omnium conclusionum particularium, quæ in illo implicitè continentur. Sic Deus præcepit expressè omnibus non inferre damnum proximo, nec spoliare illum bonis suis: & hujus præcepti notitiam omnibus pollentibus judicio rationis instillat, &

imprimit. Cæterùm etsi ex hoc præcepto inferatur, talem, vel talem contractum esse illicitum, & contra ordinem justitiæ à Deo positum; quia tamen hæc illatio non est clara, & facilis, sed difficilis & obscura, etiam apud doctos, non tenetur Deus omnibus deliberantibus de exercendo illo contractu communicare notitiam veram, etiamsi ipsi faciant cum auxilio divinæ gratiæ, quantum in se est, ad illam obtinendam. Cùm enim Deus voluerit homines ignorantes gubernare per homines doctos; & aliunde voluerit etiam permittere, ut res esset sub lite, ac disputatione inter Doctores Catholicos, utque multi probi, & sapientes post totius quæstionis diligentem discussionem, & accuratum examen, atque post fusas ad Deum preces, sine ulla sua culpa traderent aliquando doctrinam falsam, & legi divinæ contrariam; hoc ipso voluit consequenter permittere, ut homines timorati possent sine culpa sequi doctrinam illam falsam, quando bona fide putarent illam *non esse falsam*.

Neque hinc sequitur, Deum tulisse aliquam legem, quam non satis promulgaverit, & intimaverit communitati, quod esset absurdum: tantummodò sequitur, in lege ipsa

Dei

Dei promulgata, & intimata non contineri expressè, & in particulari; sed solùm implicitè, & in universali hunc, aut illum casum; quod est verissimum. Non enim præcepta Decalogi haberent finem, & terminum, si deberet in singulis exprimi, distinctęque, explicitè, & in specię recenseri, ac prohiberi hic & ille, & ille casus particularis implicitè in illis contentus, vel de quo posset dubitari, an contineatur in lege à Deo promulgata.

CXIII. Quare dum disputatur, an aliquid sit intrinsecè illicitum, non disputatur, an detur præceptum id explicitè prohibens: si enim daretur, illud communitati hominum Deus apertè manifestaret. Ut enim definit D. Thomas 1.2. quæst. 90. art. 5. in fine corporis. *Lex est quædam rationis ordinatio ad bonum commune, ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata:* ac proinde illius præcepti existentia esset communitati Ecclesiæ manifesta; qualia sunt omnia præcepta Decalogi. Solùm ergo disputatur, an res illa sit contra aliquod præceptum, de cujus existentia *constat*.

Confirmatur: quia, ut inquit D. Thom. ea quæst. 90. art. 4. *Ad hoc ut lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis, oportet, quòd applicetur hominibus, qui secundùm eam*

regu-

regulari debent: talis autem applicatio fit per hoc, quod in eorum notitiam deducitur ex ipsa promulgatione. Unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, ut lex habeat suam virtutem. Ergo hoc ipso, quòd Deus aliquam legem condiderit, & per eam voluerit obligare homines; necessarium fuit, ut illam communitati hominum intimaret; sicut intimavit præcepta Decalogi. Quando ergo disputatur inter Theologos, an quid sit intrinsecè illicitum, non disputatur, an detur lex, vel præceptum; sed disputatur, an illa actio opponatur legi, vel præcepto, de cujus existentia constat. Sic dum disputatur, an aliquis contractus sit usurarius, supponitur extare legem prohibentem usuras, & disputatur, an talis contractus comprehendatur sub lege. Dum v.g. disputatur, an sit illicitum in mutuo accipere aliquid ultra sortem ratione lucri cessantis, vel ratione periculi recuperandi sortem, supponitur usuram esse illicitam; & disquiritur, an huiusmodi contractus sint cōprehensi sub prohibitione usurarum, de qua certò constat. Et similiter dum disputatur, an aliquis contractus sit simoniacus; supponitur extare legem certam prohibentem simoniam; & dubitatur, an talis lex sub se comprehendat

illum

illum contractum. Et dum disputatur, an aliquis contractus sit contra justitiam, supponitur extare legem, quæ prohibeat injustitiam; & disquiritur, an ille contractus sit contra talem legem; nec potest dici, aliquid esse peccatum, quin probetur esse contra aliquam legẽ, cujus existentia est certa in communitate Ecclesiæ, quia vel continetur clarè in Scriptura, vel in concilijs, vel in jure Canonico. Quare licèt Deus teneatur communicare hominibus notitiam legis, & præcepti sui, quo vult homines obligare; quoad rationem illam explicitam, quam præceptum continet, & forsan quoad alias, quæ ex illa secundùm se sumpta necessariò fluunt, & à quolibet homine facilè capiuntur; non tamen tenetur communicare quoad alias rationes, quæ valde remotè sequuntur, & quæ non deducuntur ex illo præcepto, nisi adjunctis varijs circumstantijs, quarum consideratio ad Sapientes pertinet. Etenim ut inquit D. Th. 1. 2. quæst. 100. art. 1. (in quo inquirit, utrum omnia præcepta moralia veteris legis pertineant ad legem naturæ) *Quædam sunt, quæ statim per se ratio naturalis cujuslibet hominis, dijudicat esse facienda, vel non facienda (sicut, honora Patrem tuum & Matrem: & non occides: non furtum facies) &*

hujus-

hujusmodi sunt absolutè de lege naturæ, tum subdit: *Quædam verò sunt, quæ subtiliori ratione à Sapientibus judicantur esse observanda; & ista sic sunt de lege natura, ut tamen indigeant disciplina, qua minores à Sapientibus instruantur*. Deus ergo aliquid præcipiens, & volens obligare homines ad illius observationē, debet intimare illis hoc pręceptum quoad rationem illam, quę expresse in illo continetur, & quoad alias, quæ ex illa ita sequuntur, ut quilibet homo rationis capax eas facilè percipiat; non tamen quoad alias, quæ indigent studio. Nam ut in eodem articulo paulò antè præmiserat S. Doctor: *Sicut omne judicium rationis speculativæ procedit à naturali cognitione primorum principiorum, ita etiam omne judicium rationis practicæ procedit ex quibusdam principijs naturaliter cognitis: ex quibus diversimodè procedi potest ad judicandum de diversis. Quædam enim sunt in humanis actibus adeò explicata, quòd statim cum modica consideratione possint approbari, vel reprobari per illa communia, & prima principia. Quædam verò sunt, ad quorum judicium requiritur multa consideratio diversarum circumstantiarum; quas considerare diligenter non est cujuslibet, sed Sapientum; sicut considerare particulares conclusiones scientiarum, non pertinet ad omnes, sed ad solos*

Phi-

Philosophos. Hactenus Pater Generalis.

Quare nihil est intrinsecè illicitum, quod non opponatur alicui ex decem præceptis promulgatis in Evangelio, vel alicui principio per se noto, vel alicui doctrinæ Christi manifestæ suæ Ecclesiæ. Unde nemo per recursum ad non promulgationem legis potest excusari à peccato, quando omnibus ritè considaratis probabilius ipsis est actionem esse prohibitam, quàm esse lege permissam, vel saltèm est æquè probabile, seu verisimile, si in illis circumstantijs, eam actionem exerceat.

§ XXXV.

Ostenditur sententiam Terilli asserẽtis legem prohibitivam alicujus actionis, non esse sufficienter promulgatam, hoc ipso, quòd detur opinio probabilis de honestate vel licentia illius actionis; esse contra cõmunẽ sententiam Theologorum omnium, non solùm Antiprobabilistarum, sed ipsorũ Probabilistarum.

CXIX. QUod sit contra sententiam omnium Antiprobabilistarum, idest, con-

contra ſententiam omnium, qui dicunt, nemini licitum eſse in operando ſequi opinionem probabilem aliorum minùs tutam in conſpectu tutioris, & probabilioris, ac ipſi operanti veriſimilioris, patet manifeſtè: nam ubi inter Authores controvertitur, an aliqua actio ſit licita, an illicita; & omnibus hinc indè conſideratis, alij affirmant eſse illicitam, alij negant: qui affirmant, & ſtant pro lege adverſus libertatem, hoc ipſo, affirmant, dari legem obligantem ad abſtinendum ab illa actione, & conſequenter dari legem ſufficienter promulgatam, & comprehendentem ſub ſe illam actionem, non obſtante, quòd ſciant, dari opinionem probabilem negantem, quòd illa actio ſit illicita, & lege illa prohibita, & conſequenter affirmantem, quòd illa actio ſit licita, & lege divina permiſſa.

Quòd autem ſit contra ſententiam communem etiam ipſorum Probabiliſtarum, ſeu Authorum affirmantium licitum eſſe cuilibet in operando ſequi opinionem probabilem aliorum minùs tutam, quamvis ipſe agnoſcat ſententiam tutiorem eſſe in ſe probabiliorem, & ipſi appareat magis veriſimilis: probatur; nam omnes iſti Authores ſupponunt violari reipſa legem, ſi contingat opinionem mi-

nùs

nus tutam esse falsam, & legi divinæ contrariam, sed dicunt, illam transgressionem esse purè materialem, & non imputari ad culpam; quia quamvis operans reipsa agat contra legem, excusatur juxta ipsos, quia operatur prudenter dum operatur ex opinione probabili; ac proinde non imputatur ipsi transgressio: ergo supponunt legem illam fuisse sufficienter promulgatam, & retinere vim obligandi: nam lex, quæ non fuit sufficienter promulgata, non est vera lex, nec obligat; nec agere contra illam est peccatum. Transgressio legis dicitur purè materialis, quia quamvis homo violet legem reipsa obligantem; propter ignorantiam vel invincibilem, vel probabilem, non imputatur illi talis transgressio: Ignorantia invincibilis vel probabilis occultat quidem obligationem legis, sed non tollit: Unde qui ex illa ignorantia agunt contra legem, agunt contra legis obligationem perseverantem; seu contra legem, quæ verè fuit promulgata, & habuit vim obligandi, illamque retinet dum non abrogatur; quæ abrogatio solùm habet locum in lege positiva, non autem in lege naturali.

CXX. Hinc, qui ex ignorantia invincibili operantur contra legem, & præcepta, verè

trans-

grediuntur legem, licèt talis transgressio non imputetur. Unde sapienter ajebat Magister Canus Lib. 12. de Locis cap. 9. post medium §. *At quid pertinacia sit: Errant illi vehementer, qui ignorationem existimant obligandi vim à præceptis auferre. Non id, mihi crede, ignoratio efficit, ut obligatione soluamur, sed ne res aliás vetita nobis impingatur ad culpam: Omnis igitur homo, etiamsi in ignoratione versetur, errores fidei contrarios simpliciter & absoluit evitare tenetur, si eos nondum habet, & si habet, destituere.*

Idem docet & probat ex Evangelio gravis Theologus Andreas de Nega Lib. 15. in Trident. ex quo Angles in Floribus Theologiæ in 2. dist. 22. q. 2. ar. 2. diffic. 2. sic pronuntiat: *Ignorantia invincibilis non tollit obligationem seruandi legem, quam aliquis inculpabiliter ignorat: excusatur tamen quominùs sit transgressio ad culpam imputabilis. Patet ex Euangelio: Lex enim Baptismi omnes obligat, ut habetur* Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit &c. ubi ponitur præceptum comminatorium adversus omnes infideles etiam illos, quibus Christus non est annuntiatus, quoniam lex universalis est, excusabuntur tamen à culpa per ignorantiam inculpabilem illi, ad quos rumor Evangelij nondum pervenit.*

Quod

Quod diximus de lege Baptismi, dici debet de lege, quæ vetat repudium legitimæ uxoris. Nam si aliquis Gentilis, repudiata legitima uxore, duxisset aliam, & posteà fieret Christianus, teneretur redire ad uxorem repudiatam, & alteram deserere: ergo signum evidens est, repudium non fuisse validum, ac proinde talem hominem obligatum fuisse ad non faciendum repudium, tametsi legem illam repudij ignoraverit. Similiter lex de unica uxore, licèt non sit omnibus intimata, sed à multis Gentilibus prorsùs ignoretur, omnes tamen obligat: Nam si infidelis haberet duas uxores, & deinde fieret Christianus, deberet priorem retinere, & posteriorem dimittere.

Unde magnus Theologus Gregorius de Valentia Tom.2. disp.7. quæst.4. punct.6. indubitanter, & tamquam rem sibi certam afferens, sic asservit: *Per ignorantiam non fit, ut quis non trasgrediatur legem, atque adeò ut non violet obligationem ejus, sed ut non transgrediatur, & violet voluntariè, id quod est peccare. Unde cùm quis per ignorantiam invincibilem, jurat falsum, verè facit id, quod est illi prohibitum, etiam in casu, in quo ignorat; atque adeò verè violat legem primæ ta-*

 bula,

grediuntur legem, licèt talis transgressio [n]on imputetur. Unde sapienter ajebat Ma[g]ister Canus Lib. 12. de Locis cap. 9. post me[d]ium §. *At quid pertinacia sit: Errant illi vehementer, qui ignorationem existimant obligandi vim à præceptis auferre. Non id, mihi crede, ignoratio efficit, ut obligatione soluamur, sed ne res aliás vetita nobis impingatur ad culpam: Omnis igitur homo, etiamsi in ignoratione versetur, errores fidei contrarios simpliciter & absoluit evitare tenetur, si eos nondum habet, & si habet, destituere.*

Idem docet & probat ex Evangelio gravis Theologus Andreas de Nega Lib. 15. in Trident. ex quo Angles in Floribus Theologiæ in 2. dist. 22. q. 2. ar. 2. diffic. 2. sic pronuntiat: *Ignorantia invincibilis non tollit obligationem seruandi legem, quam aliquis inculpabiliter ignorat: excusatur tamen quominùs sit transgressio ad culpam imputabilis. Patet ex Euangelio: Lex enim Baptismi omnes obligat, ut habetur* Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit &c. ubi ponitur præceptum comminatorium adversus omnes infideles etiam illos, quibus Christus non est annuntiatus, quoniam lex universalis est, excusabuntur tamen à culpa per ignorantiam inculpabilem illi, ad quos rumor Evangelij nondum pervenit.*

Quod

Quod diximus de lege Baptiſmi, dici debet de lege, quæ vetat repudium legitimæ uxoris. Nam ſi aliquis Gentilis, repudiata legitima uxore, duxiſſet aliam, & poſteà fieret Chriſtianus, teneretur redire ad uxorem repudiatam, & alteram deſerere: ergo ſignum evidens eſt, repudium non fuiſſe validum, ac proinde talem hominem obligatum fuiſse ad non faciendum repudium, tametſi legem illam repudij ignoraverit. Similiter lex de unica uxore, licèt non ſit omnibus intimata, ſed à multis Gentilibus prorsùs ignoretur, omnes tamen obligat: Nam ſi infidelis haberet duas uxores, & deinde fieret Chriſtianus, deberet priorem retinere, & poſteriorem dimittere.

Unde magnus Theologus Gregorius de Valentia Tom.2. diſp.7. quæſt.4. punct.6. indubitanter, & tamquam rem ſibi certam afferens, ſic aſservit: *Per ignorantiam non ſit, ut quis non traſgrediatur legem, atque adeò ut non violet obligationem ejus, ſed ut non tranſgrediatur, & violet voluntariè, id quod eſt peccare. Unde cùm quis per ignorantiam invincibilem, jurat falſum, verè facit id, quod eſt illi prohibitum, etiam in caſu, in quo ignorat; atque adeò verè violat legem primæ ta-*

 bulæ,

grediuntur legem, licèt talis transgressio non imputetur. Unde sapienter ajebat Magister Canus Lib. 12. de Locis cap. 9. post medium §. *At quid pertinacia sit: Errant illi vehementer, qui ignorationem existimant obligandi vim à præceptis auferre. Non id, mihi crede, ignoratio efficit, ut obligatione solvamur, sed ne res aliás vetita nobis impingatur ad culpam: Omnis igitur homo, etiamsi in ignoratione versetur, errores fidei contrarios simpliciter & absoluit evitare tenetur, si eos nondum habet, & si habet, destituere.*

Idem docet & probat ex Evangelio gravis Theologus Andreas de Nega Lib. 15. in Trident. ex quo Angles in Floribus Theologiæ in 2. dist. 22. q. 2. ar. 2. diffic. 2. sic pronuntiat: *Ignorantia invincibilis non tollit obligationem seruandi legem, quam aliquis inculpabiliter ignorat: excusatur tamen quominùs sit transgressio ad culpam imputabilis. Patet ex Euangelio: Lex enim Baptismi omnes obligat, ut habetur* Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit &c. ubi ponitur præceptum comminatorium adversus omnes infideles etiam illos, quibus Christus non est annuntiatus, quoniam lex universalis est, excusabuntur tamen à culpa per ignorantiam inculpabilem illi, ad quos rumor Evangelij nondum pervenit.*

Quod

Quod diximus de lege Baptismi, dici debet de lege, quæ vetat repudium legitimæ uxoris. Nam si aliquis Gentilis, repudiata legitima uxore, duxisset aliam, & posteà fieret Christianus, teneretur redire ad uxorem repudiatam, & alteram deserere: ergo signum evidens est, repudium non fuisse validum, ac proinde talem hominem obligatum fuisse ad non faciendum repudium, tametsi legem illam repudij ignoraverit. Similiter lex de unica uxore, licèt non sit omnibus intimata, sed à multis Gentilibus prorsùs ignoretur, omnes tamen obligat: Nam si infidelis haberet duas uxores, & deinde fieret Christianus, deberet priorem retinere, & posteriorem dimittere.

Unde magnus Theologus Gregorius de Valentia Tom.2. disp.7. quæst.4. punct.6. indubitanter, & tamquam rem sibi certam afferens, sic asservit: *Per ignorantiam non fit, ut quis non trasgrediatur legem, atque adeò ut non violet obligationem ejus, sed ut non transgrediatur, & violet voluntariè, id quod est peccare. Unde cùm quis per ignorantiam invincibilem, jurat falsum, verè facit id, quod est illi prohibitum, etiam in casu, in quo ignorat; atque adeò verè violat legem primæ ta-*

 bula,

hujusmodi sunt absolutè de lege naturæ, tum subdit: *Quædam verò sunt, quæ subtiliori ratione à Sapientibus judicantur esse observanda; & ista sic sunt de lege naturæ, ut tamen indigeant disciplina, qua minores à Sapientibus instruantur.* Deus ergo aliquid præcipiens, & volens obligare homines ad illius observationē, debet intimare illis hoc pręceptum quoad rationem illam, quę expresse in illo continetur, & quoad alias, quæ ex illa ita sequuntur, ut quilibet homo rationis capax eas facilè percipiat; non tamen quoad alias, quæ indigent studio. Nam ut in eodem articulo paulò antè præmiserat S. Doctor: *Sicut omne judicium rationis speculativæ procedit à naturali cognitione primorum principiorum, ita etiam omne judicium rationis practicæ procedit ex quibusdam principijs naturaliter cognitis: ex quibus diversimodè procedi potest ad judicandum de diversis. Quædam enim sunt in humanis actibus adeò explicata, quòd statim cum modica consideratione possint approbari, vel reprobari per illa communia, & prima principia. Quædam verò sunt, ad quorum judicium requiritur multa consideratio diversarum circumstantiarum; quas considerare diligenter non est cujuslibet, sed Sapientum; sicut considerare particulares conclusiones scientiarum, non pertinet ad omnes, sed ad solos*

Phi-

Philosophos. Hactenus Pater Generalis.

Quare nihil est intrinsecè illicitum, quod non opponatur alicui ex decem præceptis promulgatis in Evangelio, vel alicui principio per se noto, vel alicui doctrinæ Christi manifestæ suæ Ecclesiæ. Unde nemo per recursum ad non promulgationem legis potest excusari à peccato, quando omnibus ritè consideratis probabilius ipsis est actionem esse prohibitam, quàm esse lege permissam, vel saltèm est æquè probabile, seu verisimile, si in illis circumstantijs, eam actionem exerceat.

§ XXXV.

Ostenditur sententiam Terilli asserẽtis legem prohibitivam alicujus actionis, non esse sufficienter promulgatam, hoc ipso, quòd detur opinio probabilis de honestate vel licentia illius actionis; esse contra cõmunẽ sententiam Theologorum omnium, non solùm Antiprobabilistarum, sed ipsorũ Probabilistarum.

CXIX. QUod sit contra sententiam omnium Antiprobabilistarum, idest, con-

contra sententiam omnium, qui dicunt, nemini licitum esse in operando sequi opinionem probabilem aliorum minùs tutam in conspectu tutioris; & probabilioris, ac ipsi operanti verisimilioris, patet manifestè: nam ubi inter Authores controvertitur, an aliqua actio sit licita, an illicita; & omnibus hinc indè consideratis, alij affirmant esse illicitam, alij negant: qui affirmant, & stant pro lege adversus libertatem, hoc ipso, affirmant, dari legem obligantem ad abstinendum ab illa actione, & consequenter dari legem sufficienter promulgatam, & comprehendentem sub se illam actionem, non obstante, quòd sciant, dari opinionem probabilem negantem, quòd illa actio sit illicita, & lege illa prohibita, & consequenter affirmantem, quòd illa actio sit licita, & lege divina permissa.

Quòd autem sit contra sententiam communem etiam ipsorum Probabilistarum, seu Authorum affirmantium licitum esse cuilibet in operando sequi opinionem probabilem aliorum minùs tutam, quamvis ipse agnoscat sententiam tutiorem esse in se probabiliorem, & ipsi appareat magis verisimilis: probatur; nam omnes isti Authores supponunt violari reipsa legem, si contingat opinionem mi-

nùs

nus tutam esse falsam, & legi divinæ contrariam, sed dicunt, illam transgressionem esse purè materialem, & non imputari ad culpam; quia quamvis operans reipsa agat contra legem, excusatur juxta ipsos, quia operatur prudenter dum operatur ex opinione probabili; ac proinde non imputatur ipsi transgressio: ergo supponunt legem illam fuisse sufficienter promulgatam, & retinere vim obligandi: nam lex, quæ non fuit sufficienter promulgata, non est vera lex, nec obligat; nec agere contra illam est peccatum. Transgressio legis dicitur purè materialis, quia quamvis homo violet legem reipsa obligantem; propter ignorantiam vel invincibilem, vel probabilem, non imputatur illi talis transgressio. Ignorantia invincibilis vel probabilis occultat quidem obligationem legis, sed non tollit: Unde qui ex illa ignorantia agunt contra legem, agunt contra legis obligationem perseverantem; seu contra legem, quæ verè fuit promulgata, & habuit vim obligandi, illamque retinet dum non abrogatur; quæ abrogatio solùm habet locum in lege positiva, non autem in lege naturali.

CXX. Hinc, qui ex ignorantia invincibili operantur contra legem, & præcepta, verè

trans-

transgrediuntur legem, licèt talis transgressio eis non imputetur. Unde sapienter ajebat Magister Canus Lib. 12. de Locis cap. 9. post medium §. *At quid pertinacia sit: Errant illi vehementer, qui ignorationem existimant obligandi vim à præceptis auferre. Non id, mihi crede, ignoratio efficit, ut obligatione soluamur, sed ne res aliás vetita nobis impingatur ad culpam: Omnis igitur homo, etiamsi in ignoratione versetur, errores fidei contrarios simpliciter & absoluit evitare tenetur, si eos nondum habet, & si habet, destituere.*

Idem docet & probat ex Evangelio gravis Theologus Andreas de Nega Lib. 15. in Trident. ex quo Angles in Floribus Theologiæ in 2. dist. 22. q. 2. ar. 2. diffic. 2. sic pronuntiat: *Ignorantia invincibilis non tollit obligationem seruandi legem, quam aliquis inculpabiliter ignorat: excusatur tamen quominùs sit transgressio ad culpam imputabilis. Patet ex Euangelio: Lex enim Baptismi omnes obligat, ut habetur* Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit &c. ubi ponitur præceptum comminatorium adversus omnes infideles etiam illos, quibus Christus non est annuntiatus, quoniam lex universalis est, excusabuntur tamen à culpa per ignorantiam inculpabilem illi, ad quos rumor Evangelij nondum pervenit.*

Quod

Quod diximus de lege Baptismi, dici debet de lege, quæ vetat repudium legitimæ uxoris. Nam si aliquis Gentilis, repudiata legitima uxore, duxisset aliam, & posteà fieret Christianus, teneretur redire ad uxorem repudiatam, & alteram deserere: ergo signum evidens est, repudium non fuisse validum, ac proinde talem hominem obligatum fuisse ad non faciendum repudium, tametsi legem illam repudij ignoraverit. Similiter lex de unica uxore, licèt non sit omnibus intimata, sed à multis Gentilibus prorsùs ignoretur, omnes tamen obligat: Nam si infidelis haberet duas uxores, & deinde fieret Christianus, deberet priorem retinere, & posteriorem dimittere.

Unde magnus Theologus Gregorius de Valentia Tom.2. disp.7. quæst.4. punct.6. indubitanter, & tamquam rem sibi certam afferens, sic asservit: *Per ignorantiam non fit, ut quis non trasgrediatur legem, atque adeò ut non violet obligationem ejus, sed ut non transgrediatur, & violet voluntariè, id quod est peccare. Unde cùm quis per ignorantiam invincibilem, jurat falsum, verè facit id, quod est illi prohibitum, etiam in casu, in quo ignorat; atque adeò verè violat legem primæ tabula,*

bulæ, sed non violat voluntariè, propter quod dicitur excusari à peccato. Hinc eruditissimus Theologus & in doctrina Patrum versatissimus P. Didacus Ruiz de Montoya disp.41. de voluntate latè probat, Deum non posse inclinare ad blasphemiam, ad mendacium, & similes actiones intrinsecè malas, & lege naturali prohibitas, etiam quando per errorem invincibilem existimantur honestæ, quia illæ sunt reverà transgressio legis divinæ; Deus autem non potest positivè inclinare in transgressionem suæ legis, etiam quando inculpabiliter ponitur ab homine.

CXXI. Ex alio etiam capite ostenditur illam doctrinam Terilli esse contra communem sensum omnium Theologorum benignorum, qui hanc quæstionem instituunt, an licitum sit sequi sententiam minùs probabilem & minùs tutam in occursu probabilioris & tutioris: supponunt enim dari duas sententias probabiles oppositas, quarum una affirmat actionem esse licitam, & altera id negat; supponunt, unam ex illis affirmare, non extare legem, quæ vim habet obligandi ad abstinendum ab illa actione, & alteram affirmare, dari legem obligantem ad abstinendum ab illa actione: Ergo supponunt per contrarietatem opi-

opinionum non tolli sufficientem promulgationem legis, alioqui frustrà quærerent, an sit peccatum sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam; cùm notum sit, neminem peccare posse agendo contra legem non sufficienter promulgatam. Sensus ergo quæstionis est: an, licèt detur lex quæ fuerit sufficienter promulgata, & vim obligandi habeat in actu primo, nihilominùs excusetur à peccato, qui confisus opinione probabili contra illius obligationem agit; idem enim est ac inquirere; an per ignorantiam probabilem excusetur à culpa ille, qui transgreditur legem confisus opinione probabili aliorum, quam ipse minùs probabilem esse agnoscit; sicut excusaretur si transgrederetur legem confisus opinione probabili minùs tuta, quam ipse probabiliorem crederet, & verissimam esse directè judicaret.

§ XXXVI.

Novis confirmationibus detegitur falsitas doctrinæ Terilli.

CXXII. ARguo præterea contra Terillum; quia si ad usum licitum

opinionis minùs probabilis & minùs tutæ necessè est recurrere ad argumentum illud reflexum, quòd lex prohibens actionem, non est sufficienter promulgata, quoties datur opinio absolutè in se probabilis de honestate vel licentia illius actionis: ergo priùs quàm operans ad opus licitè exercendum procedat, debet facere hunc discursum reflexum. Quamvis ego videam plures & graviores Authores asserere hunc contractum esse usurarium & malum; & collatis eorum fundamentis cum fundamentis sententiæ contrariæ faventis libertati, clarè experiar, illa esse simpliciter majora, tamen quia video aliquos Authores graves probos & doctos asserere contrarium, prudenter mihi persuadeo legem prohitibivam contractus illius non esse sufficienter promulgatam; ac proinde censeo licitum esse illum contractum, & neminem esse obligatum ab illo abstinere. Quomodo autem potest hoc sibi prudenter persuadere? Ille consideravit fundamenta extrinseca & intrinseca, quæ sunt pro una & alia sententia; expendit omnia, quæ una & altera pars pro se allegavit: & consideravit & expendit authoritatem Doctorum severorum, & benignorum; & post omnia considerata prudenter judicat, partem rigidam esse

au-

authoritate & ratione magis verisimilem; ac proinde videt, se prudenter posse affirmare illud ipsum, quod affirmarunt Doctores severiores; quia fundamenta, quibus illi moti sunt, movent ipsum æqualiter, & insuper addit pondus ipsorum authoritas. Quomodo ergo tunc seriò & ex animo potest dicere, legem prohibitivam contractus, non esse sufficienter promulgatam? Certè non potest hoc sibi persuadere, nisi assumat tamquam verum hoc principium universale: quoties inter Doctores disputatur: an aliqua actio sit licita, vel illicita, & post seriam discussionem quæstionis illi abeunt in opiniones oppositas & unusquisque absque passione & præcipitatione suam sententiam tuetur; Lex prohibitiva actionis non est sufficienter promulgata; quamvis Doctores stantes pro lege prohibitiva sint plures & graviores, & afferant meliora fundamenta rationis, & consequenter quamvis operans ipse, qui deliberat de actione facienda, judicet, vel prudenter judicare possit, Authores benignos deceptos fuisse, dum judicarunt actionem esse licitam. Quomodo autem potest assumere hoc principium universale tamquam verum, vel quibus argumentis sibi potest persuadere ejus

veritatem? Vanus est ergo recursus Terilli ad non promulgationem legis; & non potest deservire, ut operans fundet judicium reflexum verè probabile & prudens de honestate actionis super opinione minùs probabili & minùs tuta, idest super judicio Doctorum, quos judicat in illo ferendo deceptos fuisse; quamvis judicet, innocenter & absque passione errasse.

CXXIII. Ponamus hominem indoctum consulere aliquem insignem Magistrum, & ab illo interrogare; an sibi liceat facere sine vitio usuræ certum contractum, quem illi proponit? Ponamus Magistrum respondere: Domine mi, aliqui Doctores graves affirmant talem contractum esse licitum, sed alij plures & graviores hoc negant; & ad hoc probandum adducunt meliora fundamenta; & ego cum istis censeo talem contractum esse illicitum. Homo ille indoctus his auditis, propter magnum conceptum, quem habet de illo Magistro vehementer se sentit inclinatum ad judicandum illum contractum esse illicitum: potest ne, his stantibus, tuta conscientia celebrare illum contractum, recurrendo ad principium reflexum de non promulgatione legis? Poteritne ille Magister, pro ipsius consolatione reformare responsionem

nem datam per recursum ad illud principium reflexum de non promulgatione legis; dicendo ipsi. Quamvis hæc ita sint; nihilominùs tibi licet facere talem contractum; quia hoc ipso, quod datur opinio absolutè probabilis de honestate talis contractus, lex prohibitiva illius, non est sufficienter promulgata; Lex autem non sufficienter promulgata neminem obligat? vanum ergo est illud artificium reflexum Terilli.

Argumentor præterea. Quia ratio illa Terilli, vel nihil probat, vel pariter probat, posse quem sequi sententiam probabilem aliorum minùs tutam, quamvis ille sibi prudenter persuadeat esse falsam; quia stat opinionem benignam esse probabilem absolutè & in se, quamvis à multis viris doctis judicetur falsa: alioqui nulla opinio esset absolutè probabilis, si daretur opinio contraria, quia Doctores tenentes contrariam severiorem, hoc ipso judicant benignam esse falsam; ergo in sensu composito illius judicij, quo prudenter credo contractum aliquem esse usurarium, motus authoritate majori, & validioribus rationibus Doctorum severiorum; potero nihilominùs talem contractum exercere licitè recurrendo ad illud principium reflexum de

non promulgatione legis prohibentis contractum, quoties datur opinio probabilis de honestate contractus: Quia quòd ego judicem sententiam benignam esse falsam, non tollit quòd sit absolutè probabilis in se, esto mihi non probetur: & hoc ipso quòd sit probabilis, impedit juxta Terillum promulgationem legis sufficientem ad obligandum illum hominem:

CXXIV. Imò sequeretur, me posse licitè exercere illum contractum, quamvis certum & evidens mihi videretur esse falsam opinionem benignam, quia quòd aliquis Doctor certum putet aliquam opinionem esse falsam, non probat, illam non esse absolutè probabilem in se; quandoquidem stat alios viros doctos, quibus non occurrit ratio, quæ me couvincit, prudenter & probabiliter judicare illam esse veram; sicut quod Pater Vazquez sæpè appellet levia fundamenta aliorum Doctorum, & Cajetanus levia putet fundamenta Scoti, non probat illorum Doctorum sententias non esse probabiles; sed solùm probat non esse probabiles his Doctoribus, quia levia existimant ipsorum fundamenta: non enim ad probabilitatem opinionis requiritur, quòd ejus funda-

men-

menta appareant magna omnibus viris doctis : nam sic nullus posset certificari de probabilitate opinionis, quam sequitur; quia nullus potest esse certus, quòd ratio, qua ipse movetur, non sit judicanda levis ab ullo homine docto. Probatur sequela, quia insistendo reflexionibus Terilli, posset ac deberet facere hunc discursum: Quamvis ergo certus sim apud me de falsitate opinionis benignæ affirmantis talem, vel talem contractum esse licitum, tamen scio illam probari alijs viris doctis, & absolutè esse in se probabilem. At ubi datur opinio absolutè probabilis de honestate contractus, lex prohibitiva illius non est sufficienter promulgata, nec ullum obligat: Ergo ego non sum obligatus ad abstinendum ab hoc contractu. Quis autem non videat hæc non posse admitti?

§ XXXVII.

§ XXXVII.

Breviter reijciuntur alia argumenta reflexa, ad quæ recurrit Terillus, ut probet licitum esse sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam.

CXXV. PRincipia reflexa, ad quæ recurrit P. Terrillus, sunt 1. insufficiens legis promulgatio ubi datur opinio probabilis de honestate vel licentia actionis. 2. ignorantia legis. 3. possessio libertatis, quam vult prævalere contra legem in omni materia, ubi non est certum legem existere, & comprehendere casum, de quo disputatur, juxta illud juris axioma: *in dubijs melior est conditio possidentis*; sed horum primum & principale nuper solvimus: reliqua duo facilè diluuntur ex dictis in hoc opusculo, & quidem non sufficere reflexionem supra ignorantiam legis, probat efficaciter P. Generalis Dissert. 6. §. 9. n. 38. *Ut enim lex obliget, non requiritur, ut evidenter quis judicare* possit talem legem dari, & sub se comprehendere actionem, de qua dubita-

bitatur, an ſit licita; ſufficit, quòd prudenter judicare poſſit, dari talem legem, & ſub ſe comprehendere actionem illam, eò quòd pro hac parte inveniat majus fundamentum authoritatis & rationis, quam pro oppoſita: aliqui dicere debemus; nullum hominem obligari ad abſtinendum à re, de qua inter Theologos graves diſputatur, an ſit licita nec ne. Nam hoc ipſo, quòd diſputetur, non eſt certa, & evidens exiſtentia legis prohibentis illam ſpeciem *contractus*.

Quare non video, quo pacto ille, qui per principia directa habet majus fundamentum authoritatis, & rationis ad judicandum, aliquem contractum eſſe in ſe malum, & prohibitum, quam ad judicandum oppoſitum; poſſit aſſumere ſibi opinionem minùs tutam, ſibique minus probabilem, tamquàm regulam objectivam ad formandum judicium conſcientiæ rectum, & prudens, quo judicet, illum contractum eſſe licitum. Nec enim poteſt formare judicium rectum, & prudens, quo iudicet, illum contractum in ſe, & ex parte objecti non eſſe prohibitum: cùm habeat majus fundamentum authoritatis, & rationis ad judicandum illum contractum eſse in ſe prohibitum; & aliunde ſit evidens, principia illa re-

flexa

flexa efficere non posse, ut contractus ille non sit reipsa in se objectivè malus, & prohibitus, si reipsa datur in Deo lex prohibens illum: nam contractum aliquem esse in se, & ex parte objecti prohibitum, nihil aliud est, quàm dari in Deo legem prohibitivam contractus illius. Evidens etiam est, principia illa reflexa non posse efficere, ne detur in Deo lex illa directè prohibens illum contractum. Rursùs, non potest formare judicium rectum, & prudens, quo judicet illum contractum esse licitum, & se non peccare contrahendo; nisi possit prudenter judicare illum contractum non esse in se malum,& prohibitum. Sicut enim idem est, esse malum, ac esse contrarium legi divinæ, ita idem est judicare non esse malum, ac judicare non esse contrarium legi divinæ. Unde nemo potest esse certus, quòd non peccet faciendo aliquem contractum, nisi sit certus, quòd faciendo illum contractum, non agat contra legem Dei. In illis autem circumstantijs non potest prudenter judicare illum contractum non esse in se malum & prohibitum; quandoquidem habet majus fundamentum authoritatis & rationis ad judicandum esse malum, & prohibitum in se, quàm ad judicandum

oppo-

oppositum. Ergo impossibile est, ut quando opinio minùs tuta proponitur alicui ut minùs verisimilis, quàm opinio tutior, possit per reflexionem facere judicium prudens, quòd sit licitus sibi contractus, de quo est sibi verisimilius, quòd sit in se lege divina prohibitus, quàm oppositum: & multo minùs, quòd possit per principia reflexa formare judicium certum, & evidens, quòd sibi liceat hìc, & nunc facere illum *contractum*.

CXXVI. Deinde non sufficere reflexionem supra possessionem libertatis propriæ, rectè ostendit Pater Generalis ea diss.6.§.7.n.31. In primis enim dum homo reflectit supra libertatem suam, falsò judicabit possessionem suæ libertatis sufficere, ne obligetur ad abstinendum à contractu, quem sententia tutior, & ipsi probabilior affirmat esse in se intrinsecè malum, & prohibitum. Illud enim axioma: *In dubijs melior est conditio possidentis*, solùm habet locum in materia justitiæ, nimirum quando duæ partes litigantes de jure, & justo titulo ad dominium alicujus rei, allegant rationes æquales præscindendo à possessione, & aliunde una ex illis ultra has rationes allegat pro se possessionem continuatam illius rei; quæ possessio facit, ut jus ejus sit melioris

con-

conditionis. At quando dubitatur, an contractus aliquis sit in se intrinsecè malus, ac prohibitus, nulla supponitur in voluntate libertas ad illum faciendum impunè & sine peccato; sed hoc ipso dubitatur, an possit fieri sine peccato: & numquam in favorem libertatis poterit proferri sententia, nisi per argumenta urgentiora fundamentis partis contrariæ probetur, illam rem non esse prohibitam in se. Unde ut quis licitè possit facere rem, de qua dubitatur an sit in se mala, & prohibita, nec ne, debet priùs post diligentem veritatis inquisitionem sine passione susceptam invenire fundamenta clarè, & distinctè præeminentia, & verisimiliora fundamentis sententiæ contrariæ, vi quorum formet judicium directum firmum, & determinatum, quo prudenter judicet rem illam non esse prohibitam: seu quo resolvat illud dubium, & sibi persuadeat prudenter, rem illam non esse prohibitam. Si enim operetur, neque priùs formet hoc judicium, eò quòd appareant ipsi vel urgentiora, vel saltèm æquè urgentia fundamenta ad judicandum rem esse malam, & prohibitam; operabitur iudicans pro priori rem esse malam; vel operabitur dubitans an sit mala: & utrumque est agere

re

re contra conscientiam. Est enim evidenter illicitus uterque hic actus: *Ego judico hunc contractum esse in se malum, & prohibitum; & tamen volo illum facere*. *Et ego dubito, utrum hic contractus in se sit malus, & prohibitus; & tamen volo illum facere*. Si autem post sincerã, & diligentem veritatis inquisitionem, citra omnem culpam, apparet ipsi sensibiliter verisimilius, rem illam non esse prohibitam, prudenter resolvit dubium, formatque judicium determinatum firmum, quo judicat rem non esse malam, & prohibitam; & non operatur cum dubio de peccato. Quamvis enim hoc judicium non sit evidens, & reflectens intellectus supra ipsum possit dicere, possibile esse, quòd sit falsum; tamen defactò sibi persuadet non esse falsum, & vi illius potest manere securus in conscientia. Et hæc sensibiliter major probabilitas, est quædam certitudo moralis, & sufficit ad excusandum à culpa: quia in rebus dubijs, quas Deus voluit manere sub controuersia, & in quibus non possumus assequi evidentiam, sufficit, quòd per argumenta valde verisimilia, & urgentiora oppositis, nobis persuadeamus, rem non esse prohibitam; ut rectè docet P. Suarez Lib. 6. de legib. cap. 8. num. 6. his verbis: *Judicium probabile in rebus*

mora-

moralibus sufficit ad prudenter operandum: præsertim ubi regula certa applicari non potest: quia alius modus operandi est ultra hominum conditionem, & prudentiam, cùm omnis cognitio humana conjecturalis sit præsertim in rebus agendis. Idem docet Tom.4. in 3.par. Disp.6. sect.6.num. 5. Rectèque docent D. Antoninus 1.par. tit.3. cap. 10. §. 10. & cum eo Navarrus de Pœnit. dist. 5. num. 38. non operari cum dubio, an res sit mala, illum, qui operatur formato priùs judicio determinato prudenter quòd res non sit prohibita.

CXXVII. Denique non obstat argumentum illud reflexum, quo cum Caramuele probant adversarij, licitum esse sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam in occursu probabilioris, & tutioris, quia hoc ipsum reflexè probabilius est; Primò enim (ut latissimè ostendit Pater Generalis tota Dissert. 13.) sententia nostra est authoritate & ratione longè probabilior sententia benigna reflexa Probabilistarum; satisque id persuadent fundamenta adducta in hoc compendio. Et quamvis Probabilistæ ipsi existiment, suam sententiam esse probabiliorem, & unicè veram, & in hoc judicio ferendo non peccaverint; nihilominùs peccarent si in operando sectarentur

opi-

opinionem minùs tutam faventem libertati adversus legem in circumstantijs, in quibus haberent majus fundamentum ad judicandum esse falsam, quàm ad judicandum esse veram; præsertim ubi illud majus fundamentum esset rationis & authoritatis simul: quia illa eorum opinio est falsa, & falsitas ejus consistit in eo, quòd affirmet, non dari peccatum formale, ubi peccatum formale datur, ut ostensum est suprà § *30. 31.* & *32.*

CXXVIII. Unde quamvis loquendo de opinionibus directis immediatè versantibus circa honestatem objecti, seu affirmantibus actum aliquem esse honestum, vel saltèm non inhonestum, sed lege divina permissum; licitũ per accidens sit ratione ignorantię probabilis, sequi opinionem probabilem fauentem libertati reipsa falsam, quando post diligentẽ veritatis inquisitionem citra passionem & culpam apparet operanti manifestè verisimilior sententia opposita stante pro lege, & ab ipso judicatur vera judicio firmo, & determinato; quia licèt tunc reipsa transgrediatur legem; illa transgressio est purè materialis, quia fit in circumstantijs, in quibus operans nec potuit prudenter affirmare actum esse prohibitum; nec potuit de prohibitione prudenter dubi-

tare; quandoquidem habet motivum manifestè majus ad judicandum non esse prohibitum actum. At loquendo de opinionibus reflexis immediatè versantibus circa honestatem formalem actus, & contemplantibus ea, quæ ex parte subjecti sunt necessaria, ut actus evadat licitus, non licet adhuc per accidens in operando eas sequi, si sint reipsa falsæ; quamvis operanti videantur probabiliores, & ab ipso inculpabiliter judicentur veræ: quia illarum falsitas consistit in hoc, quod affirmant non dari peccatum formale, ubi peccatum formale datur, ut explicuimus §.31. n. 97. & seqq. Quemadmodum si quis per errorem inculpabilem existimaret, licitum esse, agere cum conscientia practicè dubia, vel licitum esse agere contra conscientiam; non propterea eximeretur à peccato formali; agendo contra conscientiam, vel agendo cum conscientia practicè dubia; quia licèt non peccaret in illo judicio reflexo speculativo, quo contemplatur non dari peccatum, in eo quod quis agat contra conscientiam, vel cum conscientia dubia; tamen peccaret agendo contra conscientiam, & agendo cum conscientia practicè dubia; quia illud judicium reflexum est falsum, & componitur cum con-

scien-

ſcientia directa conſtituente peccatum formale.

Unde in forma ſic reſpondendum eſt illi argumento; *Licet ſequi opinionem probabiliorem; ſed opinio affirmans licitum eſſe ſequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam, eſt probabilior: ergo licet illam ſequi*: Reſpondetur: Diſtinguo majorem: Licet ſequi opinionem probabiliorem probabilitate directa reſpiciente immediatè honeſtatem objecti, concedo majorem; Licet ſequi opinionem probabiliorem probabilitate reflexa reſpiciente immediatè honeſtatem formalem actus, ſubdiſtinguo; ſi illa opinio ſit vera, concedo, ſi ſit falſa; nego majorem. Et diſtinguo minorem; ſed opinio affirmans licitum eſſe, &c. eſt probabilior probabilitate directa reſpiciente immediatè honeſtatem objecti; nego minorem; Eſt probabilior probabilitate reflexa reſpiciente immediatè honeſtatem actus; tranſeat falſiſſima minor: ergo licet illam ſequi; Diſtinguo conſequens, ſi ſit vera admitto conſequentiam, ſi ſit falſa, nego conſequentiam. Doctrina diſtinctionis patet ex dictis § 31. numer. 97. & ſeqq.

§ XXXVIII.

Infertur ex dictis, authoritatem tot Doctorum, quot in hoc sæculo docuerunt licitum esse sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam relicta probabiliori & tutiori, non esse sufficientem, ut propter illam possit quis licitè in operando sequi opinionem minùs tutam, quando omnibus hinc indè ritè consideratis habet majus fundamentum ad judicandum, illam esse falsam, & legi divinæ contrariam, quàm ad judicandum, esse veram, & legi divinæ conformem; præsertim ubi illud majus fundamentum non est solius rationis, sed rationis & authoritatis simul, quia nimirum agnoscit, opinionem tutiorem habere pro se plures & graviores

Au-

Authores, & urgentiora fundamenta rationis.

CXXIX. RAtio est 1. quia fundamenta, quibus illi Doctores à fine præcedentis sæculi usque ad tempora Alexandri VII. moti sunt ad eam doctrinam docendam, non alia sunt; quàm quæ sunt in hoc opusculo proposita, & soluta manent; & manifestè patebit eos legenti; & expendenti ipsorum verba apud Stephanum de Chams in suo eruditissimo opusculo, cui titulus *Quæstio facti*, in lucem edito anno 1660. & apud Julium Mercorum in Basi Theologiæ Moralis edita anno 1658. & apud Antonium Terillum in Tomo de Conscientia probabili edito anno 1669. in quo quæst. 22. diligentissimè recenset verba Doctorum, qui usui licito opinionis minùs probabilis & minùs tutæ utcumque suffragantur. Illa autem fundamenta inefficacia esse, efficaciter probat Pater Generalis in suo Libro, & nos in hoc compendio sufficienter ostendimus. In re autem dubia & controversa in Ecclesia Catholica nulla multitudo Authorum fallibilium protegentium partem minùs tutam faventem libertati

adversus legem, satis est, ut quis securè eorum sententiam sequatur, si deprehenderit eorum fundamenta esse fallacia: quia qui judicat, vel prudenter judicare potest, eos deceptos fuisse in suo judicio, nequit licitè eos sequi: quia sequi errantes contra legem Dei in eo, quod cognosco eos errare, semper est malum. Quamvis enim ubi multi & graves Doctores conveniunt in defendenda sententia minùs tuta, eorum authoritas magnum habeat pondus, ad judicandum, rem illam esse licitam, hoc ideo est, quia præsumitur tot viros doctos non convenisse in sententiam sine urgenti fundamento. Hæc autem præsumptio cessat apud eos, qui deprehendunt, illud fundamentum esse reipsa debile, quamvis suis Authoribus inculpabiliter visum sit magnum: numquam enim authoritas hominis fallibus movet sine ordine ad fundamentum rationis, quod præsumitur; ubi autem debilitas talis fundamenti detegitur; iam authoritas illa movere non potest.

CXXX. 2. Quia cum sententia reflexa de usu licito opinionis minùs probabilis, & minùs tutæ duplicem admittat sensum proprium & genuinum, ut explicuimus § 4. & in uno sit vera sumpta cum quadam limitatione; in

alio

alio verò sit planè falsa; authores benigni non satis distinctè locuti sunt. Et multi eorum solùm intenderunt, ad usum licitum opinionis minùs tutæ non requiri, quòd sit in se & specificativè & materialiter probabilior; sed satis esse, quòd sit in se verè probabilis; si aliunde operanti post diligentem veritatis inquisitionem appareat in actu primo verisimilior, quàm opposita.

CXXXI. *3.* Quia Authores benigni communiter supponunt rem planè falsam; quam non deberent supponere, sed probare: supponunt enim opinionem in se minùs probabilem & minùs tutam, manere absolutè probabilem respectu operantis, quamvis omnibus ritè consideratis, ille habeat majus fundamentum ad judicandum esse falsam, quàm ad judicandum esse veram. Id autem, quod supponunt & non probant, est falsum ut ostendimus § 7. n.16. & 17. & § 11. & Pater Generalis in suo Libro Dissert.3. à n.56. ad 61. efficaciter ostendit, quando opiniones sunt invicem oppositæ, ita ut veritas unius sit falsitas alterius; impossibile esse, ut utraque maneat practicè probabilis respectu ejusdem intellectus. Non enim est probabilis respectu mei nisi ea pars contradictionis, quam ego possum approbare ut ve-

eam per prudentem assensum: non possum autem approbare ut veram per prudentem assensum opinionem aliorum, quando omnibus inspectis habeo majus fundamentum ad reprobandam illam ut falsam, vel saltem æquale. Et quamvis, ubi opinio stat pro lege adversus libertatem possit quisque illam honestè & licitè in operando sequi, esto eam non judicet veram, nec prudenter judicare possit, eo quòd ei appareat parùm verisimilis; quia fugere periculum etiam remotissimum peccati, semper est laudabile: At ubi opinio favet libertati adversus legem, nemo potest illam licitè in operando sequi, quin sequatur in judicando, seu quin prius sibi persuadeat esse veram, & legi divinæ conformem: si enim judicaret esse falsam, & legi divinæ contrariam, vel de hoc dubitaret, non posset sine peccato illam sequi.

CXXXII. 4. Quia Authores benigni ab uno sensu, in quo sententia benigna est vera gradum fecerunt ad alium, in quo est falsa; ex eo enim quòd licitum sit sequi opinionem certò probabilem de honestate, vel licentia actus, quando exercitè existit in mente operantis, ejusque intellectum informat, transitum fecerunt ad existimandum licitum etiam

esse

esse sequi opinionem probabilem aliorum; quando solùm signatè & objectivè existit in mente operantis, quatenus iste cognoscit, dari talem opinionem, etiamsi ipsi magis appareat falsa, quàm vera, & consequenter etiamsi judicet esse falsam, vel prudenter judicare possit falsam esse, ut breviter insinuavimus in hoc compendio § 15. & 21. & latè explicat Pater Generalis Dissert. 2. § 5. seu à num. 25.

CXXXIII. 5. Quia Authores benigni æquivocatione decepti sunt, dum ex eo quòd opinio probabilis sit conformis rectæ rationi, intulerunt, posse quemlibet aliorum opinionem probabilem sequi, quasi hoc ipso operaturus foret conformiter ad rationem. Quæ illatio est mala; nam opinio probabilis solùm est in re conformis rectæ rationi, quando est vera; non autem quando est falsa; quando autem est falsa solùm est conformis rationi in apprehensione, & existimatione hominis, qui judicat, illam esse veram, & legi æternæ conformem; non autem in existimatione hominis judicantis, vel potentis prudenter judicare, illam esse falsam; nam in existimatione hujus potiùs est difformis rectæ rationi. Ex eo autem, quòd opinio probabilis sit conformis rectæ rationi in existimatione hominis,

nis, qui post diligentem veritatis inquisitionem prudenter judicat illam esse veram, eo quòd ejus fundamenta illi apparuerunt præeminentia fundamentis opinionis oppositæ; inferri non potest, quòd sit etiam conformis rectæ rationi in existimatione hominis, qui vel judicat esse falsam, vel prudenter judicare potest falsam esse, quòd fundamenta sententiæ contrariæ illi apparent urgentiora: vel prudenter dubitat, an sit vera, eò quòd habet æquale fundamentum ad judicandum esse falsam: quia parem vim movendi experitur in fundamentis opinionis oppositæ. Hinc Pater Vazquez 1. 2. Disp. 62. n. 15. parvi momenti appellavit rationem, qua Medina à priori probat, licitum esse usum opinionis minùs probabilis, & minùs tutæ; ex eo *quòd opinio probabilis sit conformis rectæ rationi & existimationi hominum sapientum & prudentum*, ut observavit Pater Generalis Dissert. 8. num. 33.

CXXXIV. *6.* Quia Authores multi benigni æquivocatione delusi sunt, dum à priori probant unicuique licitum esse uti quacumque opinione probabili aliena de honestate actus; eò quòd ejusmodi opinio hoc ipso quòd probabilis est nititur fundamento gravi ac

pru-

prudenti. Hanc enim eſse apertam æquivocationem ſatis probatum eſt. § 13.

7. Probabiliſtæ decepti ſunt, quia imaginantur quodam probabile quod ſit regula abſoluta ſecura pro omnibus; ita ut opinio probabilis de honeſtate actus hoc ipſo quòd probabilis ſit, poſſit ut recta regula à quolibet aſſumi; cùm tamen probabile & opinio probabilis ſit regula reſpectiva; ut oſtendit Pater Generalis Diſsert. 6. § 11. à n. 43. & nos ſupra § 13. oſtendimus. Solùm enim opinio probabilis eſt recta regula pro his, qui illam prudenter approbant ut veram, & quòd ipſius fundamenta poſt debitam diligentiam adhibitam, repræſentata ipſi ſunt, ut clarè præeminentia oppoſitæ ſententiæ fundamentis.

O. A. M. D. G.

Vi-

Visum est, huic Synopsi addere sequentem lucubrationem, velut Compendium Compendij.

LOGISTICA PROBABILITATUM

Modico ſpecimine propoſita
DISCENDI STUDIO;
Cum adjuncta difficultatis potiſſimæ explanatione.

OPUSCULUM POSTHUMUM

A P. ÆGIDIO ESTRIX
Societatis Jesu Secretario

Ultimis Vitæ menſibus Geometrica methodo concinnatum; non tamen, ut optaverat, anonymum.

In quo paucis dicuntur multa, clariſſimè dilucidantur obſcura, controverſa modeſtiſsimè tractantur.

Obijt Auctor Romæ Nono Kalendas Maii M. DC. XCIV.

Juxta Exemplar, impreſſum varijs in locis, & tandem
COLONIÆ AGRIPPINÆ,
M. DC. XCV.

ET VENETIIS, M. DC. XCVI.

Typis Hieronymi Albrizzi.
Superiorum permiſſu.

PROLOGUS.

NOn cognovi literaturam. Sed dabit, ut spero, Dominus servo suo cor docile, ut possit discernere inter bonum & malum. Multa disputantur hoc tempore de Recto Usu Opinionum Probabilium. De hoc insonant auribus meis testimonia Scripturarum Sacrarum, SS. Patrum, & Ecclesiæ Doctorum, & Theologorum. Horum nihil magnoperè capio, admodum tyro Theologiæ: nisi fortè istud; Angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad Vitam; si tamen hoc ipsum satis capio. De Logica adhæsit mihi tantillum; quo conciperem, & pectore extunderem qualemcumque Logisticam Probabilitatum, modico specimine. Non satis fido; sed cupio doceri, sicubi aberraverim. Sic igitur mecum putavi, & supputavi.

DE-

DEFINITIO I.

Momenta Veri intelligo, quæ ſunt apta inclinare intellectum ad judicandum: Momenta Boni, quæ ſunt apta inclinare voluntatem ad volendum.

SCHOLION.

Momenta veri omnia revocari poſſunt rationes inclinantes intellectum ad judicandum. Vel enim ſunt rationes diſtinctè cognitæ, ſuadentes veritatem, vel ſunt authoritas affirmantium; adeoque rationes ſaltem præſumptæ, ſuadentes eandem veritatem: in quas denique reſolvitur Authoritas. Non enim movet intellectum noſtrum, niſi per ſapientiam affirmantium; ac ne ſapientia quidem movet, niſi per rationes, quas præſumuntur habere Sapientes Viri, cùm affirmant; etſi eas non ſatis diſtinctè cognoſcamus.

DE-

DEFINITIO II.

AD praxim, illud intelligo judicium prudens, quod, maturè libratis momentis veri hinc, & hinc, procedit ex momentis notabiliter præponderantibus apud intellectum judicantis.

SCHOLION.

DIcuntur mihi esse, qui censeant, posse intellectum prudenter inclinare in eam partem, quæ ipsi apparet minùs verisimilis; quippe momentis veri in contrariam partem magis inclinantibus. Vereor quidem, ne confundant momenta Veri, apta inclinare intellectum: & momenta Boni, apta inclinare voluntatem. Ut ut est, si quis ita persuasus inciderit in hanc Logisticam, ipsum oro, ut eam abijciat, lecta Definitione II. Quia neque ipsi sapiet ulterior lectio, neque mihi est animus pro illa Definitione pugnare; quam si maximè videro esse bonam, nihil egero apud eum, qui sibi persuaserit, se posse prudenter negare, quod ipsi videtur similius vero; & affirmare, quod similius falso. Liceat igitur mihi defungi hoc loco, appellando judicium generis humani extra Scholam.

DEFINITIO III.

OPinionem Probabilem intelligo judicium prudens, neque tamen omnino certum.

COROLLARIA.

PRimùm. Hinc patet, quid ſit opinio probabilis propria; quid opinio probabilis Aliena. Atque adeò, quid ſit probabilitas propria, quid probabilitas aliena.

Secundum. Patet itidem, fieri poſſe; ut, quod uni intellectui eſt probabile, alteri intellectui non ſit probabile; imò ſit improbabile.

SCHOLION.

HOc loco teneo Ariſtotelem in Topicis. Probabile à Probando, ſeu approbando dictum eſt; quia Sapientibus probatur, aut probari poteſt; notabiliter præponderantibus apud ipſorum intellectum momentis veri, quæ ad probandum inclinant.

Eſt igitur Probabilitas omnis reſpectiva ad intellectum probantem, aut potentem probare ex momentis veri notabiliter præponderantibus. Hanc verò præponderationem hinc atque hinc, in diverſis intellectibus variare, notiſſimum eſt.

Hic verò, uti est promptum agnoscere quamdam probabilitatem alienam, cùm mihi non probatur, aut probari potest, quod quibusdam video probari; ita est arduum, eandem evehere ad Probabilitatem absolutam, omnibus perinde utilem ad directionem morum, ac si esset Probabilitas cujusque propria. De hoc ergo apparebit, quid ferant cōgitationes, quas digerere institui.

DEFINITIO IV.

Judicium Directum de honestate, & inhonestate actionis, intelligo judicium de honestate, & inhonestate actionis secundùm se, absolutum, & ex principiis directis, seu directè suadentibus honestatem actionis.

Ut consulatur compendio, ampliare nobis licet nomen *honestum*, & *honestas*; quasi & dictum sit *non inhonestum*, seu *licitum* &c. de quo neque in sequentibus sit scrupulus.

DEFINITIO V.

Judicium Reflexum de honestate actionis, intelligo judicium de honestate actionis reflexum supra Probabilitatem alienam, & in ea fundatum, ultra vires rationum directè suadentium honestatem actionis, quibus niti præsu-

ſumitur Probabilitas aliena, ſeu Probabilis opinio aliena.

DEFINITIO VI.

FOrmalem honeſtatem, & inhoneſtatem actionis, ut differt à mere Objectiva, illam intelligo, quâ proximè conſtituimur laude, & vituperio digni in materia morum.

DEFINITIO VII.

IUdicium, ſeu dictamen Practicum de honeſtate actionum, intelligo judicium, cui conformatæ actiones noſtræ conſtituuntur formaliter honeſtæ.

AXIOMA.

HOneſtas, aut inhoneſtas objectiva, ſeu ipſarum in ſe actionum, non dependet ab humanis opinionibus de honeſtate, aut inhoneſtate objectiva.

SCHOLION.

NOn exiſtimo huic veritati honorem Axiomatis à quopiam controverſandum. Nuſquam gentium, quod ſciam, agniti ſunt ſapientes, qui philoſophando, aut opinando reddere poſsent honeſtum, quod ex ſe eſt inho-

honestum, aut contra: Arbitri legum omnis generis supremi, ac miri, quibus leges figere, & refigere tam sit promptum, quàm opinari. Profectò quidem rem in se albam, aut atram non facit opinio; autumo, ne actionem quidem in se honestam, aut inhonestam.

HYPOTHESIS.

Maturè libratis momentis veri hinc, & hinc, notabiliter præponderant apud meum intellectum momenta veri pro vitio usuræ in certo contractu; ita ut judicio directo prudenter judicem, vel possim prudenter judicare, contractum esse in se usurarium.

ASSERTIO I.

Cum judicio meo directo, quale descripsi Definitione IV. quo judico prudenter, certum contractum esse in se usurarium, non potest componi judicium reflexum, quale descripsi Definitione V. quo judicem, contractum eumdem non esse in se usurarium.

Etenim fieri non potest, ut idem intellectus de eodem contractu simul prædicet contradictoria; *esse in se usurarium*, & *non esse in se usurarium*.

SCHO-

SCHOLION.

FOrtasse speres, cum judicio illo directo de usura contractus, componi posse judicium reflexum, quo judicem, contractum hìc, & nunc substantem probabilitatì alienæ, seu ut vestitum probabilitate aliena de contractus puritate ab usura, non esse in se usurarium.

Sed animaduerte, judicio illo directo judicari absolutè, & minimè restrictè, contractum esse in se usurarium; & videbis, restrictionibus, & reduplicationibus illis non vitari, quò minùs de eodem prædicanda sint contradictoria. Idem scilicet est contractus, quem judicio directo absolutè, & non restrictè judico esse in se, & ex natura sua usurarium; & judicio reflexo fingor judicare, non esse in se, & ex natura sua usurarium hic, & nunc, ut vestitum &c. Nulla vis, aut violentia hæc extorquebit intellectui humano.

Si etiam, quod non puto; speres, Probabilitati alienæ, qua nititur judicium reflexum, inesse hanc virtutem admirabilem, ut contractum purgare possit vitio usuræ, sedente in fibris intimis contractus; audisti me ad Axioma, quod supra posui. Vitium con-

tractui natura inſevit ita, ut indivulsè adhæreat, & inhæreat; idem prorſus cum contractu, neque dolendum, niſi deletu funditusque ſubverſo contractu. Hæc ſunt indubitata.

Præproperè denique hìc mihi involes in judicium reflexum de contractu hìc, & nunc mihi formaliter honeſto, non imputabili ad formalem culpam uſuræ &c. quod componi poſſit cum illo judicio directo de contractu in ſe uſurario. De hoc judicio reflexo ſupra honeſtatem formalem, inutili ad practicum conſcientiæ dictamen, locus mihi erit infra. In præſentia conſidero judìcia de ipſo in ſe contractu, ejuſque in ſe honeſtate, & inhoneſtate.

ASSERTIO II.

Cum judicio meo directo, quo judico, certum contractum eſſe in ſe uſurarium, componi non poteſt judicium reflexum; quo judicem contractum eundem eſſe in ſe honeſtum, aut non inhoneſtum, licitumve.

Etenim fieri non poteſt, ut idem intellectus de eodem contractu ſimul judicet, eſſe in ſe uſurarium, & eſſe in ſe honeſtum &c.

SCHO-

SCHOLION.

Nihilo plus ſpei hìc eſse poſſit à reſtrictione, & reduplicatione contractus, ut ſubſtantis Probabilitati alienæ de ejuſdem puritate ab uſura; ut patebit conſideranti Scholion proximè ſuperius.

PORISMA.

Judicium, ſeu dictamen practicum de honeſtate actionis, non attingit honeſtatem formalem, ſed ſolùm objectivam.

Etenim formalis honeſtas actionis explicari debet per conformitatem actionis cum judicio practico de actionis honeſtate. Imò formalis honeſtas judicium iſtud formaliter involuit, ut intelligitur ex Definitione VII. Quodſi judicium practicum de honeſtate actionis attingeret formalem honeſtatem actionis, deberet illud viciſſim per hanc explicari, ut per ſuum obiectum; quo pacto liquet, committendum circulum vitioſum, & nihil explicandum. Interroganti ſcilicet, quid ſit actio formaliter honeſta; reſpondeo eam eſse, quæ eſt conformis judicio practico de honeſtate actionis. Rurſumque interroganti, quale ſit illud judicium practicum, reſpondere cogar eſſe illud, quo judicatur actio eſse formaliter ho-

nesta. En igitur circulum vitiosum: Ergo judicium practicum de honestate actionis, non attingit formalem honestatem actionis, sed solùm objectivam.

COROLLARIUM.

JUdicium de honestate formali actionis est merè speculativum, contemplans honestatem formalem, jam constitutam, vel constituendam per actionis conformitatem cum judicio verè practico de honestate actionis objectiva; adeoquè nihil conferens ad honestatem formalem actionis, seu verum sit, seu falsum; nam & falsum esse contingit: imò nimis sæpè illo fallimur, vel agnoscendo culpam, ubi culpa non est, vel excusando excusationes in peccatis.

ASSERTIO III.

CUm judicio meo directo, quo judico, certum contractum esse in se usurarium, componi non potest judicium practicum, quamvis reflexum, quo judicem, contractum eumdem esse honestum, aut non inhonestum, seu licitum.

Etenim judicium illud practicum oporteret procedere de honestate contractus objectiva, seu de contractu in se honesto, aut non inhonesto &c. Quia judicium practicum

cum non attingit honestatem formalem; sed solùm objectivum, ut ostensum est superiori Porismate. Atqui cum judicio meo directo, quò judicio certum contractum esse in se usurarium, componi non potest judicium quamvis reflexum, quo judicem, contractum esse in se honestum, aut non inhonestum; ut ostensum ad assertionem I. & II.

ASSERTIO IV.

PRobabilitas aliena de contractus puritate ab usura, non potest me movere ita, ut prudenter deponam ejus gratia judicium directum, quo iudico prudenter, certum contractum esse in se usurarium.

Etenim illa Probabilitas aliena, cùm sit authoritas affirmantium, contractum non esse in se usurarium, non potest me movere, nisi propter rationes, quas præsumo, habere Sapientes, qui affirmant: ut explicui in Scholio ad Defin. I. ita ut tota vis movendi, quæ inesse potest Probabilitati alienæ, revocetur ad rationes saltèm præsumptas, directè suadentes; contractum non esse in se usurarium. Atqui rationes illæ non possunt me movere ita, ut earum gratia prudenter deponam judicium, quo judico prudenter, contractum esse in se usurarium. Cùm enim judicium

hoc

hoc ſit prudens, ſuſceptum à me eſt libratis maturè momentis veri hinc, & hinc; adeòque expenſis etiam rationibus illis præſumptis, & poſt omnia notabiliter apud me præponderantibus momentis pro uſura contractus, ut intelligitur ex Definitione I I. ejuſque Scholio. Quare ſicut non potui rationibus illis præſumptis tribuere prudenter, ut non ſuſciperem judicium de uſura contractus, ſic neque poſſum illis tribuere prudenter, ut ſuſceptum deponam.

ASSERTIO V.

PRæponderantibus apud meum intellectum momentis veri pro uſura contractus (ut explicui in Hypotheſi præmiſſa his Aſſertionibus) nihil me juvabit voluntaria, & deſpotica ſuſpenſio judicij directi de uſura contractus, ut pervenire poſſim ad prudens, ſerium, & ſincerum judicium practicum, ſeu conſcientiæ dictamen, quamvis reflexum, quo judicem, contractum mihi eſſe honeſtum, aut non inhoneſtum, licitumve.

Etenim ſuſpenſio illa voluntaria non efficiet, quo minùs ſentiam præponderare apud intellectum meum momenta veri pro uſura contractus; & quò minùs ſciam, me poſſe

pru-

prudenter judicare, contractum esse in se usurarium, adeoque inhonestum. Quomodo igitur videri mihi possim serius, ac sincerus coram Deo, & conscientia mea; judicium illud directum voluntaria astutia suspendens, ut perveniam ad judicium practicum reflexum de honestate contractus &c.?

ASSERTIO VI.

REm nihilo faciliorem efficiet voluntaria suspēsio judicij de illa præponderatione momentorum; ac multò minùs voluntaria aversio intellectus à consideratione momentorum, quæ præponderant.

Etenim hæc omnia sunt Nolentium intelligere, ut benè agant. Res ipsa loquitur.

ASSERTIO VII.

EXtra Hypothesim præponderantium momentorum veri, pro usura contractus, quam præmisi his Assertionibus, Probabilitas aliena tantum me juvare potest ad judicium practicum, & quidem directum, de honestate contractus, quanti apud me sunt rationes, saltèm præsumptæ probabilitatis alienæ, directè suadentes, contractum non esse in se usurarium. Plus me juvare non potest Probabilitas aliena ad illud judicium practicum.

Etenim Probabilitas aliena est quædam autho-

tho-

thoritas Sapientium Virorum ſic affirmantiũ, quos meritò præſumo, rationes habere affirmandi. Hæ rationes, quamvis ſolùm præſumptæ, ſuum apud me pondus habere debent. Imò ſpectato numero, & ſapientia affirmantium, hoc mereri poſſunt, ut vel per ſe ſolæ, vel additæ iis, quæ mihi aliunde offeruntur, ſuſpectas habere debeam, quæ mihi in contrariam partem occurrerant, iiſdemque diffidere; quamvis & poſſint contra uſuvenire. Quoniam igitur vis movendi intellectum meum, quæ ineſt Probabilitati alienæ de contractus puritate ab uſura, reſolvitur denique in Rationes directè ſuadentes contractum non eſſe in ſe uſurarium; apparet, Probabilitatem alienam tantùm juvare me poſſe ad judicium practicum, & quidem directum, de honeſtate contractus, quarti apud me ſunt rationes illæ.

Plus hic non poſse Probabilitatem alienam, patebit conſideranti quæ hactenus aſservi, & diſservi; ac in principiis, quæ ad Axioma Definitionibus ſubjunctum, quæque ad Aſſertionem I. & IV. Mihi quidem ſpeculanti; & rimanti plus non detegitur. Qui contenderit, plus illam hìc poſse, huic onus incumbit Probabilitatem alienam anatomizandi ſubtilius, & exſcindendi nobis momenta

veri

veri in ea latentia, quæ ſint diverſa à rationibus præſumptis, ſvadentibus, contractum non eſſe in ſe uſurarium.

SCHOLION.

ERit; niſi fallor, difficile, ut intimè ſcrutanti Probabilitatem alienam, diverſa à rationibus præſumptis ſeſe offeran t *Momenta veri*, adeoque apta movere intellectum ad judicandum, contractum non eſse in ſe uſurarium: non magno labore er it invenire *Momenta boni*; apta movere voluntatem ad amorem contractus. Poterunt hæc quidem efficere, ut voluntas applicet intellectum ad veſtiganda ſtrenuè Momenta Veri: ſed his non inventis, ſpes nulla in Momentis Boni ad prudens judicium intellectus de contractus puritate ab uſura; fortè ne ad imprudens quidem.

ASSERTIO VIII.

P*Ræponderantibus apud meum intellectum Momentis veri pro uſura contractus) ut explicui in Hypotheſi præmiſſa his Aſſertionibus) impoſſibile eſt, ut mihi formem prudens, ſerium, & ſincerum iudicium practicum, ſeu conſcientiæ dictamen, quamvis reflexum, quo iudicem, contractum mihi eſſe honeſtum, aut non inhoneſtum, licitumve.*

Ete-

Etenim judicium illud practicum procedere oporteret de contractus honestate objectiva; ut constat ex Porismate ad Assertionem II. Atqui præponderantibus apud meum intellectũ momentis veri, pro usura contractus, ut fert Hypothesis, impossibile est, ut judicem prudenter, seriò, ac sincerè, contractum mihi esse honestum, aut non inhonestum. Nam in Hypothesi illa, vel judico, contractũ esse in se usurarium, (& cum hoc judicio impossibile est, componi judicium seu prudens, seu imprudens, quamvis reflexum, quo judicem, contractum mihi esse honestum, aut non inhonestum, ut constat ex Assertione I. II. III.) vel libera voluntate suspendo judicium illud de usura contractus; & impossibile est, ut mihi formem judicium prudens, serium, ac sincerum, quamvis reflexum, quo judicem, contractum mihi esse honestum, aut non inhonestum: ut constat ex assertione V. & VI. Ergo præponderantibus apud meum intellectum Momentis veri pro usura contractus, impossibile est, ut mihi formem prudens, serium, ac sincerum judicium practicum, seu conscientiæ dictamen, quamvis reflexum, quo judicem, contractum mihi esse honestum, aut non inhonestum, licitumve. Vera est igitur

As-

Aſsertio, quæ mihi præcipuè erat propoſita hac Logiſtica.

QUÆSTIO

De conſequentia hac:

PEccas formaliter, ſequens in praxi opinionem minùs Tibi probabilem de honeſtate certi contractus, quem judicas, aut judicare prudenter potes, eſſe uſurarium; præponderantibus in hanc partem motivis apud tuum intellectum.

ERGO

Peccas formaliter, docens, licere mihi ſequi in praxi opinionem Tibi pariter & Mihi minùs probabilem de juſtitia certi contractus, quem judicamus, aut judicare prudenter poſſumus, eſſe uſurarium; præponderantibus in hanc partem motivis apud noſtrum intellectum.

PORISMA.

DIctamen practicum conſcientiæ de honeſtate actionis, quo eſt opus ad non peccandum formaliter, non attingit honeſtatem formalem actionis, ſed ſolùm objectivam.

Etenim honeſtas formalis actionis explicanda neceſſariò eſt per conformitatem actionis cum dictamine practico de honeſtate actionis. Quòd ſi dictamen illud attingeret hone-

nestatem formalem actionis, deberet ipsum explicari vicissim per honestatem formalem; ut per suum objectum; in quo sanè committeretur circulus vitiosus.

Est ergo judicium de honestate formali actionis merè speculativum; quod seu verum sit, seu falsum, nihil confert ad dictamen verè practicum, & honestatem formalem; quam contemplatur ut constitutam vel constituendam per conformitatem cum alio judicio verè practico de honestate actionis in se, seu objectiva.

ASSERTIO I.

PEccas formaliter, sequens in praxi opinionem minus Tibi probabilem de honestate certi contractus, quem iudicas, aut iudicare prudenter potes, esse usurarium; notabiliter præponderantibus motivis in hanc partem apud Tuum intellectum.

Quia si judicas prudenter, contractum esse usurarium, impossibile est, ut, stante eo judicio, formes dictamen conscientiæ de honestate contractus, quo est opus, ut non pecces formaliter. Cùm enim dictamen istud procedere debeat de honestate objectiva, ut constat ex Porisinate, simul judicare deberes, & con-

tra-

tractum esse in se usurarium, & tamen esse in se honestum; quod est impossibile.

Si non judices, contractum esse in se usurarium (quod potes prudenter judicare) sed voluntariè suspendas illud judicium prudens, ut nescio quo artificio, sed ope opinionis minùs probabilis, pervenire possis ad qualecumque judicium practicum, quo judices contractum non esse in se usurarium, sed honestum, nimis manifestum est illud judicium (si tamen pervenire ad illud poteris) non fore serium, ac sincerum, sed astutum, & fraudulentum, cujus debeat judicantem pudere coram Deo, & conscientia sua: adeoque longissimè abesse à genuino dictamine conscientiæ, cui conformata actio evadat formaliter honesta.

ASSERTIO II.

Non sequitur ex Assertione I. quòd formaliter pecces, docens, licere mihi sequi opinionem, Tibi, & Mihi minùs probabilem de honestate contractus, quem judicamus, aut judicare prudenter possumus, esse usurarium; notabiliter præponderantibus motivis in hanc partem apud nostrum intellectum.

Quia ideò peccas formaliter, sequens in praxi opinionem minùs Tibi probabilem de ho-

honestate contractus, quia ad non peccandum formaliter contrahendo, necessarium Tibi est dictamen conscientiæ de honestate contractus; hoc verò dictamen Tibi est impossibile, ut ostendi ad Assert. I. Atqui ad non peccandum formaliter, docendo, licere mihi sequi opinionem minùs nobis probabilem de honestate contractus, non est tibi necessarium dictamen conscientiæ de honestate contractus; sed sufficit dictamen, quò judices, honestum Tibi esse docere, quòd liceat mihi sequi opinionem minùs nobis probabilem de honestate contractus; quod dictamen ab illo priori est longè diversum.

Hæc ut pateant, evolvenda est phrasis, qua doces; licere mihi sequi opinionem minùs nobis probabilem de honestate contractus. Sic loquens, non doces, neque judicas, contractum mihi esse honestum. Hoc judicium tibi est impossibile, ut ostendi ad Assert. I. Ac neque est necessarium. Sed doces, & judicas, fieri posse, ut non peccem formaliter contrahendo; sive ut formem dictamen conscientiæ sufficiens ad non peccandum formaliter contrahendo, nixus opinione minùs probabili aliorum de honestate, contractus. Illud verò cùm doces, & judicas erras quidem; sed bona fi-

des

des te excusat, neque ratio affertur ulla, qua probetur, non posse Te illud judicare, stante alio judicio Tuo, quo iudicas, contractum esse in se inhonestum; cùm certum sit, posse componi hæc duo judicia: *Contractus hic in se est inhonestus: at fieri potest per accidens, ut non peccet formaliter, iniens hunc contractum.*

Porrò sic, ut explicui, evolvendā esse phrasim, qua doces, licere mihi sequi opinionem minùs probabilem de honestate contractus, clarum videtur. Quia hoc docens, sine dubio non intendis docere, quòd contractus in se sit mihi honestus, quem judicas esse in se inhonestum sine restrictione. Solùm igitur intendis docere, quòd ego nixus opinione minùs nobis probabili, non peccem formaliter ineundo contractum.

Ex his patet 1. non sequi ex hac Assertione II. non peccare te formaliter, si mihi suadeas, aut mandes, faciendum contractum: Quia suadere, aut mandare faciendum, est certo modo, & moraliter facere. Certè suadere, & mandare contractum, est velle contractum. Quare ut non pecces formaliter, suadendo, aut mandando contractum, necessarium tibi est dictamen conscientiæ, quo judices, contractum esse in se honestum: quod

dictamen Tibi est impossibile ; ut ostendi ad Assertionem I.

At verò docere, quòd ego non peccem formaliter faciendo contractum, nullo modo est facere, aut velle contractum. Hæc doctrina Tua ex se est merè speculativa, & supra praxim Meam reflexa: qua erras quidem, sed innocenter; quia putas esse veram.

Neque refert, quòd hæc doctrina mihi audienti sit occasio faciendi contractum, adeoque peccandi formaliter, cùm non habeam dictamen conscientiæ, quo judicem, contractum esse honestum. Hæc praxis est Mea, & non Tua. Doctrina tua solùm mihi est causa judicij falsi, quo judico, me non peccare formaliter: quod ipsum est merè speculativum, ut ostendi superiori Porismate; adeoque me non excusat, agentem reipsa contra verum conscientiæ dictamen, quo judico, contractum esse inhonestum. Te verò docentem excusat conscientiæ dictamen, quo judicas, honestum tibi esse docere ex officio, quid judices verum esse; imò inhonestum fore id celare &c.

EPILOGUS.

Corripiat me justus in Misericordia, si quid peccavi, aut aberravi. Hæc pauca pro-

posui, cupiens doceri, ut præfabar; nisi quod, conatus ducere lineam rectam, deprecer, ne quid ad dexteram, vel ad sinistram.

Idem Reverendus Pater

ÆGIDIUS ESTRIX.

Ut persuaderet, non satis consultum esse puritati doctrinæ de moribus, si invalescat doctrina asserentium, licitum esse cuilibet sequi opinionem probabilem minùs tutam, faventem libertati adversus legem; quamvis agnoscat sententiam tutiorem, stantem pro lege adversus libertatom, esse auctoritate & ratione magis verisimilem, seu magis communem inter Sapientes, magisque fundatam; illam ex suo sensu expressam, & descriptam reliquit, ut sequitur.

HOmo Deum timens, & non tam doctus, quàm bono præditus intellectu, invitatur ad ineundum contractum; qui ipsi est suspectus de vitio usuræ, aut simoniæ: de hoc igitur inquirit pro captu suo, expendens momenta rationum, ut potest, & consulens Doctores.

Consultos comperit multò plures damnare contractum, & horum rationes ipsi videntur fortiores. Judicat igitur & ipse, contractum esse usurarium, aut simoniacum; adeòque renuit contrahere.

 Theo-

Theologus benignus ipsi dicit: Quid times? An nescis septem esse Doctorum opinionem, quòd contractus non sit simoniacus Scio, Inquit ille, sed viginti Doctores dicunt, esse simoniacum, & horum rationes videntur mihi validiores.

Nihil refert, ait Theologus: quia licet tibi sequi opinionem minùs probabilem. Ait ille: Etiamnè opinionem, quam judico esse falsam? Etiã, inquit Theologus; modò nitaris probabilitate opinionis cõtrariæ, quamvìs minore.

Egone, inquit ille, ut ineam contractum, quem judico simoniacum? Non est cur timeas, ait Theologus, quia illud tuum judicium nascitur ex principijs directis de contractu secundùm se, cum quo bene consistit aliud judicium ex principijs reflexis de licito contractu, ut substat probabilitati quamvìs minori. Ille verò: Ego reflexiones illas non novi, neque curo nosse: nimis certum habeo, non esse mihi licitum contractum, quem judico esse simoniacum. Age, age, inquit Theologus, eximam omnem scrupulum.

Illud tuum judicium, cùm sit opinativum, est tibi liberum: illud igitur suspende tantisper dum absolveris contractum. Sed ille: Quæso, quid hoc me juvabit, si rationem, &

aucto-

auctoritatem pro simonia contractus clarè videam prævalere? Ad hæc Theologus; Ad plenam, ait, securitatem, tantisper etiam animum averte à consideratione istius rationis, & auctoritatis, intentus in solam probabilitatem opinionis contrariæ: quid facilius? Abrumpo hoc filum, ne satyra scripta videatur. Verùm sic res est, si objiciatur oculis sine fuco.

Addo hanc sententiam benignam esse velut animam quamdam opinionum omnium laxarum, quæ hactenus tolerantur. Hæ sine illa non magnoperè nocerent in praxi: nulli enim auderent uti in praxi, nisi qui judicarent esse veras, qui essent pauci. At animatæ anima illa, expeditæ sunt ad praxim, etiam apud illos, qui judicant esse falsas.

Ad hæc operæ pretium sit, articulo damnato de licito usu *Probabilitatis, quantumvis tenuis*, pro libertate contra legem, juxta poni Articulum sententiæ benignæ de licito usu *Probabilitatis minoris* pro libertate contra legem; ubi cùm neque determinatur, neque modus apparet, quò determinari possit gradus *minoris Probabilitatis*, in quo sistendum sit, via apparet præceps ad *Probabilitatem, quantumvis tenuem*.

FINIS.

AD CANDIDVM AMICVM:

Ut opinionis Probabilioris partes amplectatur.

Ode Parænetica.

M*Omenta veri, Candide, ponderans*
Examinatis pone bilancibus;
Et Commodi momenta spernens,
Consule, ritè cavens, honesto.
Prudens memento currere quò præit
Ignara fuci candida veritas;
I, quò ferentes & secundi
Indubium rapuere venti.
I, *quò gravis Te ponderibus suis*
Librata dudum flectit Opinio;
Vita sinistram, dexteramve;
Et medium intrepidus capesse.
I, quò sereni forma potentior
Veri vocabit, protinus advola,
Quò candor inclinat morantem,
Quoque animum in sua regna cogit:
Directa Honesti regula præminens
Sit norma agendi: Iudicio Exteri
Te stare prudenter vetabo;
Ni ratio comitata præsit.

Ne

Ne tu reflexo judicio, impotens
Incumbe; inani fretus arundine
Mergere caliganti Averno,
Tartareis tumulandus vndis.

Te fluctuantem, qua species Boni
Mentem insidebit Recta, potentius
Confirmet: Hæc defixa portu
Anchora constituat phaselum.

Tu laude dignus, si fugit Actio,
Quod turpe mentes fœdiùs inquinat:
Tu nequam; Honesti si decoram
Effigiem temerare tentas.

Nec turpe, honestumve ad libitum imperans
Magistra veri gignit Opinio;
Inhæret Obiecti medullis is
Visceribusque sedet profundum.

Inquire; nullis parce laboribus
Ardens; Honestum quà patet, intimis
Scrutare deprensum latebris:
I citò quò speciosa veri.

Gaudens videri, forma animum rapit:
Hæc sola regnet; fœdaque Falsitas
Rivalis absit; nec subintret
Iudicij dominantis arcem.

Suspensa mentis libra licentior
Nil Te iuvabit; nullaque Flexio
Obliqua tollet, nec protervos

Ingenij reparabit ausus.

Præferre partem ne dubita, bonis
Quæcumque visa est consona moribus:
Quæcumque vitæ sanctiori
Dissona sint; fuge gloriosus.
Veri saporem mens avida hauriat
Altè fovendum; Despuat, horreat
Fallacias, artesque Falsi,
Fictio quas simulans obumbrat:
Sic dum profundi marmora navigas;
Scyllam, Carybdimque, auspice Numine,
Opinionum pervolanti,
Dux aderit Cynosura cœlo.

Canebat ad numerum in gratiam Opinionis Adm. R. P. Thyrsi Gonzalez Præpositi Generalis Soc. Iesu de recto usu opinionis Probabilis.

Pictavij 1. Martii Anno 1696. P. Ioannes Blanchet Soc. Iesu.

Rev.

Rev. adm. Patri Patri

THYRSO GONZALEZ

Olim in celeberrima Salmaticensi Academia Primario Antecessori.

Nunc Societatis Iesu Præposito GENERALI.

Ostendit Poeta legem naturalem, & legem, quam vocant, positivam conspirare ad Opinionem Rev. adm. P. Nostri Thyrsi Gonzalez de recta usu &c. defendendam. Itemque Poeta favendum esse legi contra libertatem humanam in dubijs demonstrat.

Conspirat fœdus in unum.

ELEGUS.

HIc viden, ut leges conspirent fœdus in unum:
Cuncta namq; tuum, Thyrse, tuentur opus.
Quam legem natura tulit, vitium omne refellit:
Nec patitur labem, si qua dolosa latet.
Si sceleris levis umbra subest; natura reclamans
Occulto obsistit, quà valet, illa malo.
Non noxæ tantùm infanda prohibetur imago,
Dum patet, accelerant ipsa pericla fugam.
Prudens Nauta fugit ventos, dubiasq; procellas;
Et prudens repetit portum agitata ratis.
Ni certò constet culpæ nullum esse timorem
Hoc ipso Actorem constitit esse Reum.

Quis-

Quisquis formidat, se prædicat esse nocentem;
Hunc & labentem pœna secuta premit.
At contra secura sui, & sibi conscia virtus,
Insistens vero semper honesta petit.
Virtus iudicio veri momenta severo
Ponderat, & cautè præcavet omne malum.
Omne nefas virtus occlusis postibus arcet;
Nec dubitat dubium tollere, siquod inest.
Ergo mortales naturam audire iubentem
Iuverit; & leges, imperiumque sequi.
Hæc audita refert verba interiora Tonantis:
Mentem & Supremi consulit ante Dei.
At leges ne sperne alias, quas rite potestas
Numinis, aut hominum non violanda tulit.
Sed nec amicitiæ leges impunè refringes;
Quod reprobat, factum vindicat ultor amor.
Quidquid amor vetat, hoc inhonesto crimine damnat.
Præcidens dubium pondera legis habet.
In culpa dubio stabis pro lege minister;
In dubio, legis sit tibi causa prior.
Libertas legi domina servire memento;
Sit tibi nativum gloria ferre iugum.
Sic bene composito procedunt ordine mores;
Præfixumque tenent omnia iura gradum.
Lex omnis veniat Sociali fœdere iuncta;
Et Thyrso faveat non inimica suo.
Legis ad arbitrium vitam nos vivere oportet;
Lex est æterni regula certa boni,

Quæ

Quæ propiùs vero aspirant, lex approbat omnis;
Quæcumque à vero sunt aliena, vetat.
Non emere ad nutum, non fundum vendere possis,
Contractum nisi lex arbitra firmet opus.
Legi consulito inferior, cui subijce collum:
Nam Superum tenet hæc imperiosa vices.
Arbitrio lex est humano antiquior omni;
Nam ratio nostros anteit orta dies.
Nemo sibi peccat; Sibi nemo est regula vitæ;
Solum adversa petit noxia culpa Deum:
Non libertatem Deus hos concessit in usus;
Ut quæcumque velis; protinus Autor agas,
Audi legiferum Numen; Sacra excipe iussa;
Corde imo nec enim lex operosa silet.
Vocem audi æterna cœli de Sede tonantem;
Æternis solùm nutibus actus eas.
Edita lex nata est toti dominarier orbi;
Et dubium Solvens lex favet ipsa sibi.
O utinam legi sic cuncti, Thyrse, faverent;
Ut liber, ut legi consona vita favet.
Vita tibi est, nostræ quæ sit præscriptio vitæ;
Est quoque virtutis norma futura liber.
Spero equidem, Superi si prospera vota secundent;
Post obitum vives lex animata boni.
Auguror; in fixam transibit Opinio legem;
Fœdera quæ legum, iuraque sancta fovet.

Canebat ad numerum Pictavij 21. Iunij ann. 1696.
Ioannes Blanchet Soc. IESV.

Rev. adm. Patri Patri

THYRSO GONZALEZ

Olim in celeberrima Salmanticensi Academia Primario Antecessori.

Nunc Societatis IESU Præposito

GENERALI.

Inter Opiniones Oppositas, quæ dicuntur probabiles unam solam esse probabilem respectu Operantis demonstratur.

In gratiam Opinionis Rev. adm. P. Nostri Thyrsi Gonzalez de Recto usu opinionum probabilium, quam sibi probabilem solam Vates assumit, & laudat.

ELEGUS.

Unica præcipiat, quæ regnet, Opinio mentem;
Unica, quæ vero est proxima, sceptra regat.
Vasta probabilium se se offert copia rerum;
Attamen una animos imperiosa movet.
Quæ veri magè delectat pulcherrima forma;
Hæc subitò victrix lumina nostra rapit.
Flora rosas, violasque, & purpureos hyacinthos
Laudat: cana mihi lilia sola placent.
Plurima sublimi rutilant vaga sidera Cœlo;
At me lux solis sola corusca iuvat.

Im-

Imperio gaudet Ratio; dominatur in ipsum
Arbitrium, & fixa mentis in arce sedet.
Non hac mobilibus ventis agitatur, ut unda;
Non refluos æstus, ut vaga luna ciet.
Ac veluti Magnes arctoas respicit oras,
Insistensque polo se super axe rotat.
Sic Ratio pulchri succensa cupidine veri,
In verum rapidis tendit amica modis.
Dulcis amicitiæ noli dissolvere fœdus;
Quæ ratio nectit vincula, firmat amor.
Quicumque affirmat, censet se dicere verum,
Objecto incumbens, oppositumque negat.
Cuique sua est non immeritò sententia cordi;
Atque suus sensus cuique, sine arte, placet.
Blandiri liceat vero, & contemnere falsum;
Utraque censeri pars mihi vera nequit.
Uni me totum libeat committere parti
Sola in me veri regnet imago potens.
Si quando falsum vero contendere tentet,
Nec non veri habitus assimulare velit;
Conflictu in medio, faveat victoria vero;
Et frangat vafris illita tela dolis.
Scilicet immenso consistit robore verum;
Falsi artes tectas, arma inimica, domat.
Si pila adversis pugnant contraria pilis;
Si neuter victo Victor ab hoste redit;
Tunc neutri addicta est mentis sententia parti;

Flu-

Fluctuat, & dubitans mens agitata silet.
Tunc neque iudicium fertur, nec opinio flectit
Ulla animũ, neque mens, quò magè vergat, ha-
Ergo praualidam partem sibi deligat unam [bet.
Actor rite sperans, efficiatque suam.
Librari possunt adversi pondera Iuris;
At nondum est iusto causa dirempta foro.
Nam lis pendet adhuc dubio suspensa libello;
Dum Iudex statuat, quid tua causa ferat.
Et verum, & Rectum, Te coram Iudice, certant;
Aduersus vetitum bella timenda movent:
Decreto litem extremo finire necesse est,
Ut vitium, coram Iudice, lite cadat.
Iudicium praeat, quo se tuèatur Honestum;
Absit formido, qua vitietur opus.
Eià age, Thyrse, fave; Tua nam sententia vero
Prudens sola favet, solaque digna Cedro.
Sola per immensum victrix dominabitur orbem;
Sola reget populos, Iuraque sola dabit.

Pangebat Pictauij anno 1696. die festo S. Ioannis Baptistæ Patroni sui.

Ioannes Blanchet Soc. IESU. In gratiam Parentis optimi.

F I N I S.

62 4